

”Vi er bare helt vanlige mennesker som også har omsorgsevne”

- en studie av homofile fedre og deres familie



Mette Gregusson
Masteroppgave i sosiologi

Februar 2008
Institutt for sosiologi og samfunnsgeografi
Universitetet i Oslo

Sammendrag

Gutter blir menn, menn blir fedre, fedre blir besteforeldre. Rekkefølgen er et gitt og forventet livsløp. Denne oppgaven handler imidlertid om menn som ikke møter forventninger om familieetablering; menn med seksuell orientering mot menn. Tema for studien er menn som har fått barn i en homofil kontekst. Oppgaven er skrevet med mål om å beskrive måter å gjøre familie og farskap på som befinner seg i brudd med normative forventninger. Den tar for seg temaer innenfor familieetablering, familieforståelse og familiepraksiser. Datamaterialet er skapt spesielt for denne studien. Oppgaven er en kvalitativ studie basert på dybdeintervjuer med 6 homofile fedre gjennomført høsten 2006 og våren 2007.

Det er en allmenn forståelse at det de siste årene har blitt et økt mangfold i måter å gjøre familie på. Som bidrag til dette mangfoldet er menn som har fått barn i homofile kontekster. I teorikapitlet blir utviklingen fra kjernefamilien til familiepluralisme beskrevet både som et samfunnsfenomen og ut fra teori som spenner fra Talcott Parsons komplementære kjønnsroller til David Morgans "doing families". I analysen blir familie og farskap studert som aktive enheter, og ikke som gitte kategorier av noe som er.

På noen områder er informantene i denne studien like. Alle ser barn som en betingelse for at en familie skal oppstå. Barna er i sentrum av familieforståelsen deres. Likeledes er alle informantene like på det område at de ser på det å være nære, involvere seg, vise omsorg og trygghet som de viktigste idealene en far kan ha. Gjennom å være omsorgspersoner ønsker de å være annerledes enn sine egne fedre som de opplevde som distanserte. Materialet skiller på andre områder informantene fra hverandre. Noen hadde tidligere problemer med å se seg selv som fedre på grunn av en sterk tilknytning til en heterofil familiemodell. Andre har hele tiden tenkt at homoseksualitet ikke var en grunn til å ikke få barn. Noen informanter mener parforholdet er grunnlaget som måtte være der før barna kunne komme. Andre synes det er trygt å få barn utenfor et kjærlighetsforhold da homseforhold ikke alltid varer så lenge. Noen ønsker minimum femti prosent samvær og skjønner ikke at fedre kan ønske seg mindre. De har foreldreprosjektet og det å være nær barna som det viktigste i sitt liv. Andre synes det er deilig å ha barna en dag i uka og hver tredje helg så de kan dyrke andre interesser og sider av livet de også synes er viktige.

Studien viser at familie og farskap kan gjøres på flere ulike måter, men det er noen mønstre som går igjen. Mønstrene og unntakene er de som blir beskrevet utfyllende i denne oppgaven. Ved hjelp av informantenes erfaringer blir spørsmålet om hvordan homofile menn gjør familie og farskap belyst.

Forord

Jeg ønsker her å rette blikket mot dem som har vært med på å gjøre denne oppgaven til en realitet. Først vil jeg takke veileder Ulla-Britt Lilleaas for tålmodighet og for fruktbar rådgivning. Stor takk til Arnfinn Andersen som kom inn på et senere tidspunkt og som har gitt meg verdifull innsikt i feltet. Ord er for fattige for å beskrive min takknemmelighet. Så vil jeg takke Mette Jansen Wannerstedt og Pål Klethagen for at de er mine trofaste sosiologiske følgesvenner i tykt og tynt. Takk til Kristin Gregusson og Kristoffer Kjelling for gjennomlesning og korrektur. Jeg vil takke bandet The Parents for tillatelse til bruk av deres logo mot at jeg fortalte alle hvor bra de er (myspace.com/listentotheparents).

Sist, men aldri minst vil jeg takke hun som gjør at livet er mulig, Oda Gilhuus Gregusson.

Oslo, desember 2007

Mette Gregusson

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	7
	Begrunnelse for valg av temaområde	7
	Det offentliges begrensninger av homofilt farskap	8
	Hvordan kan homofile menn bli fedre?	10
	Temaområdets spørsmål	12
	Oppgavens oppbygning	13
2	Teoretisk rammeverk	14
2.1	Familien i endring – en vekker for sosiologien	14
	Familiesosiologisk perspektiv: Strukturfunksjonalismen og Talcott Parsons	15
	Feministisk kritikk	17
	Skilsmisse og nye familieformer	18
	Samkjønnede par – nye familieformer	20
	Å ”gjøre familie”	23
	Å ”gjøre farskap”	25
2.2	Sammenfatning av kapitlet	27
3	Metodiske problemstillinger	29
3.1	Valg av sosiologisk metode	29
3.2	Fra homofile fedre til disse homofile fedrene – avgrensning av informanter	30
3.3	Datainnsamling	32
	Intervjuguiden	32
	Møte med mennene	33
3.4	Forskningsproblematikk	34
	Forskerens innvirkning på intervjuet	35
	Kvinne/mann	36
	Heteroseksuell/homoseksuell	37
	Mor/far	38
	Utdanningsnivå	38
3.5	Etiske betraktninger	39
	Forskningsprosess i et etisk perspektiv	40
3.6	Sammenfatning av kapitlet	42
4	Å bli far som homofil – etablering i normativ motvind?	43
4.1	Familien – bruddet med det heterofile prosjektet	44
	Homofil og far – en utenkelig kobling til familie	44
	Homofil og far – en selvfølgelig kobling til farskapet	46
4.2	Reaksjoner fra omgivelsene	48
	Reaksjoner før de ble fedre	48
	Reaksjoner etter at de ble fedre	51
4.3	Sammenfatning av kapitlet	54
5	Utfordringene ved en homofil familiemodell	55
5.1	Ulike utgangspunkt for familien	56
	Med parforholdet som utgangspunkt	56
	Foreldreskap med utgangspunkt i å være single	59
5.2	Hvem inkluderes i familien?	61
	Biologiske foreldre og familien	62
	Sosiale foreldre og familien	65
5.3	Sammenfatning av kapitlet	67
6	Fedre – hvem er de?	68
6.1	Et farskap i kontrast med tidligere tider	69
	Åpenhet og nærhet	69
	Involvering	70

Ansvar	71
Omsorgsperson	72
6.2 Spesielle utfordringer homofile står overfor som foreldre	73
Åpenhet	73
6.3 Samvær – den praktiske organiseringen.....	75
De som er fornøyd	76
De som ønsker mer samvær.....	78
6.4 Sammenfatning av kapitlet	81
7 Avsluttende kommentarer	83
7.1 En summering av funnene	83
Familieetablering	83
Familieforståelse.....	85
Farskapspraksiser	86
Har informantene radikale løsninger for familie og farskap?	87
7.2 Ville jeg valgt det samme en gang til?	89
Litteraturliste	91
Vedlegg 1 - Informasjonsskriv	94
Vedlegg 2 - Intervjuguiden.....	95

1 Introduksjon

Temaet for oppgaven er hvordan homofile fedre gjør familien og farskapet formet i brudd med et normativt ideal. Oppgaven bygger på kvalitative intervjuer med seks homofile fedre og ulike teoretiske bidrag hentet fra familiesosiologien.

Ideen til masteroppgaven fikk jeg da jeg møtte en gammel venn jeg ikke hadde sett siden før han ble far. Mannen hadde endret livsførsel radikalt, roet seg ned og priset familielivet over alt annet. Han beskrev seg selv ut fra det han mente var ”sånn er det å være pappa”. Denne mannen som tidligere var å se på byen flere ganger i uken, var nå en rolig familiemann. Slik mente han livet måtte endre seg når han fikk barn. I motsetning kjenner jeg mange fedre som lever livet helt likt før og etter de får barn. De holder fast ved gamle livsmønstre og rutiner de har. For dem innebærer ikke farskapet endringer i like stor grad. Spørsmålene jeg stilte meg var: Hva vil det egentlig si å være en far? Hva er viktig for dem? Hvilke prioriteringer ønsker de å gjøre?

Fedre er ingen enhetlig gruppe. Svarene på spørsmålene kan variere mer fra far til far enn de kan sammenfalle. Starten på dette prosjektet var imidlertid et ønske om å nærme meg en forståelse av hvem fedre er. Avgrensningen til homofile fedre kom som et resultat av at denne gruppen var helt ukjent for meg. Jeg hadde dermed på forhånd ikke noe kjennskap til hvordan et homofilt farskap gjøres; verken hvordan det praktisk var mulig eller hvilke erfaringer de hadde. Min egen kunnskap om menn som fikk barn var kun knyttet til fedre i heterofile relasjoner.

Begrunnelse for valg av temaområde

Familier av nåtiden er ikke begrenset kun til å være representert ved kjernefamilien bestående av mor, far og deres felles biologiske barn. Det er et økende mangfold i måter å gjøre familie på. En studie av homofile fedre og deres familier er med på å belyse den moderne familiens mangfold (Halldén et al. 2003). Denne studien omhandler homofile fedre som på ulike måter har blitt fedre, men uten å ha inngått i en heteroseksuell parrelasjon. Fedrene er en del av en planlagt homofil familie. Jeg ønsker med denne oppgaven å gi innsikt i en familieform som er relativt ny. I følge den norske sosiologen Arnfinn Andersen (2003) har de fleste

homoseksuelle fedre barn fra et tidligere heteroseksuelt samliv. Homofile fedre har tradisjonelt fått barn i heteroseksuelle ekteskap som har endt med skilsmisse og en prosess med å komme ut av skapet når de allerede er foreldre (Mallon 2006). Som gruppe kan fedrene deles inn i to leire: De som har barn fra tidligere heteroseksuelle forhold og de som har fått barn i en homoseksuell kontekst (Folgerø 2001).

Bakgrunnen for at de fleste homoseksuelle har fått barn som resultat av et heteroseksuelt samliv kan mye skyldes den stigmatiserte og utsatte posisjonen homofile har hatt i det norske samfunnet. Det offentlige lovbestemmelser har vært med på å holde heterofile og homofile fra hverandre som to separate størrelser. Fram til 1972 var det forbudt ved lov å drive seksuell omgang mellom menn (Stortingsmelding 25; 2000-2001). Loven førte til at svært få våget å være åpne om den seksuelle orienteringen og leve den ut i offentligheten. Med lovendringen i 1972 var ikke homofili lenger straffbart, og dette var et skritt på veien mot andre endringer som i løpet av de siste 35 årene har funnet sted. Samfunnet har blant annet åpnet opp for nye muligheter som for eksempel inngåelse av partnerskap (Lov om registrert partnerskap 1993), samt det har vært en endring i den generelle holdningen til homofile blant folk i Norge. Dagens politiske arbeid handler om å innlemme homofile i ekteskapsloven. I mai 2007 sendte regjeringen ut forslag om å endre ekteskapsloven for å muliggjøre at homofile kan gifte seg med medfølgende rettigheter ut på høring (Barne- og likestillingsdepartementet). Høringsdokumentet åpner for endring av utformingen av barneloven, bioteknologiloven, arveloven og folketrygdloven slik at det ikke lenger vil være to atskilte lovverk, men likestille homofile og heterofile par.

Forslaget har medført stor offentlig oppmerksomhet. Ønsket om å sidestille homofiles rettigheter med et heterofilt samliv har vakt stor debatt. Flere aviser har jevnlig leserinnlegg, det debatteres på radio og tv og utviklingen er også gjenstand for private diskusjoner. Homofiles rettigheter er ingen selvfølge, men vekker engasjement og stadig nye ytringer i både positiv og negativ retning. Det er i dette spenningsfeltet denne oppgaven befinner seg. Å studere feltet nærmere kan begrunnes i temaets aktualitet ved utarbeiding av ny ekteskapslov.

Det offentlige begrensninger av homofilt farskap

Det offentlige skiller i dagens lovverk mellom menn i homofile parforhold og i heteroseksuelle parforhold. I denne delen ønsker jeg å skissere hvilke begrensninger homofile

har i nåtiden og hva da regjeringen ønsker å endre på med det nye høringsforslaget. I første rekke handler det om forskjeller mellom homofile og heterofile når det kommer til adopsjon og fosterforeldre. Slik lovverket er i dag er det ikke mulig for homofile registrerte par å adoptere barn.

§4. Adopsjonslovens regler om ektefeller gjelder ikke for registrert partnerskap (Lov om registrert partnerskap, av 30.04.93, nr 40, BLD).

I motsetning er det mulig for enslige homoseksuelle å adoptere. I følge Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring (LLH) er det en annen situasjon når homofile ikke er i et partnerskap.

Etter et initiativ fra KrF kan lesbiske og homofile enslige i dag akkurat som heterofile enslige adoptere barn. Det er først når lesbiske og homofile lever i stabile parforhold de blir nektet adopsjonsprøvsrett (LLH).

I høringsforslaget fra regjeringen ligger det en endring i forskjellsbehandlingen mellom homofile enslige og registrerte partnere. Forslaget fremmer ønske om at homofile partnere blir gitt de samme rettighetene som gifte heterofile, og at alle da har like rettigheter til å bli prøvd for adopsjon. Imidlertid kan homofile allerede stebarnsadoptere barn som er i biologisk slekt med en registrert partner. Fra 1.januar 2002 fikk homofile rett til stebarnsadopsjon av partnerens barn hvis man er registrert i partnerskap med den biologiske forelderen.

§5a. Den ene partner i et registrert partnerskap kan med samtykke fra den andre partner adoptere dennes barn med mindre barnet er et adoptivbarn som opprinnelig kommer fra en fremmed stat som ikke tillater slik adopsjon. (Lov om adopsjon, av 28.02.86, nr 08, BLD)

Utover det er ikke adopsjon et alternativ i dagens Norge. Når det gjelder fosterforeldre og besøkshjem ble det i Rundskriv Q-9/00 sendt fra Barne- og likestillingsdepartementet (publisert 27/9-01) gjort endringer ved Fosterhjemsrundskrivet vedrørende krav til fosterhjem, besøkshjem og avlastningshjem med hjemmel i barneverntjenesteloven. Da ble enslige personer og homofile par inkludert og ikke utelukket fra å vurderes som mulige fosterhjem.

Ved valg av fosterhjem skal omsorgsevnen og ikke seksuell orientering være avgjørende. Det innebærer at homofile og lesbiske familier kan godkjennes som fosterforeldre. I de tilfellene der adopsjon er aktuelt på sikt, bør ikke homofile og lesbiske familier benyttes som fosterhjem. Dette skyldes at homofile og lesbiske par i dag ikke har anledning til å adoptere (Rundskriv Q-9/00, av 23.10.00, BLD).

Homofile og lesbiske kan i følge Rundskrivet godkjennes som fosterfamilier, men den begrensede muligheten til å adoptere medfører at homofile og lesbiske ikke er aktuelle kandidater som fosterforeldre hvis det er en tanke om adopsjon på sikt. Likeledes angir Forskrift om fosterhjem (2003) at fosterhjem bør bestå av to fosterforeldre av forskjellige kjønn.

§4. Fosterhjemmet bør bestå av to fosterforeldre av forskjellig kjønn. Homofile, lesbiske og enslige fosterforeldre kan velges dersom barneverntjenesten finner at dette vil være til det aktuelle barnets beste (Forskrift om fosterhjem, av 18.12.03, nr 1659, BLD).

Det ønskelige er dermed fortsatt et fosterhjem med ulikt kjønn representert, men at det kan være aktuelt i den enkelte sak hvis barnevernet selv mener det kan være bra for barnet.

Muligheten for å bli fosterforeldre avhenger da en del av den enkelte sak i barnevernet.

Sammenfattet viser lovene at homofile partnere ikke kan adoptere andre enn hverandres biologiske barn (Lov om adopsjon 1986) og å bli valgt som fosterforeldre både som homofile og enslige framsettes ikke som ønskelig (Forskrift om fosterhjem 2003). I tillegg begrenser Bioteknologiloven (2003) assistert befruktning til å være for kvinner i heterofile forhold.

§2-2 Krav til samlivsform: Assistert befruktning kan bare utføres på kvinne som er gift eller som er samboer med en mann i ekteskapsliknende forhold (Lov om humanmedisinsk bruk av bioteknologi m.m. (bioteknologiloven), av 05.12.03, nr 100, HOD).

Hvordan kan homofile menn bli fedre?

Ingen av fedrene i datamaterialet til denne studien har brukt retten til å bli prøvd som adoptivforeldre som enslige menn. Mennene har enten dratt til USA og fått assistert befruktning ved hjelp av surrogat eller de har gått sammen med lesbiske som ønsker seg barn. Neste del vil være en nærmere beskrivelse av hva de alternativene innebærer. Den tekniske delen av inseminasjonen som beskrives er hentet fra Arnfinn Andersens doktoravhandling fra 2003.

Homofile menn har tre alternativer som muliggjør farskap. For det første kan de gå sammen med en lesbisk kvinne eller et lesbisk par. Er det et homofilt par må de da velge hvem av mennene som skal bli biologisk far, og ved et lesbisk par, velge hvem som skal være den biologiske moren. Befruktingen skjer ved sædinseminasjon foretatt hjemme. Homofile og lesbiske har på nåværende tidspunkt "... ikke krav på hjelp fra helseapparatet til å utføre kunstig inseminasjon" (Andersen 2003:196). De må derfor utføre handlingen selv. Andersens mannlige informanter kom hjem til de lesbiske, onanerte og sæden ble innført i kvinnens vagina ved hjelp av en sprøyte. Det var kvinnens partner som foretok innsprøytingen. Befruktingen er da teknisk og ikke seksuell mellom mann og kvinne.

Det andre alternativet er å være sosiale fedre hvor mannen kun har sosial og ikke biologisk tilknytning til barnet. En mann vil være sosial far hvis det er partneren hans som er valgt ut til

å være biologisk far. I de tilfellene er det homofile paret bestående av både en sosial far og en biologisk far. Et annet tilfelle en mann kan være sosial far er hvis en lesbiske kvinne har blitt befruktet på en klinikk, og hun ønsker å ha en mann involvert i barnas oppvekst. Da inntar den eventuell mannen en farsrolle basert på et sosialt bånd.

En av fedrene i utvalget til denne studien nevner mulige konflikter mellom lesbiske og homofile foreldre som en grunn til å vurdere det tredje alternativet. Dette alternativet er å dra til USA og bli biologiske fedre med eggdonor og surrogat ved hjelp av et firma der borte. Noen etiske betraktninger om denne metoden vil diskuteres senere. Her nøyer jeg med å presentere denne særlig aktuelle muligheten for farskap. I følge en av informantene mine var det så stor pågang fra homofile menn på dette alternativet at et firma kom til Norge i mai 2007.

- Nå kommer for så vidt de i USA til Norge da, nå til sommeren. Et surrogatselskap. Det er visst massiv pågang. Det er flere par som er i gang i Norge nå, det er ikke bare de som har fått, men det er flere som er på gang. Og så merker de etterspørselen som er. De kommer faktisk til Norge i mai. Så det er jo veldig spesielt...

Pågangen er massiv sier han, men det er likevel vanskelig å si hvor mange det dreier seg om.

Andelen barn som vokser opp i familier med homofile foreldre er basert på usikre tall. Statistisk Sentralbyrås befolkningsstatistikk om ulike familietyper for barn mellom 0 og 17 år, har ingen oppdeling ut fra denne variabelen (Statistisk Sentralbyrå(a)). Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring og deres undergruppe *Homofile og barn* har heller ikke tall på hvor mange det er.

Vi vet ikke sikkert hvor mange barn som lever med homofile/lesbiske foreldre i Norge og mange (særlig forskerne) er redde for å komme med noen form for anslag på antall. I Sverige regner man med at ca 40 000 barn har en homofil eller lesbisk forelder.

Vi har hittil brukt det svenske tallet og delt det på to, ettersom vi i Norge er ca halvparten så mange innbyggere som i Sverige. Mange synes nok 20 000 høres ut som et høyt tall og vi i Homofile og Barn har blitt kritisert for å bruke det svenske tallet som utgangspunkt. Kanskje er det ikke så mange som 20 000, kanskje er det ikke fler enn 10 000? (Homofile og barn, LLH)

Å beregne andelen blir da meget usikkert, men det dreier seg mest sannsynlig om et tall mellom 10 000 og 20 000. Antall barn som bor i Norge er 1 082 675 (Statistisk Sentralbyrå (b)). Ut fra enkel hoderegning sier det seg selv at andelen barn som vokser opp med homofile foreldre er svært liten sammenlignet med det totale antallet barn. Det er dermed mulig å slå fast at de fleste barn vokser opp i heterofile familier.

Temaområdets spørsmål

Oppgaven tar for seg et tema som stadig skaper offentlig debatt. Imidlertid ønsker jeg ikke å bruke avhandlingen til å ta stilling til om homofile menn bør bli fedre eller ikke. Det sentrale spørsmålet er:

Hvordan gjør homofile menn familie og farskap?

Datamaterialet til denne studien har gjennom informantenes beretninger gitt en konkretisering av det sentrale spørsmålet. Tre underspørsmål har skilt seg ut fra materialet og strukturert analysen inn i tre kapitler;

1) Hvordan etableres et homofilt farskap i normativ motvind?

Tradisjonelt er familie forstått som et heteroseksuelt prosjekt. Seksualitet og reproduksjon har lenge vært tett sammenvevd og mangel på mangfold av familieformer har tidligere gjort det vanskelig å se alternative familieløsninger. Familie forstått ut fra sosiologen David Morgan (1999) er imidlertid ikke noe som *er*, men noe som *gjøres*. Det innebærer muligheten for at familie er noe man selv skaper ut fra egne ønsker og behov. Viktige spørsmål blir da hvordan fedrene i denne studien selv ser muligheten for å gjøre familie utenfor rammen av heteroseksualitet og hvordan omgivelsene har stilt seg til det.

2) Hva er utfordringene ved en homofil familiemodell?

Barn var tidligere sett på som et resultat av et parforhold og da særlig knyttet til ekteskapet mellom mann og kvinne som samlivsform. Menn som ønsker barn i homofil kontekst er i brudd med denne forståelsen. Hva er så deres utgangspunkt for familien? Familien klassifiseres ikke av andre utenfra, men gjøres av de involverte selv. Det vil si at både biologiske og sosiale foreldre kan være en del av en familie avhengig av hvem som deltar og hvem som påtar seg omsorg (Moxnes 1990). Hvem inkluderes og hvem utdefineres i informantenes familier?

3) Hvordan beskriver de seg selv som fedre?

Tidligere hadde fedre den instrumentelle rollen med ansvar for å være den økonomiske funksjonen i familien (Roman 2004). Fedre av i dag forventes å være omsorgspersoner, med tilstedeværelse og nærhet til sine barn (Brandth & Kvande 1996). Hvilke verdier mener fedrene i denne studien farskapet skal bygge på? Samværet med barna er regulert ut fra

private avtaler informantene har gjort med kvinnene de har fått barn sammen med. I hvilken grad er de fornøyd med de avtalene? Har fedrene noe å si angående størrelsesorden på samvær? Føler de seg som den andre forelderen?

Oppgavens oppbygning

Kapittel 2 vil jeg bruke til å presentere et teoretisk rammeverk. Det omhandler utviklingen av familiesosiologien og utviklingen av familien i samfunnet samt samspillet mellom dem.

Kapittel 3 handler om metodiske problemstillinger og valg jeg har tatt i løpet av forskningsprosessen. De tre påfølgende kapitlene, 4, 5 og 6 er analysearbeidet mitt. I kapittel 4 handler det om hvordan fedrene og andre har sett og ser dem som medlemmer av en familie. Videre redegjør jeg i kapittel 5 om hvilke samlivsform fedrene hadde før de fikk barn og hvordan informantene har to ulike prosjekter gående når det er snakk om å skape en familie. Siste kapitlet i analysedelen, kapittel 6, omhandler hvordan mennene ser på seg selv som fedre, hvordan de ønsker at samværet skal være og hvem som har rett til å bestemme dette. Avslutningsvis vil jeg i kapittel 7 oppsummere det jeg mener er viktige funn fra datamaterialet samt reflekterer rundt oppgavens gang.

2 Teoretisk rammeverk

Barns behov for omsorg har i følge sosiologene Dag Østerberg og Fredrik Engelstad (1995) ført til ulike slektskaps- og familieordninger. Imidlertid er ikke biologien bestemmende for ordningene. Det er derfor stor variasjon mellom ulike samfunn og tidsepoker for hvordan de er formet. I samfunnsvitenskapen og sosiologien har endringer innen familieordninger blitt studert og det har vært en interesse for familie som et sosialt fenomen.

Familiesosiologien etablerte seg i det forrige århundre som en egen retning innenfor sosiologien. I følge den svenske sosiologen Christine Roman (2004) vekket framveksten av det moderne industrisamfunnet i første halvdel av 1900-tallet en sosiologisk interesse for hva de samfunnsmessige endringene medførte på familien. Interessen resulterte i en rekke studier som igjen har inspirert til andre studier både i samme retning, nye retninger og i kritikk. Familiesosiologien representerer ikke et enhetlig syn på familien, men har vært preget av ulike retninger. Jeg vil nå skissere opp deler av denne utviklingen for å gjøre det teoretiske rammeverket for denne oppgaven tydelig. Teksten vil også beskrive utviklingen i familieformer for å sette familiesosiologien i sammenheng med samtiden og hvordan det har påvirket synet på familien.

2.1 Familien i endring – en vekker for sosiologien

Christine Roman beskriver i sin bok *Familjen i det moderna. Sociologiska sanningar och feministisk kritikk* (2004) hvordan temaet familien er behandlet i samfunnsvitenskapelige studier de siste århundrene. Jeg vil ta utgangspunkt i hennes bok i dette kapitlet. På 1800-tallet var evolusjonen og opphav det sentrale i studier om familien og slektskap. Teorier om familien var basert på Charles Darwins tanker om biologiske organismer og evolusjonær utvikling. Med andre ord var nyere former for familier sett som resultat av en evolusjonær prosess mot høyere og mer komplekse former. På 1900-tallet ble imidlertid fokuset dreiet mot studier av industrialiseringen og moderniseringens effekter på familiens ytre og indre relasjoner. Det var en bred oppfatning at familien var i krise under første halvdel av 1900-tallet. Utviklingen fra jordbrukssamfunn til industrisamfunn skapte bekymring. Når samfunnet ble mer differensiert ble dette oppfattet som en trussel fordi det skapte en annen ramme rundt

familien. Samfunnet overtok gjennom skole, kirke og staten mange av de funksjonene familien tidligere hadde hatt. I tillegg var det også en forflytning av den økonomiske produksjonen vekk fra husholdet og til fabrikkene. På samme tid var familiens indre relasjoner i endring fordi arbeid utenfor hjemmet medførte etablering av nye rutiner og nye måter å gjøre hverdagen på (Roman 2004).

Familien hadde imidlertid allerede endret seg gjennom tidligere tidsepoker. Før 1900-tallet var det vanlig at familien var dem som bodde i samme hus. Det inkluderte da ansatte, leietagere, de som var i biologisk slekt og til og med gjester. Familie var dermed ikke gitt av ekteskap eller blodsband, men av husholdet man bodde i. Den sosiale definisjonen av familien veide tyngre enn den biologiske (Gillis 1997). Synet på ekteskapet som samlivsform hadde også vært gjenstand for endring. Ekteskap er ikke en tradisjon med lange røtter bakover. I middelalderen var det å gifte seg uvanlig og for de få. På 16-1700 tallet ble det mer allment å inngå ekteskap. Imidlertid var det ikke før på 1900-tallet ekteskapet gikk til å bli normen for samliv. I løpet av industrialismens første periode ble ekteskapets rolle styrket i samfunnet og få skilte seg eller fikk barn utenfor ekteskapet. Bekymringene om familien i krise kan derfor ha ført til at flere søkte den rammen ekteskapet representerte. Fram til 1960 var familien i stor grad komplementært og kjønnsdelt, med kvinner som husmødre og menn som utearbeidende forsørger. Delingen førte til at forsørgersamfunnet vokste fram. Menn hadde hovedforsørgeransvaret, og mange kvinner hadde en ulønnet arbeidsplass i hjemmet. Normen om familielivet var kjernefamilien omfattende foreldre og barn (Østerberg & Engelstad 1995). I perioden fram til 1960 var familiesosiologien preget av denne måten å gjøre familie på.

Familiesosiologisk perspektiv: Strukturfunksjonalismen og Talcott Parsons

I løpet av første halvdel av 1900-tallet var det to retninger som dominerte familiesosiologien.

Familjesociologin utvecklades under 1900-talets första hälft i två huvudriktningar: (1) den interaktionistiska ansatsen och (2) den strukturfunktionalistiska ansatsen (Roman 2004:21).

Den interaksjonelle retningen studerte familien som primærgruppe hvor aktørenes ulike posisjoner og roller og interaksjonen mellom dem stod i fokus. Retningen nådde sitt høydepunkt på 1950-tallet, men ble stadig kritisert for fokuset de hadde på praktiske familieproblemer og manglende interesse for å se familien i et større samfunnsmessig perspektiv. Strukturfunksjonalismen vokste fram som et alternativ og denne retningen fikk større betydning. På midten av 1950-tallet hadde strukturfunksjonalismen, med Talcott

Parsons i spissen, utkonkurrert andre alternativer i familiesosiologien. Denne retningens fokus var familiens rolle i samfunnet, og den fikk en sterk posisjon i familiesosiologien fram til midten av 1960-tallet.

Den amerikanske sosiologen Talcott Parsons regnes som en av sosiologiens moderne klassikere og hadde stor betydning for fagets teoretiske utvikling. I følge Roman var "... hans modell av "den moderna familien" som i stor utstrækning kom att bilda mall for familjeforskningen" (Roman 2004:27-28). Parsons så den samfunnsmessige utviklingen med positive øyne. For ham var utviklingen veien mot en mer funksjonell, demokratisk og likestilt familie. Likeledes så han også en økende betydning av følelser når familiens tidligere funksjoner ble overført til andre deler av samfunnet. Strukturfunksjonalister anså overgangen fra "... en patriarkal, sterkt stratifisert familj som vilade på ekonomisk grund, till en på kärlek grundad demokratisk kärnfamilj" (Roman 2004:126).

Familiens hovedfunksjoner var for Parsons sosialisering av barn og opprettholdelsen av et stabilt følelsesmessig miljø for de voksne. På den andre siden var også familien en del av et større hele og hadde som oppgave å reprodusere sosiale mønstre. Gjennom familien kunne de nye generasjonene bli sosialisert inn i kulturens referanserammer for handling og oppførsel i tråd med samfunnets krav. Utgangspunktet for Parsons analyser var familier i USA. På den tiden var de representert ved kjernefamilien og med mannen som eneforsørger for denne. For Parsons var kvinnens rolle primært forankret i hjemmet som hustru og mamma. Parsons modell deler mellom menn og kvinner hvor menn inntar en *instrumentell rolle* og kvinner en *ekspressiv rolle*. Mannen har da den økonomiske funksjonen i familien og kvinnen den sosialiserende og reproduktive (Roman 2004).

Parsons sier videre at denne fordelingen har en teoretisk grunn da det løser den strukturelle konflikten mellom arbeidsliv og familieliv. Familien skulle i hans tenkning om samfunnsorganismen være det senter som bidrar til balanse mellom produksjon og reproduksjon (Andersen 2003). Når kvinner arbeidet hjemme og mennene ute bidro det til stabilitet også innad i familien. Kjønsdelingen førte til at kvinner og menn ikke konkurrerte om de samme jobbene. Imidlertid var Parsons klar over at kvinner deltok på arbeidsmarkedet også på hans tid, men menn hadde hovedforsørgeransvaret. Kvinnene hadde ofte en lavt betalt jobb og/eller jobbet deltid. Han mente også at det var biologiske forskjeller mellom menn og kvinner hvor kvinner gjennom graviditet og fødsel ble nærmere knyttet til barnet. Den

kjønnsdelte kjernefamilie skulle motvirke den samfunnsmessige differensieringens oppløsende tendenser. Parsons teori om kjønnsroller i familien fikk mye kritikk fra feministene på 60- og 70-tallet (Roman 2004).

Feministisk kritikk

I følge Roman (2004) vokste kjønnsrolleforskning fram i kjølevannet av Parsons strukturfunksjonalistiske teori. Særlig i Norden var man opptatt av kjønnsdelingen i samfunnet og hvordan denne kunne endres for å skape et mer likestilt samfunn. Kjønnsdeling ble ansett som konfliktskapende både på individuelt samt samfunnsmessig plan. Det komplementære synet på forholdet mellom menn og kvinner kom i konflikt med tanken om frihet til den enkelte. Det var "... et allment ønske om likeverd gjennom *likestilling*" (Østerberg & Engelstad 1995:129).

I mange lag av samfunnet ble kvinnene ansett som innehaver av en underordnet posisjon i forhold til mannen. De hadde fortsatt hovedansvar for barn og hjem og var stadig avhengig av mannens inntekt. Den feministiske forskningen hadde fokus på hva som måtte til for å skape økt likestilling mellom kvinner og menn. Feministene betraktet kjernefamilien som stedet hvor manglende likestilling og kvinners underordning ble reproduisert. Den kjærlighetsbaserte kjernefamilien førte i følge dem ikke til demokrati, men til nye former for ulikhet mellom kjønnene. I følge feministene hadde sosiologer overfokuserert på de følelsesmessige aspektene ved familien og oversett produksjonen som skjer i den moderne familien. Kvinners deltagelse i hjemmet ble av feministene sett som arbeid, og som en sentral del av det moderne industrisamfunnet som muliggjorde at mannen kunne arbeide ute i industrien. Skillet mellom økonomi og familie var dermed ikke mulig. De kritiserte Parsons inndeling i den mannlige instrumentelle rolle og kvinnelige ekspressive rolle, og beskrev inndelingen som en teoretisk begrunnelse for ulikhet mellom kjønnene. Det funksjonelle ved denne inndelingen ble ansett som en opprettholdelse av menns kontroll over kvinner. Feministenes kritiske analyse av familiebegrepet viste at relasjoner mellom menn og kvinner i familien fortsatt var preget av makt og ulikhet (Roman 2004).

Den allmennteoretiske sosiologien tok i følge Roman (2004) ikke datidens feministiske kritikk til seg. På samme tid mistet familiesosiologien sin sentrale rolle som felt på 1970- og 80-tallet. Familie som tema ble av mange oppfattet som uinteressant for videre studier.

Resultat ble få publiserte bøker og artikler om familien. I løpet av 1990-tallet og fram til i dag har imidlertid temaet blitt hentet fram igjen og det har vært en økende interesse for familierelasjoner og endringer innenfor disse. Det skyldes blant annet store endringer innen familie når det gjelder sammensetning, funksjoner og relasjoner de siste tjue årene. Det har ført til behov for ny kunnskap (Brandth & Moxnes 1996).

Skilsmisse og nye familieformer

Under tiden med feministisk kritikk skjedde det radikale endringer i samfunnets praktiske organisering med betydning for relasjonen mellom mann og kvinne. Siste halvdel av 1900-tallet ble preget av kvinners løsrivelse fra menns økonomiske overtak når de selv fikk jobber og velferdsstaten ble bygget ut. Kvinner var ikke lenger like avhengig av mannens inntekt, og kvinner og menn ble frigjort fra oppdelingen i hjemmearbeid og lønnsarbeid og stereotype kjønnsroller. I Parsons familiemodell var kvinnens viktigste rolle å være hustru og mor. Kvinnenes inntog på arbeidsmarkedet satte store spørsmålstegn ved Parsons tenkning om kjernefamilien (Roman 2004). Et hovedtrekk i familieendringen de siste tiårene er nye familiemønstre.

I tiden etter andre verdenskrig har det tradisjonelle familiemønstret med rekkefølgen ekteskap, barn og familie i følge sosiologen Turid Noack (1996) blitt sidestilt med et moderne mønster. Det moderne familiemønstret er karakterisert ved at familieetablering skjer senere i livsløpet som følge av at flere kvinner tar utdanning og lengre utdanning. I tillegg er det preget av større mangfold på grunn av at koblingen mellom graviditet og ekteskap er svekket, flere skiller seg og antall samboerskap har hatt en rask økning siden begynnelsen av 1970-tallet (Noack 1996). Som et tredje punkt ved det moderne familiemønstret er endringen av barnets plass i familien.

Tidligere ble parforholdet ansett som det sentrale som familien bygget på. Familie ble betraktet som naturgitt, universelt og ahistorisk og ekteskap og familie var sett som en enhet.

Man måtte gifte seg for å kunne starte en familie, og familie var en naturens konsekvens av det ekteskapelige forhold (Moxnes 1996:124).

Ulrich Beck og Elisabeth Beck-Gernsheim beskriver i kapittel 4 i sin bok *The Normal Chaos of Love* (1995) hvordan dette har endret seg og hvordan barnet har kommet i sentrum av familien. Fram til 1960-tallet var forventninger at mennesker som var forelsket giftet seg, og

de som giftet seg fikk barn. Nå er det imidlertid ikke alltid tilfelle lenger at det er en slik utvikling når to mennesker forelsker seg. Det er ingen automatikk mellom parforhold og barn. Vurdering av et mulig foreldreskap har et helt annet bevissthetsnivå i dag enn før. Kvinner og menns refleksjoner rundt alt fra sikre hjem til egen psykologisk evne til å oppdra barn, er med når valget om barn eller ikke barn skal tas. Barnet og foreldrenes evner til å ta vare på barnet er det som står i sentrum når valget om reproduksjon vurderes og ikke parforholdet. Det som før var det mest naturlige i verden, å formere seg, er nå en del av livet som for noen deler av befolkningen framstår som mer komplisert. I tillegg til dette har utdanningssamfunnet og økt utdanning blant kvinner bidratt til denne trenden. Færre familier får mange barn, og flere og flere mødre får barn som godt voksne (Beck & Beck-Gernsheim 1995).

Selv om ikke parforholdet, men barnet er det som står i sentrum av familien, ansees barnet til å gjøre parforholdet komplett. Barna er bekræftelsen på at forholdet har en dyp og oppriktighet kjærlighet mellom de to partene. Når menn og kvinner velger å få barn er det på samme tid et valg som knytter dem sammen. Kvinner føder ikke kun barnet, men også morskapet, farskapet og familien i seg selv. Ekteskapet skapes av parene, men det er fødselen som skaper familien. Gjennom barna oppstår familien og bekræftelsen av parforholdet (Gillis 1997). Det er barnet som er den viktigste delen av familien. Dagens familier er sentrert rundt barnet og hans eller hennes behov skal møtes av foreldrene så langt det er mulig. Det medfører at foreldrene må sette til side sine egne behov, rettigheter og interesser. Energien kanaliseres mot barnet og det blir lite igjen til partneren (Beck & Beck-Gernsheim 1995).

Mødres inntog på arbeidsmarkedet har sammen med økende antall samboerskap og stadig flere samlivsbrudd ført til en offentlig bekymring for oppløsning og svikt i familien. Imidlertid sier sosiologene Berit Brandth og Kari Moxnes (1996) at det til tross for disse endringene fortsatt er en stor stabilitet i folks leveste. Familien er fremdeles en sentral institusjon. Folk skaper familier og føder barn hvor de fleste vokser opp i hushold med begge sine to foreldre. På den måten opprettholdes det tradisjonelle. Imidlertid opplever stadig flere barn at foreldrene går fra hverandre. Før var skilte, enslige og samboende forbundet med skam. Nå er det i følge Moxnes (1996) en kvalitativ endring i forståelsen av familie, ulike samlivsformer og brudd. Ekteskap er kun en form for samliv, og man trenger ikke å gifte seg for å få en familie. Blir det brudd kan man skape nye familier, og de fleste barn vokser opp med to voksne. Det er omskifteligheten i familietyper og ikke andelen enslige foreldre som har økt. De fleste som oppløser en familie inngår senere i en ny (Jensen 1996).

I tillegg til disse endringene har det skjedd endringer i forhold til hvordan vi forstår foreldreskap. Tidligere var det relasjonen mellom en kvinne og en mann som definerte farskapet. Hvis mannens kone fødte var han automatisk far. Mannen var da sosialt definert far ut fra relasjonen han hadde til moren til barnet. I nåtiden er det først og fremst biologi som definerer. Ny teknologisk kunnskap har gjort det mulig å kunne kontrollere for farskap. Behovet for denne kontrollen har dukket opp med omskiftelighetene i parforhold. Tidligere var parforholdet en definisjon av forholdet mellom mor, far og barn. Nå er det imidlertid det biologiske slektskapet og fastsetting av denne som definerer grunnlaget for relasjonene mellom foreldre og barn (Smedal 2001). Ved en eventuell skilsmisse opprettholdes den biologiske relasjonen som definerende for farskap. Selv om mor og far ikke lever sammen i parforhold er mannen like fullt faren til barnet. Imidlertid er det tilfeller hvor det sosiale fortsatt er definerende for farskapet. Det ene er homofile menn som er kjærester med menn som er biologiske fedre. Det andre er menn som ikke er fertile hvor sæddonasjon fra en annen mann er eneste mulighet for et farskap som da er sosialt og ikke biologisk definert.

Som følge av utviklingen i reproduksjonsteknologien har det blitt mulig å bli far ved bruk av en annen manns sæd. Teknologien gjør at man kan reprodusere seg på siden og uavhengig av den naturlige måten. Sosialantropologen Olaf H. Smedal (2001) har i sin innledning til boken *Blod tykkere enn vann* betraktninger om den naturgitte forståelsen av seksualitet og reproduksjon. Tidligere har man ansett rekkefølgen samleie, befruktning og fødsel som naturlig og det som skaper bånd mellom barn og foreldre. Mot slutten av det tjuende århundre vokste muligheten for å kontrollere naturen fram gjennom ulike teknologiske utviklinger slik at barn kunne bli til også utenfor samleie. Det handler da blant annet om donasjon av egg og sæd samt prøverørsbehandlinger og surrogater. Mulighetene til å kontrollere naturen gjør det mulig å etablere nye familieformer. Det oppstår et skille mellom seksualitet og reproduksjon. Mennesker som ikke er par kan da også få mulighet til å bli foreldre. Biologien medfører derimot ikke en gitt familierelasjon, og homofile par står friere til å forme disse relasjonene fordi de har fått barn utenfor koblingen mellom seksualitet og reproduksjon (Smedal 2001).

Samkjønnede par – nye familieformer

En lesbisk eller homofil familie er i følge Katherine R. Allen (1997) definert som en familie med tilstedeværelse av to eller flere mennesker som deler samme seksuelle orientering eller

tilstedeværelse av minst en lesbisk eller homofil voksen, som oppdrar et barn. Det sier seg selv ut fra Allens definisjon at de homofile voksne på grunn av biologiske likheter kun kan få barn som del av et utvidet foreldreskap. Et homoseksuelt par som foreldre bryter i følge Halldén et al. (2003) med heteroseksualitet og slektens reproduksjon fordi de biologiske foreldrene ikke lever sammen i en parrelasjon. Resultatet blir en annen type foreldreskap.

De homosexuella par som är föräldrar är därför alltid involverade i någon form av "utvidgat" föräldraskap (Halldén et al., 2003: 175)

Det biologiske foreldreskapet mellom kvinner og menn er i familier med homofile foreldre ikke sammenfallende med det sosiale foreldreskapet som da er mellom menn og menn eller kvinner og kvinner. Innenfor rammen av parforholdet i en homofil familie deler de voksne kun et sosialt foreldreskap. Parforholdet sammenfaller ikke med de biologiske foreldrene. To menn eller to kvinner kan isolert sett ikke formere seg. Det oppstår dermed et skille mellom seksualiteten som de har til en av samme kjønn, og reproduksjonen som de deler med en av et annet kjønn. For at befruktingen skal finne sted kontrollerer de homofile naturen gjennom sæd- og eggdonasjon, og donasjonen skaper slektskapsrelasjonen mellom far og barn (Smedal 2001).

Homofile har gjennom tidene blitt foreldre i heteroseksuelle parforhold. De har inngått i heteroseksuelle relasjoner for senere å stå fram som homofile. Lenge var det den eneste muligheten de hadde for å få barn. Den biologiske reproduksjonen har lenge vært tett sammenvevd med det heterofile parforholdet. I følge sosiologen Arnfinn Andersen (2003) har kjærlighet og reproduksjon vært grunnleggende forstått som heteroseksuelt i vår kultur. Muligheten for brudd på det hegemoniske har vært tilnærmet umulig. Det har vært tvil om barn som vokser opp utenfor rammen av denne normen kan ha en god oppvekst. Tvilen har utløst en strøm av forskning på barn av homofile foreldre (Andersen 2003). Ønsket har vært å se om det å vokse opp med to foreldre av samme kjønn har noen effekt på barnet. Forskning har vist at barn av homofile foreldre har de samme gode oppvekstvilkår som barn av heterofile foreldre (Halldén et al. 2003, Green & Bozett 1991, Allen 1997).

Endringer av familien generelt har åpnet noen dører. Som tidligere nevnt har moderne familiemønstre vokst fram side om side med tradisjonelle. De hegemoniske normene har mistet noe av sin kraft på grunn av framveksten av stadig nye familieformer. Tradisjoner har mistet sin posisjon og det er større differensiering mellom familier (Brandth & Moxnes 1996).

I tillegg har den teknologiske utviklingen gjort det mulig å bli foreldre på nye måter. Når naturen kan kontrolleres kan også homofile bli foreldre utenfor heterofile parforhold (Smedal 2001). Det har imidlertid ikke vært en vanlig metode før de seneste tiårene. Tidligere var de biologiske hindringene når parforholdet består av to av samme kjønn så sterkt gjeldende at homofili og familie ikke var sammenfallende.

Samkjønnede par, særlig homofile menn, og familie har i følge sosialantropologen Kath Weston (1991) vært sett på som to uforenelige størrelser. Homofile menn har blitt ansett til å ikke *kunne* oppdra barn og eller etablere varige forhold. Generelt sett har menn ikke vært sett på som ideelle omsorgspersoner alene. Familien har vært forstått som en komplementær allianse hvor det er kvinnene som har ansvaret for barna. Samfunnet har heller ikke ønsket homoseksuelles tilhørighet til familiekategorien da de har ønsket å beskytte familien mot homoseksuelle farer og trusler og bevare den som et heterofilt prosjekt (Weston 1991). Sosiologen Thomas Johansson (2002) mener at homoseksuelle tradisjonelt sett har blitt vurdert til å ikke leve opp til forventningene om familiedannelse. Deres seksuelle orientering har av andre blitt vurdert som et umulig utgangspunkt for å få barn. Homoseksuelle familier har blitt sett på som ikke-familier. Weston hevder imidlertid at det skyldes tyngden blodsband har hatt i forståelsen av familien. To av samme kjønn i en homofil familie vil ikke kunne ha blodsrelasjon til samme barn.

Lenge har ikke det å velge familie vært aktuelt for homoseksuelle menn. Mennene har trodd at de ikke kunne bli fedre rett og slett fordi de var homofile, og at det ikke var en del av deres verden. Bevissthet rundt hva en familie er, er det som har åpnet mulighetene for homofile slik at de også kan ønske å bli foreldre og bli en familie (Green & Bozett 1991). Gerald P. Mallon (2004) mener denne bevisstheten skyldes det han kaller en feministisk revolusjon. Når feministene satte spørsmålstegn ved forståelsen av kjønn har det bidratt til å problematisere kjønnskategorier og hva som er normalt når det kommer til organisering av familien. Feministene kritiserte det naturlige ved kvinner som omsorgspersoner, og trakk dermed fram menn som mulige omsorgspersoner. Gjennom kritikken av forholdet mellom kjønnene ble menns kapabilitet til å oppdra og ha omsorg for barn trukket fram. Det hadde ringvirkninger slik at homofile menn også så at de hadde mulighet for å vurdere en familieøkning (Mallon 2004). Kritikken åpnet da ikke bare opp for heteroseksuelle menn, men også homoseksuelle som ønsket å bli fedre.

Å ”gjøre familie”

På grunn av framveksten av ulike familieformer har sosiologien sett behovet for nye måter å beskrive familie på. Familiesosiologien har tidligere ønsket å beskrive noe som er.

Variasjonen og mangfoldet i dagens samfunn fremmer derimot behovet for å beskrive familiens praksis. I det ligger det at familien ikke kan beskrives som en ting. Det er både variasjon i familieformer, organiseringen av familien er ulike, og variasjon i hvilken mening familie har for den enkelte. Gjennom handling gir den enkelte mening til sin familie. En familie kan dermed være svært forskjellig fra en annen, og det vil ikke være mulig å beskrive de to familiene ut fra en definisjon på noe som er. I den sammenhengen ønsker jeg nå å introdusere begrepet ”gjøre familie” som jeg anser som en videreutvikling av feministenes kritiske blikk på familiebegrepet, og den forståelsen av familie jeg vil vektlegge i min studie.

Først vil jeg beskrive hvordan jeg forstår ordene som ligger i begrepet. Å ”gjøre” noe impliserer at det *noe* man refererer til ikke er gitt eller ferdig definert. Ved å gjøre er man i en aktiv handling og må skape selv det man gjør. Sosiologen David Morgan (1999) bruker begrepet ”doing families” når han beskriver det han mener er familiepraksis. Familier må studeres som en aktiv enhet. Den skapes innad og i samspill med samfunnet man er en del av. Innad ser den enkelte sine handlinger i relasjon til egen familie og til en generell forståelse av familie. I samspill med samfunnet er arbeid, familie, politikk og så videre alle deler som er med på å forme familiepraksiser. Sosiale og kulturelle institusjoner har en påvirkningskraft på den enkeltes praksis og kan være det utgangspunktet folk bruker for å gi mening til handlinger. Familie er dermed ikke noe som ”er”, men noe som ”gjøres”. Når familie studeres som en praksis blir hverdagens handlinger og rutiner i fokus. Som eksempel er blant annet soving; ut fra hvordan den organiseres, deling av seng og soverom, også en måte å gjøre familie på. Familie er et fellesskap som gjøres i en stadig pågående prosess. Familiepraksiser finner også sted utenfor hjemmet. En fars overtid på jobben er et eksempel på en praksis som gjør farskap og på den måten også morskap (Morgan 1999). Ved å studere hvordan noen gjør familie kan man beskrive en familie med en flytende form og ikke en familie som er. Familier som da ikke lever i tråd med det tradisjonelle kan beskrives ut fra hvordan de fyller tomrommet mellom norm og handling med egen mening. Ved å studere familien ut fra hvordan den gjøres vil det være mulig å beskrive de utfordringene de har og de praksisene de utvikler. Med et slikt angrepspunkt av tema familie er det plass til alle de ulike familiemønstrene.

Å gjøre familie er også hvordan de involverte definerer seg selv som en familie og hvem de eventuelt definerer ut. Gerald P. Mallon (2006) henter en definisjon fra Hartman og Laird når han vil beskrive hva en familie er.

A family is a family when two or more persons decide to call themselves a family (Hartman & Laird 1983: 24, omtalt i Mallon 2006).

I følge sosiologen Kari Moxnes (1990) er foreldreskap et empirisk spørsmål der det viktige er at de selv definerer seg som foreldre og som familie. Ved å ta utgangspunkt i informantene selv og deres egen forståelse av seg selv i et familieperspektiv, blir mangfoldet av mulige konstellasjoner synlig. Familie er da ikke noe vi utenfra kan klassifisere eller kategorisere, men hvordan de involverte i konteksten definerer seg selv. Familiesammensetningen er da uavhengig av biologisk og kulturelt konstruert kjønn, men avhengig av de involverte og hvem som deltar i omsorgen for barna og hvilken rolle de påtar seg i relasjonen. Både biologiske foreldre og sosiale foreldre kan i følge en selvkonstruert forståelse av begrepet være en del av en familie. Familien gjøres ut fra den enkeltes egne relasjoner (Moxnes 1990). Et homofilt par med barn hvor kun den ene er biologisk opphav til barnet er da like fullt en familie som mor, far og barn eller mor, stefar og barn og så videre. Det er de selv som definerer familien.

Familien er bygd opp av individer som sammen forhandler fram og skaper sine relasjoner. Imidlertid er det under kontroll fra arbeidsmarkedet, staten, utdanningssystemet osv. Rammene for den enkelte er preget av forståelse av sin egen familie samt en forståelse av familie generelt sett, i tillegg til andre instansers forståelse av familie og presentasjon av denne (Morgan 1999). Det impliserer at man ikke gjør sin familie løsrevet fra kulturelle føringer. I følge den svenske queerfeministen og kulturanthropologen Ulrika Dahl (2005) forstås familie fortsatt som bygd på både kjernefamilie og heterofil parrelasjon. Stacey og Davenport (2002) mener i likhet at det eksisterer samfunnsskapte forventninger av hva familien skal inneholde. Familie er i følge Johansson (2002) fortsatt intuitivt koblet med en mor, far og et antall barn, og kjernefamilien blir fortsatt brukt som familieidealet. Johansson beskriver homoseksuelle par som får barn som *moderne kjernefamilier*. Når selv de gifter seg, får barn og oppretter noe som formmessig ligner en kjernefamilie er det en stabilitet ved idealet. De familiene han viser til er der hvor 2 lesbiske eller 2 homofile har barna hos seg hele tiden. Når lesbiske og homofile deler på samværet vil det per definisjon ikke oppstå en kjernefamilie. Imidlertid er motivasjonen til å få barn grunnlagt i norske familieidealer hvor det å ha barn og å være en del av en familie har en sentral plass (Andersen 2003).

Hva som er nytt med å ”gjøre familie” innenfor familiesosiologien er at familie må studeres ut fra hva som gjøres og ikke hva familie er. Det viktige blir da hvilke valg, handlinger og rutiner som kan sees i den enkeltes familiepraksis. Individet står i sentrum og dette sammenfaller med modernitetsteoretikernes fokus på individet og dets rolle innad i familien. Studier av denne typen befinner seg på mikronivå. Utgangspunktet er hva som faktisk skjer der menneskene er. I følge sosiologen Dorothy Smith (1999) bør sosiologiske studier fokusere på menneskers levde erfaring. Hun forfekter at det nære og konkrete hverdagslivet skal være basis for sosiologisk forskning. Studier av hvordan familier gjøres sammenfaller med hennes utgangspunkt.

Å ”gjøre farskap”

I familiesosiologien har det vært ulike forståelser av farskap. For Parsons hadde den mannlige delen av familien en instrumentell rolle. Han skulle arbeide utenfor hjemmet og bringe hjem inntekter så familien fikk det de trengte av materielle verdier. Som jeg forstår det hadde mannen da ut fra Parsons en stabil og gitt rolle ut fra det biologiske kjønn. Farskapet var ikke knyttet til omsorg for det lå i den kvinnelige ekspressive rollen. Ut fra Parsons forståelse ble ikke farskapet formet av mennene selv, men av det komplementære og det funksjonelle ved rollene som var nødvendig for at samfunnet skulle fungere. Med feministenes kritikk ble delingen mellom kvinner og menn problematisert, og likeledes det naturlige ved moren som omsorgsperson (Roman 2004). På den måten satte man også spørsmålsteget ved farskap som inntreden i en naturlig fastlagt instrumentell rolle. Feministene åpnet opp muligheten for at menn også kunne være omsorgspersoner (Mallon 2004).

I følge Lupton og Barclay (1997) eksisterer det en hegemonisk forståelse som i ulike tider hevder at det er den ”sanne” måten å gjøre farskap på. Tidligere var denne knyttet til ”far som beskytter.” Med dette mener Lupton og Barclay en forståelse av at det å ha nok penger, det å lære barna forskjell på rett og galt og holde dem unna kriminalitet og narkotika var det viktigste en far kunne bidra med. I motsetning mener de at nåtidens hegemoniske forståelse er ”far som er til stede.” Å være en god far sammenfaller i følge dem med å utvikle et nært og kjærlig forhold til barnet gjennom ulike aktiviteter. Imidlertid viser studier at menns praksis enda ikke har sammenfalt med idealet om en far som omsorgsperson (Plantin 2001, Hagström 1999, Lupton & Barclay 1997). Lars Plantin konkluderer med at fedre er i begynnelsen av

utviklingen hvor menn og kvinners livsverden sakte nærmer seg hverandre, men at det ikke foreligger studier som viser at farskapsidealet og fedres praksis sammenfaller. Det er stadig vekk kvinnene som gjør største delen av omsorgsarbeidet på hjemmefronten. I følge Plantin ansees det primære ansvaret for barna å være kvinnes. De biologiske forskjellene knytter fortsatt kvinnene nærmest barna.

Når en person befinner seg utenfor tradisjoner og normer vil det være interessant å studere hvordan denne personen knytter handling og mening sammen. I likhet med familie kan farskap også forstås som noe som gjøres. På samme måte er ikke heller det en gitt enhet eller en ferdig definisjon. Det impliserer at menn gjør sitt farskap som en aktiv handling og skaper selv hvilket innhold han vil tillegge det. I følge Dorothy Smith (1999) "er" vi ikke en kategori, men "gjør" denne med grunnlag i vår levde erfaring. Et farskap skapes da av levde erfaring, både tidligere og nåtidig, og tanker om seg selv som far. Det skapes ut fra hvordan den enkelte gjør sitt farskap som en aktiv handling, og i likhet med familie ikke uavhengig av de rundt. Jeg vil her trekke fram tre aspekter ved å gjøre farskap inspirert av Richard Jenkins (2004) inndeling av verden hvor individet står i relasjon til seg selv, de rundt og det institusjonelle.

For det første handler det om den faktiske konteksten, den faktiske situasjonen mennene har blitt og er fedre i. Farskapspraksisen er utviklet ut fra de situasjonene mennene befinner seg i dagliglivet. Generelt sett befinner fedre seg i ulike kontekster og får dermed varierende erfaringer. Det gjelder da alle fedre og er ikke kun et skille mellom heterofile og homofile fedre. Hver mann kan i prinsippet ha helt ulike familiepraksiser. Imidlertid kan man ved studier se mønstre og sammenfallende handlinger og rutiner. De ønsker jeg å beskrive i analysedelen av denne studien. I analysen senere vil det legges vekt på hvilke erfaringer de homofile fedrene har gjort seg. Når farskapet ikke forstås som gitt, åpner det opp for å se at det finnes muligheter for å gjøre farskap på forskjellige måter. Hva som framstår som farskapspraksis vil i denne sammenhengen, inspirert av Morgan (1999), være ut fra hvordan de ser sine handlinger ut fra en egen forståelse av farskap.

Det andre aspektet handler om hvem som deltar. Homofile fedre kan sies å ha andre erfaringer enn heterofile fedre. Det begrunner jeg i de spesielle omstendighetene de har vært nødt for å inngå i for å reproducere seg. De har ikke et felles hjem eller et etablert heterofilt parforhold som ramme rundt det biologiske foreldreskapet. De har et sosialt foreldreskap med en

mannlig partner og et biologisk foreldreskap med en kvinne de ikke bor sammen med. Hvilke utfordringer gir det fedrene i deres gjøren av farskap? Hvem deltar og hvem inkluderes inn i deres familier?

Som det tredje aspektet vil jeg trekke fram normer. Sosiale, kulturelle og politiske institusjoner fremmer føringer for hvordan man skal være som fedre og ikke. I det ligger det forventninger om farskapet. Forventningene har påvirkningskraft på den enkeltes praksis og kan være det som gir mening til handlinger (Morgan 1999). Foreldreskap har tradisjonelt sett en tilknytning til et heterofilt parforhold og familier med homofile foreldre representerer et brudd med normen (Andersen 2003). De bryter koblingen mellom biologi og foreldreskap. Når menn som lever sammen blir foreldre bryter de med forventningene om rekkefølgen samleie, befruktning og fødsel som man tidligere anså som den naturlige (Smedal 2001). I tillegg bryter de også med forventningen om to foreldre. Homofile menn som ønsker å bli fedre må alliere seg med kvinner utenfor den homoseksuelle relasjonen. Det kan da være både 3 og 4 foreldre som sammen oppdrar barna. På den andre siden er dette også tilfelle blant flere og flere heteroseksuelle. Som tidligere nevnt har andelen skilsmisser økt og det er ikke lenger uvanlig å gifte seg på nytt. Da dannes nye konstellasjoner hvor det også blir flere foreldre enn kun to.

2.2 Sammenfatning av kapitlet

Jeg har i dette kapitlet gitt en oversikt og innføring i familiesosiologiens utvikling. Fra den interaksjonelle retningen, via strukturfunksjonalisme, Talcott Parsons og feministisk kritikk til David Morgan og "doing families". I tillegg har jeg beskrevet endringer som har funnet sted med familien i seg selv. Dagens mangfold og variasjon i familieformer fører til at familien ikke ansees til å være noe som er, men noe som gjøres innad i familien og i samspill med samfunnet. Når familien gjøres, gjøres også farskapet av fedrene.

Samkjønnede par har tradisjonelt ikke blitt foreldre i en homofil kontekst. De siste tiårene har imidlertid mulighetene åpnet seg for dem. Homofile har selv sett at det er mulig å bli foreldre utenfor et heterofil parforhold som følge av et brudd mellom reproduksjon og seksualitet. De kan nå selv skape en familie. Et økt antall forskjellige familieformer har gjort det lettere å være på utsiden av normen om en heteroseksuell kjernefamilie. Hvordan gjør homofile fellesskapet familie? Hvilke erfaringer har de? Hvilke utfordringer står homofile fedre overfor

når de har en annen ramme for foreldreskapet? Dette er spørsmål som jeg ønsker å svare på i analysen. I tillegg vil jeg se på hvilke praksiser de homofile fedrene har. Hva anser de som handlinger relatert til familien? Hvilke verdier knytter de til farskapet? Hvordan vil de være gode rollemodeller for sine barn? En analyse av homofile fedre vil ikke bare være en beskrivelse av dem, men også en beskrivelse av mangfoldet av ulike måter å gjøre farskapet på. Denne studien ønsker å skissere opp noen muligheter for å vise en del av mangfoldet.

3 Metodiske problemstillinger

Dette kapitlet omhandler ulike metodiske problemstillinger jeg har tatt stilling til underveis i arbeidet med denne oppgaven. Første del vil omhandle valg av sosiologisk metode. Deretter følger en beskrivelse av søket etter informanter. Delen etter omhandler utforming av intervjuguide samt min egen opplevelse av å intervju. Videre i dette kapitlet er det en refleksjon rundt fire aspekter som jeg mener kan ha hatt en innvirkning på intervjuet. Avslutningsvis diskuteres noen problematiske sider ved forskning og etikk.

3.1 Valg av sosiologisk metode

Valg av sosiologisk metode avhenger av hva man ønsker å få vite. Metoden må kunne være anvendelig til å belyse de faktiske spørsmål man vil ha svar på ved temaområdet (Widerberg 2001). Det falt i mitt tilfelle nærliggende å bruke kvalitativ metode som vektlegger innhold og ord framfor antall og frekvens. Jeg ønsket å ha et datamateriale med informantenes egne beskrivelser og fremstillinger. Fokus for min oppgave var å beskrive menneskers livserfaringer. Jeg ville at de skulle beskrive seg selv ut fra egne erfaringer når de snakket med meg, fordi jeg ønsket å lære måten de gjør familie og farskap å kjenne så langt det var mulig. Målet med studien var å få tak i den konkrete måten verden er for de ulike personene (Fog 2004). Et forhåndskonstruert spørsmålsskjema var dermed uaktuelt.

I utgangspunktet hadde jeg da ikke en fastlagt hypotese jeg ville teste ut. Jeg var interessert i hva mennene kunne lære meg om hvordan de gjør familie og farskap. Hensikten med å utforske denne gjøren var å belyse sosiale mønstre og sammenhenger. I en slik tilnærming står ikke individet i seg selv, men individet som bærer av sosiale mønstre i sentrum (Widerberg 2001). For å finne mønstre og sammenhenger valgte jeg å gjennomføre dybdeintervjuer med 6 homofile fedre. På den måten ville jeg ha fram deres forståelsesmåter. Videre valgte jeg en temasentrert analysemetode for å belyse spesielle temaer ved å sammenligne informasjon fra fedrene i utvalget. Jeg hadde en empirinær tilnærningsmåte til valg av temaområdene. Med andre ord var det fedrenes beretninger som fikk meg på sporet av interessante temaer jeg kunne se nærmere på. Under intervjuene, i transkriberingen og under gjennomlesning etterpå var det noen sider av fedrenes erfaringer som markerte seg tydelig og som jeg da så som

mønstre. Analysedelen av denne oppgaven beskriver dem. En temasentrert analyse er imidlertid ikke uproblematisk fordi den kan mangle en helhetlig forståelse. Løsrevne biter fra et materiale om ulike temaer mangler den opprinnelige sammenhengen. Det positive er at den enkelte informant kan ha vanskeligere for å kjenne seg igjen når ikke hele situasjonen beskrives (Thagaard 1998).

På samme tid er det viktig å være oppmerksom på hvilken innvirkning intervjusituasjonen har på informantenes beretninger. Mennesker forteller om seg selv med et utgangspunkt i allerede etablerte forståelser som sirkulerer i samfunnet (Lupton & Barclay 1997). Beretningen informanten da forteller under intervjuet er en valgt framstilling av seg selv som kommer til uttrykk i intervjusituasjonen.

De beskrivelsene informantene gir, kan være preget av hvordan de ønsker å presentere seg selv i forhold til forskeren (Thagaard 1998:92).

Informantene kan da ønske å stille seg selv i et godt lys eller framstille livet på en måte som overbeviser forskeren om deres livssituasjon, enten som problematisk eller uproblematisk. Datamaterialet er da en spesiell versjon av virkeligheten, og er kontekstavhengig og et sosialt produkt (Thagaard 1998). Imidlertid er det mulig å avdekke mønstre når man er bevisst at informantenes fortelling ikke er eksisterende sannheter. Mønstrene man vil se er hvordan mennesker artikulerer følelser, erfaringer og bevisste overbevisninger. Det er styrken ved kvalitativ metode og ved å bruke intervju som kilde til datamaterialet (Lupton & Barclay 1997).

3.2 Fra homofile fedre til disse homofile fedrene – avgrensning av informanter

Antallet homofile menn som har barn er basert på usikre tall. Ulike anslag gir likevel en indikasjon på at det ikke finnes så mange av dem i Norge (se kapittel 1). Å basere en studie av homofile fedre på et stort utvalg kan dermed være problematisk. Så også for denne studien. Å få et utvalg begrenset seg fort til å handle om at jeg var nødt til å beholde de som ville stille opp. Jeg ble nødt til å beholde alle uten mulighet for å sortere ut menn med lik bakgrunn eller livssituasjon. I utgangspunktet ønsket jeg å intervju 8 menn. For å gjøre en grundig analyse var det viktig at det ikke var for mange informanter (Thagaard 1998). At det ble de 6 var tilfeldig ut fra hvem som hadde mulighet for å stille opp. Informantene jeg fikk kontakt med var menn som befant seg mellom 30 og 50 år, de var alle hvite, hadde gode jobber og utdannelse og det virket som de hadde god økonomi. De kom opprinnelige fra ulike steder i

Norge, men alle bodde nå i Oslo. Fedrene hadde barn i alderen mellom 0 og 15 år. I følge Green og Bozett (1991) er mitt utvalg en svakhet og en begrensning ved forskning angående homofile foreldre. De mener det mangler representanter fra arbeiderklassen, fargede, små samfunn i grisgrendte strøk og de med lavere utdanning. Den eneste mannen jeg var i kontakt med som kunne vært en representant for det Green og Bozett etterlyser, følte dessverre at det var litt mye som skjedde rundt ham for tiden.

De mennene jeg ønsket å få kontakt med tilhørte ikke en gruppe menn jeg kjente fra før. For å få kontakt med dem måtte jeg dermed benytte meg av andre instansers nettverk og etter hvert også snøballmetoden. Snøballmetoden går ut på at de informantene man allerede har kontakt med tipser om nye mulige informanter (Thagaard 1998). Jeg tok kontakt med en undergruppe av Landsforeningen for lesbisk og homofil frigjøring, *Homofile og barn*, per e-post. Der skrev jeg at jeg holdt på med en master i sosiologi om homofile fedre og deres forståelse av farskapet. Jeg beskrev noen emner jeg ønsket å ta opp, og at jeg ville foreta intervjuer med båndopptager. Til sist lurte jeg på om de hadde noen mulighet til å formidle mitt ønske til sine medlemmer. Det viste seg at de hadde et nettverk hvor de kunne videresende den e-posten jeg sendte til syv menn som tilhørte den kategorien jeg var på jakt etter. Mitt formelle brev til organisasjonen ble dermed videreformidlet.

Fire av syv svarte. Tre av dem fikk jeg umiddelbart etablert en kontakt med. Jeg hadde noe korrespondanse med den enkelte mann per e-post hvor jeg blant annet sendte et informasjonsskriv (vedlegg 1) slik at de kunne gi et informert samtykke. Jeg fikk i løpet av kort tid intervjuet de tre. Den fjerde som svarte ut fra min henvendelse til LLH måtte pusses på, og ble også purret på gjennom noen av de andre informantene jeg allerede hadde intervjuet. Han hadde tydelig mye å gjøre og vår kontakt var varierende. Likevel var han positiv til å stille opp. Femtemann fikk jeg kontakt med gjennom en av mine andre informanter. Eller rettere sagt fikk jeg kontakt med samboeren hans først. Det oppstod så en misforståelse mellom dem slik at jeg etter to måneder og purring fikk kontakt med min da femte informant. Den sjette ble jeg tipset om av en far i klassen til mitt eget barn. Han tok jeg direkte kontakt med selv per e-post og fikk intervjuet ham i løpet av et par uker. Neste del vil beskrive nærmere hvordan jeg utarbeidet intervjuguide og hvordan samtalene med mennene foreløp.

3.3 Datainnsamling

Intervjuguiden

Jeg møtte mennene med en utarbeidet intervjuguide, en digital båndopptaker og penn så jeg kunne notere underveis. Intervjuguiden jeg hadde med var en skisse for hva jeg faktisk var interessert i, hva jeg kunne tenke meg ville være relevant. Det var greit at den bare var en skisse da en detaljert og velstrukturert intervjuguide ofte kan være i veien for forholdet mellom de to involverte i en intervjusetting. Man blir da lett oppslukt av guiden og blir meget lett distraheret i kontakten med den andre (Fog 2004). Intensjonen for dette prosjektet var å ha en samtale med informantene som ikke var helt styrt av guiden. Oppsettet av den ble også evaluert og endret under hele forskningsprosjektet. Dette anså jeg som en av kvalitetene til valget av metode som jeg hadde gjort. Intervjuguiden var ikke et ferdig produkt, men et verktøy som kunne bli endret fortløpende etter hvert som jeg fikk mer og mer innsikt i feltet.

Ingen av intervjuene kan sies å være verken standardisert eller tvers igjennom strukturert, noe Widerberg (2001) ser som en basis for nettopp å drive kvalitativ metode. Før jeg møtte de homofile fedrene gjennomførte jeg tre prøveintervjuer, og allerede der så jeg mange momenter jeg måtte tilpasse. Endringsprosessen stoppet ikke her, og intervjuene med de homofile fedrene endret guiden videre. Under intervjuene ble ikke guiden fulgt slavisk, men hjalp meg til å holde fokus på samtaleemner. Vedlegg 2 er hva jeg hadde med til den siste personen jeg intervjuet. Punktene er skissen jeg i første rekke fulgte.

Hvordan har jeg så valgt ut de momentene som er tatt med i intervjuguiden? Annick Prieur og Carsten Sestoft beskriver i sin bok *Pierre Bourdieu – en introduktion* (2006) Bourdieus bidrag til forskningsproblematikk. Jeg vil nå og i del 3.4 ta utgangspunkt i denne boken og beskrive noen av hans tanker. I følge Bourdieu konstruerer man objektet man studerer. Man må være våken overfor dette og ikke naivt tro at man avdekker et tema, men heller hva temaet er ut fra en konstruert forestilling av hva forskeren selv mener det handler om. Gjennom studier ser man nærmere på et samfunn som man selv er en del av. Det er derfor viktig å avdekke eventuelle forforståelser man har før forskningsprosjektet settes i gang. Spørsmål man som forsker velger å stille informantene sine, er valgt ut fra egen forståelse av hva som er viktig (Prieur & Sestoft 2006). De spørsmålene jeg har valgt er da ut fra min egen forståelse av hva som er viktige aspekter ved det å være foreldre gjennom min deltagelse på foreldrefeltet og gjennom observasjon og samtaler med andre som deltar på samme felt. Min egen erfaring har

i utgangspunktet formet spørsmålsrekken. Imidlertid har erfaringene i møtet med informantene endret dette utgangspunktet, og jeg har sett nye sider av farskapet som interessante.

Møte med mennene

Jeg hadde på forhånd bestemt meg for at det var informantene selv som skulle velge hvor vi skulle møtes og snakke, slik at de kunne være et sted de selv ønsket å være. Informanten ville dermed ha kontroll på hvilken setting, romlig sett, de ønsket å være i og dermed føle seg mer komfortable (Douglas 1985). Min første informant spilte derimot ballen rett tilbake til meg. Jeg måtte bestemme tid og sted. Resultatet ble et møte på et rom på Universitetet, min egen arena. Underveis og i ettertid ser jeg at dette stedet fungerte vel så bra som de andre hvor jeg ble invitert hjem eller på arbeidsplassen. Alle arenaene la opp til samtale. At universitetet var min arena gjorde ikke mannen synlig ukomfortabel. Det som derimot var en stor forskjell var tidspunktet på døgnet. Det ene intervjuet som ble foretatt på kveldstid bar preg av at både faren og jeg var slitne.

Det første jeg gjorde når jeg møtte dem var å presentere meg, snakke litt om løst og fast for så å informere dem om hva prosjektet mitt gikk ut på. De hadde alle mottatt informasjonsskrivet, men jeg ville friske opp minnet deres for å plassere dem inn i temaet vi skulle snakke om. De ble alle tilbudt å trekke seg når som helst under prosessen, velge å avstå fra å svare på spørsmål underveis i tillegg til at de ble lovet anonymitet så langt det var mulig. Alle mennene samtykket så til at samtalen ble tatt opp på bånd. Jeg ønsket å ha den på tape for ikke å være bundet til å skrive ned alt, og ha mulighet til å forfølge temaer underveis. På den måten var jeg trygg på at jeg hadde alt som ble sagt med meg når jeg dro fra møtene. Likevel tok jeg notater underveis for det føltes trygt å kunne fokusere på noen annet enn han som ble intervjuet. Imidlertid merket jeg at det var viktigst for meg i begynnelsen av intervjuet. Etter hvert som samtalen gikk følte jeg at jeg ikke trengte den tryggheten i like stor grad.

Det første jeg gjorde etter intervjuet var å skrive ned min opplevelse av intervjuet så raskt som mulig. Jeg skrev det ned for å huske hvordan stemningen var og mine umiddelbare første tanker. Det var for å bevare den helhetlige rammen rundt intervjuene. Her er noen av refleksjonene jeg hadde etter et møte.

Jeg møter mannen på hans kontor. Han snakker på inn- og utpust og jeg glemmer ofte hva jeg skal spørre om da tankene mine blir dratt ut av hans resonnementer. Opplevelsen av å være der er farget av at dette er hans domene, hvor det å bli intervjuet kan virke som en hverdagshandling for ham. Han er likevel imøtekommende og profesjonell. Han svarer godt.

Samtidig sitter han hele tiden og følger med på hva jeg skriver på arket. Jeg merket at jeg ble nervøs av at han fulgte med på hva jeg gjorde hele tiden. Området mellom ham og meg var et lavt bord og jeg kunne ikke unngå at han kunne se hva jeg holdt på med. Jeg ser i ettertid at mine notater bærer preg av at jeg tolket det han sa og skrev dette ned underveis. Nettopp for å virke som en intelligent forsker.

Det er for meg tydelig nå at jeg ikke opplevde intervjuet som udelt positivt. Likevel vil jeg si at materialet jeg sitter igjen med av hans opplevelse som far, er rikt og sterkt. Min noe ubehagelige opplevelse av å bli vurdert er ikke synlig i den transkriberte teksten, og samtalen har derfor likevel ført til at jeg sitter med et brukbart intervju av ham.

Alle intervjuene er transkribert av meg. Nesten uten unntak er alle ytringer skrevet ordrett ned som de ble sagt. På den måten kan datamaterialet brukes på mange ulike måter.

I den ordrette utskriften har man en mulighet til tolkning av språk, uttrykk, måte å snakke på, avbrekk, taushet osv. som et sammendrag aldri kan gi (Widerberg, 2001:101).

Dialekter og sosiolekter har jeg dessverre ikke klart å videreføre fra tale til tekst. Dette skyldes en noe utydelig og avsløpet talemåte hos de enkelte med endringer underveis i endringer av ord. Jeg valgte å skrive ned ordene innenfor den talemåten de snakket mest.

3.4 Forskningsproblematikk

Forskning krever en vitenskapelig årvåkenhet hvor man er kritisk og reflekterende i forhold til alle deler av forskningsprosessen. Pierre Bourdieu fremmer fire krav han mener er måten å gjøre det på; bryte med det prekonstruerte, konstruere objektet, tenke relasjonelt og reflektivt. Som forsker må man for det første da bryte med det som er konstruert og som framstår som selvfølgelig, innlysende og noe vi ikke stiller spørsmål ved. Sosialt og historisk har forståelser av ulike temaer blitt konstruert. Ved å bryte med det prekonstruerte kan man objektivere den sosiale verden og gjøre seg i stand til å forske på et fenomen (Prieur & Sestoft 2006). Ut fra denne tankegangen var jeg nødt til tidlig i min forskningsprosess å avdekke hvordan jeg så på fedre og farskap før jeg kunne studere de homofile fedrene. Jeg oppdaget at jeg hadde en generell skepsis til fedre formet av egen erfaring. Min forforståelse av fedre var at de på tross av ønsket om å være til stede i barnas liv, ikke brukte mye tid sammen med dem. Erfaringen jeg hadde tilsa at farskap ikke tilsidesetter andre interesser og behov menn har.

For det andre må da objektet i følge Bourdieu konstrueres. Kontroll over hva det faktisk er man vil undersøke og på hvilken måte man vil utforske det, konstruerer forskningsobjektet. Spor av sosiale mønstre i materialet vil avdekkes når man studerer egenskaper individene har og ser om de er eksisterende eller fraværende hos andre informanter i materialet. På den måten tenker man relasjonelt mellom de ulike individene man forsker på. Det siste punktet ved årvåkenheten er refleksivitet. I følge Bourdieu handler det om forskeren selv. Forskeren er også selv en del av det prekonstruerte samfunnet som han eller hun må bryte med (Prieur & Sestoft 2006). I følge Katherine R. Allen (1997) må man være bevisst egne livserfaringer nettopp fordi man som forsker ser datamaterialet sitt i lys av dette og kunnskap konstrueres i følge henne filtrert gjennom forskerens egne erfaringer. Gjennom bevissthet om egne forståelser oppnås da refleksiviteten. På forhånd tenkte jeg derfor nøye gjennom hvilke tanker og forforståelser jeg hadde om fedre generelt, men også hvordan jeg anså og forventet at en far skulle være ut fra min posisjon som mor og hvordan dette kunne påvirke intervjuene og analysen.

Forskerens innvirkning på intervjuet

Mye av den informasjonen jeg har mottatt fra informantene er formet av den måten jeg har prøvd å forholde meg til dem under intervjuet. Grunnprinsippene ved kvalitativt intervju er at intervjueren må vise oppmerksomhet i situasjonen, involvere seg, prøve å lære intervjupersonen å kjenne og det hun sier er regulert av hva hun sanser, ser og hører (Fog 2004, Thagaard 1998). Sagt med andre ord er en ferdig stilistisk utarbeidet intervjuguide, en manglende tilstedeværelse og manglende oppmerksomhet mot det som faktisk blir sagt, faktorer som ikke skal være til stede ved et intervju. Et godt intervju er kjennetegnet av en balanse mellom å lytte og å snakke selv, og det å virkelig lytte til informanten kan være vanskelig i seg selv (Thagaard 1998).

Imidlertid må nærhet og empati ikke overkjøre en sunn skepsis. Forskeren må ikke blande empati med sympati, og empati betyr ikke at vi skal fortape oss i den andre. Empati er evnen til å høre etter med et åpent sinn, det vil si uten å foregripe meningen med eller fordømme det som blir sagt. Informanten skal da føle seg akseptert og forstått rett uansett hva han eller hun sier. Det handler da om å forstå den andre gjennom empati (Fog 2004). På den annen side skal man som intervjuer respondere på informantens utsagn både gjennom å bekrefte, men også gjennom å vurdere de utsagn de kommer med. Man må være villig til å forfølge de temaene

man ser som relevante for å få fram hva informantene mener. En kritisk holdning kan likevel være mer skadende enn fordelaktig da informanten kan trekke seg unna og bli mindre meddelsom. Balansen mellom å bekrefte og vurdere er viktig, og hva som er riktig respons må vurderes ut fra tema og ut fra hvordan intervjusituasjonen forløper (Thagaard 1998).

Min erfaring som intervjuer var egentlig ganske skral før dette prosjektet startet. Jeg hadde kun utført korte øyeblikksintervjuer av tilfeldige personer på gaten tidligere i det sosiologiske masterløpet. I ettertid vurderer jeg min egen rolle slik: De første intervjuene bar preg av at jeg hadde et særlig behov for å skape en god stemning. Jeg var nervøs og usikker på hvordan jeg ville reagere og hvordan informantene ville reagere på meg. I begynnelsen var jeg mer opptatt av å bekrefte det mennene sa enn å vurdere utsagnene ut fra et skeptisk perspektiv. Det endret seg imidlertid da jeg fikk mer intervjuerfaring. Min rolle som den utspørrende ble etter hvert tryggere for meg, og jeg kunne da forholde meg til informantene på en annen måte. Mine to siste intervjuer er også etter hvordan jeg vurderer det mine to beste. Da hadde jeg mer innsikt i temaet samt at jeg var tryggere på meg selv.

Forskersituasjonen ved et intervju er preget av at det er møter mellom mennesker som farges av ulike kjennetegn ved de som er til stede. Etnologen Charlotte Hagström reflekterer i boken *Man blir pappa. Förelldraskap och maskulinitet i förändring* (1999) rundt mødre som forsker på fedre. Kvinnelig og mannlig foreldreskap har mye til felles, men også en del som er forskjellig. Opplevelser av et svangerskap kan blant annet ikke sammenlignes. I møtet med de homofile fedrene opplevde jeg både likheter og forskjeller mellom dem og meg. Det er fire aspekter som må trekkes fram ved min rolle som forsker. Jeg er kvinne, heteroseksuell, mor med hovedomsorg for ett barn, er høyt utdannet med lærerutdanning og nå masterstudent i sosiologi.

Kvinne/mann

Kjønnsrelasjonene kan ha en påvirkningskraft på et intervju. Denne kan styre både form og innhold. Som forsker må man bevisst unngå å gå inn i en flørtete relasjon (Widerberg 2001). På grunnlag av informantenes seksuelle orientering var imidlertid min posisjon som kvinne i forhold til mennene avklart i denne studien. Mennene opplevdes av meg som hyggelige og imøtekommende, de snakket og var vennlige. Jeg synes det er vanskelig å si hvor grensen går mellom flørt og imøtekommenhet, men jeg oppfattet ikke dem som flørtete mot meg.

Jeg vil derimot vektlegge to andre perspektiver ved situasjoner der intervjueren er kvinne og informanten er mann hentet fra Thagaard (1998). Det ene handler om situasjoner hvor den mannlige informanten framhever sitt kjønn og skaper et dominansforhold til den kvinnelige intervjueren. Dette gjelder særlig situasjoner hvor informantene ønsker å rettferdiggjøre kritikkverdige handlinger gjennom å kontrollere intervjusituasjonen. Informantens forventning om intervjuerens kritikk skaper ønsket om å styrke sin maskulinitet. Min informasjon til fedrene i forkant av intervjuet kunne ikke tolkes som en negativ holdning mot dem. Om de da forventet en kritikk fra meg som intervjuer var avhenging av erfaringer de hadde med andres holdninger til å være homofil og far. I ett tilfelle opplevde jeg kontroll over intervjuet fra informantens side. Han tok styringen fra det øyeblikk vi møttes. Imidlertid knytter jeg det til hans egen erfaring med en oppgave skrevet innenfor kvalitativ metode, noe han også tidlig påpekte at han hadde gjennomført. Erfaringen hans tilsa at den situasjonen vi befant oss i var noe han hadde mer kjennskap til og kontroll over.

Det andre perspektivet er når det oppstår et under- og overordningsforhold mellom mannlig informant og kvinnelig intervjuer. Når kvinner inntar en tradisjonell rolle som underordnet, innordner de seg de mannlige informantene og stiller da ikke spørsmål ved mennenes fortellinger. Dette er en rolle som er uheldig hvis den hindrer intervjuere i å stille spørsmål for å få fram interessante funn. På en annen måte kan den være fruktbar hvis man utnytter sin kvinnelige posisjon.

En forsker av motsatt kjønn enn informanten kan bruke sin posisjon som utenforstående til å stille spørsmål ved det som tas for gitt av personer av samme kjønn (Thagaard, 1998: 95)

Å utnytte sin posisjon som kvinne handler ikke om å flørte seg til informasjon, (Widerberg 2001), men om å bruke den utenforstående posisjonen som en styrke til å innta en utspørrende forskerrolle. I denne studien brukte jeg min kvinnelighet som en rettferdiggjøring av mer utdypende spørsmål om det de fortalte. Jeg er utenforstående i og med at jeg ikke er far. For meg handlet det om å være undrende i forhold til det sagte. For å komme nærmere informantene brukte jeg min nysgjerrighet og ikke flørt og smiger.

Heteroseksuell/homoseksuell

En forskjell mellom meg og informantene var seksuell orientering. Som heterofil er det vanskelig for meg å sette meg inn i hvordan det er å stå fram som homofil eller å velge å få

barn som homofil. Erfaringene mine tilsier at jeg ikke vet hvordan det føles og hvilke utfordringer de har. Alt jeg vet om dette tema har jeg fått fra tidligere forskning og fra informantene i denne studien. I stor grad er jeg derfor prisgitt annenhånds informasjon om temaet. Dette gjorde imidlertid at jeg hadde en mulighet til å være utforskende i intervjusituasjonen. Det var ikke rart at jeg stilte mange spørsmål da jeg var relativt uvitende. Innsikten det ga meg som utenforstående kan skyldes at jeg lurte på ting som kanskje en person med samme orientering ville tatt for gitt.

Mor/far

Jeg har fått barn i en annen situasjon enn det som har vært tilfelle for informantene i denne studien. Det handler både om at mitt barn kom som resultat av en heterofil relasjon samt at jeg som mor har en annen opplevelse av graviditet, fødsel og amming enn det fedrene har. I tillegg har mødre tradisjonelt blitt sett på med en nærmere tilknytning til barn enn det menn har (Johansson 2002, Andersen 2003). Som mor kan jeg da plasseres innenfor den kategorien av foreldre som tradisjonelt har blitt sett på som den hovedansvarlige. Ut fra denne forståelsen kan jeg da sies å ha nærmere tilknytning til barn enn det fedrene jeg intervjuet har. Samtidig er dagens samfunn og dets tilhørende farskapsideal nettopp knyttet til tanken om far som en like viktig og nødvendig person i relasjonen mellom foreldre og barn. Ut fra idealet er ikke jeg som mor nærmere barn fordi det ønskes en større grad av likestilling mellom fedre og mødre.

Utdanningsnivå

Informantene visste på forhånd at jeg var masterstudent i sosiologi. Det var også bakgrunnen for at jeg tok kontakt med dem. Alle fedrene jeg intervjuet hadde høyere utdanning og var vel situert i gode jobber. De hadde selv vært studenter en gang og relaterte nok min rolle som student til sine egne tidligere erfaringer innenfor det feltet. En forsker vil i en intervjusituasjon plasseres i en overordnet kategori (Thagaard 1998). Jeg opplevde ikke at det var tilfelle når jeg møtte mine informanter. En student mangler den tyngden og den autoriteten en forsker ville hatt i samme situasjon. Jeg var *bare* en student. Det kan ha tatt fra noe av seriøsiteten som fedrene ellers ville hatt. Jeg var ikke eldre og etablert forsker som gjør det naturlig å skape en *saklig* relasjon (Widerberg 2001:92). Samtidig kan dette ha ført til at de turte å slippe seg mer løs, at de ikke trengte å være korrekte i ordets rette forstand, og det oppstod en mer

uformell kontakt. Student og forsker er begreper med forskjellige konnotasjoner knyttet til seg. Relasjonen mellom student og informant er kanskje mer jevnbyrdig enn en plassering av under- og overordnet.

3.5 Etiske betraktninger

Det er to former for etiske betraktninger som er relevant i forhold til denne oppgaven. Det er de som omhandler fedrenes faktiske handlinger og så er det de som generelt sett tar for seg forskningsprosessen i et etisk perspektiv. Jeg vil starte med det førstnevnte. Som nevnt i kapittel 1 er homofile fedre et tema som skaper debatt. 14.juli i år var det en artikkel i Magasinet (Dagbladet 2007) om Kenneth Dybedal som i følge artikkelen har tatt et kontroversielt valg. Han har fått det Dagbladet kaller et surrogatbarn ved å leie livmor i USA. Samme dag var det en debatt i P1 som følge av artikkelen. De etiske problemstillingene ved homofilt farskap ble da diskutert. Særlig ble metoden Kenneth hadde blitt far på diskutert. Jeg ønsker her å presentere noen problemstillinger ved bruk av surrogat og donor. Å diskutere det i sin helhet ville vært en egen oppgave. Jeg vil derfor la spørsmålene bli stående til ettertanke.

En ny type homofile fedre vokser fram med stormskritt; de som ved hjelp av eggdonor og surrogat i USA blir fedre. Et surrogatselskap i USA opplevde en så stor pågang fra norske menn at de valgte å dra til Norge i mai i år (2007). Å få barn med surrogat i USA hevdes av mine informanter å være en mindre sårbar handling enn å gå sammen med lesbiske mødre i Norge. Fedrene nevner selvstendighet, kunne bestemme selv samt det å bare forholde seg til seg selv og sin partner som store fordeler. Men det er en kostbar affære, og koster i følge en informant rundt 1 million norske kroner når alle utgifter inkluderes. Metoden de får barn på reiser en rekke spørsmål. Hvem er det som kan gjøre dette? Oppstår det et classeskille når den faktiske kostnaden er så høy? Hva med surrogatmødrene, hvilke begrunnelser har de for å delta i prosessen? Hvorfor vil de leie ut kroppen sin? Hva med eggdonorer? I følge en informant var de sistnevnte ofte fattige studenter, da med gode gener, og intelligente. Disse får fedrene ikke ha kontakt med, og de vet bare fornavnet deres. Hva med det biologiske opphavet? Er det ikke viktigere for barna å kjenne kvinnen som har donert egg enn kvinnen som har leid ut kroppen? Hvorfor ha kontakt med surrogat? Å besvare alle spørsmålene hadde vært en oppgave i seg selv, og jeg lar dem stå som de er, men samtidig er de viktige og derfor er de med.

Forskningsprosess i et etisk perspektiv

Kvalitativ metode medfører også generelle etiske utfordringer. De må vurderes i relasjon til de ulike situasjonene som oppstår i det enkelte prosjekt (Thagaard 1998). Forskeren har alltid ansvar for de personene som blir studert. Å gjøre et etisk prosjekt er når forskeren har klart for seg intensjonene for prosjektet, at informantene blir informert om sidene av prosjektet som er relevant for valget om å delta eller ikke og at de da kan gi et informert samtykke på grunnlag av den informasjonen (Silverman 2001). Det informerte samtykke handler i følge Thagaard om "... respekten for individets råderett over eget liv, og kontroll med de opplysningene om seg selv som deles med andre" (Thagaard 1998:21). Informantene jeg har snakket med har alle fått tilsendt et informasjonsskriv (vedlegg 1) hvor jeg har utdypet hva jeg har ønsket å snakke med dem om. På denne bakgrunnen har de valgt å være med som nyttige kilder til kunnskap. De ble da lovet at alle opplysninger skulle anonymiseres.

I korrespondansen jeg hadde hatt med mennene i forkant hadde jeg informert dem om tema for oppgaven. Likeledes visste alle at ingen personlige opplysninger ville bli ført videre og at de ville være anonymisert i oppgaven. Det var også et viktig poeng for flere, og har gjort til at jeg på mange måter har vært redd for hva jeg har kunnet bruke av materialet jeg har sittet på. Fedrene er lett gjenkjennbare. Det finnes få fedre innenfor den avgrensede gruppen. For å lette dette arbeidet har det underveis ikke eksistert noen lister over reelle navn og fiktive navn koblet mot hverandre. I begynnelsen brukte jeg fiktive navn om fedrene også i analysen, men etter samråd med veileder er det nå kuttet ut slik at det ikke vil være mulig å knytte personene i de ulike delene sammen. Det vil selvfølgelig være mulig for mennene selv å kjenne seg igjen, men jeg har ønsket at anonymitet i stor grad skal være tatt vare på. Jeg tror jeg har lyktes å gjøre mennene ugjenkjennelige i den grad det går an. Valget er tatt fordi det etisk sett er viktig at identiteten til mennene skjules. Det er et krav for en etisk forsvarlig forskningspraksis at konfidensialiteten opprettholdes (Thagaard 1998). Intensjonene mine for dette prosjektet har hele tiden vært at dette er en masteroppgave hvor mennenes integritet skal ivaretas, og hvor jeg ikke vil at prosjektet på noen måte skal gå utover homofile menn som gruppe. Et grunnprinsipp ved et forskningsprosjekt er at det ikke skal ha negative konsekvenser for de som deltar (Thagaard 1998).

Likeledes er det viktig å behandle informantene godt også under intervjuet. En intervjuer må være oppmerksom på eventuelle fysiske ikke-verbale reaksjoner som informanten uttrykker. Dette kan gi en pekepinn på at spørsmålene er vanskelige å komme inn på. Etiske

retningslinjer tilskriver en holdning hos forskeren til å ikke provosere informanten ved å utdype følsomme temaer. Intervjueren må avveie hvor inngående og personlige spørsmål hun skal stille da informanten i ettertid ikke skal føle at han eller hun har utlevert seg for mye (Thagaard 1998). Det er ikke ønskelig å forfølge temaer som er ømfintlige og såre eller stimulere til ”bekjennelser” (Widerberg 2001). Informanten skal ikke presses til å svare på noe som oppleves som ubehagelig, og er ikke forpliktet til å svare på spørsmål selv om personen har sagt ja til å delta i studiet. Det siste var et viktig punkt for meg og jeg startet alle intervjuene med å informere fedrene om at de kunne velge å trekke seg fra intervjuet underveis eller i ettertid, og at de kunne velge å ikke svare på spørsmål hvis de opplevde det ubehagelig. Det var ingen av dem som benyttet seg av denne rettigheten, verken under eller etter intervjuet, og alle stilte seg positive til å svare på flere spørsmål senere hvis jeg ønsket det. Da var det bare for meg å ta kontakt.

Når intervjurunden var over hadde jeg som forsker full kontroll over materialet. I analysen er informantens beretninger helt overlatt til mine hender, og de har ikke lenger påvirkningskraft på det som skal tolkes. Viktig er det da å ta hensyn til at det kan dukke opp etiske problemer fordi informanten opplever forskerens forståelse av hans virkelighet som et overgrep. Hvordan det kan løses er ved at det er markert tydelige skiller mellom forskerens forståelse og presentasjonen informanten gir av sin situasjon. Man skal ikke framlegge forskerens egne tolkninger som informantens faktiske beretninger. Likevel er det i følge Thagaard viktig å gi en nyansert teoretisk forståelse for å gi ”... informanten en opplevelse av å ha blitt forstått av forskeren” (Thagaard 1998:191). I analyseteksten må det derfor komme tydelig fram hva som er informantens egne ord og hva som er forskerens forståelse av de ordene, samt at framleggingen må være på en sann måte at informanten selv ikke opplever det som svært problematisk å bli framstilt på denne måten. Tolkning av informantens ord vil alltid finne sted når materialet skal analyseres, men spørsmålet er i hvilken grad tolkningen bør bryte med informantens egen forståelse av seg selv. Jeg ser det som problematisk hvis forskeren ikke kan bidra med egen forståelse, og kun skal relatere seg til hva som er sagt uten å kunne vurdere eller trekke linjer og sammenhenger. Forståelsen av informanten vil uansett være forskerens egen subjektive forståelse. Det etiske aspektet blir da å ikke trekke trådene for langt vekk fra informantens beretninger, og vise klart hva som er forskerens egne tolkning.

3.6 Sammenfatning av kapitlet

Dette kapitlet handler om ulike metodiske problemstillinger som jeg har vært nødt til å ta stilling til underveis i arbeidet med denne studien. Hensikten med oppgaven er å søke etter å belyse ulike mønstre og sammenhenger mellom informantene. For å gjøre dette valgte jeg å gjennomføre en kvalitativ studie for da ble det lettere å få innsikt i ord, innhold og hva informantene vektla når jeg ikke hadde en ferdig utarbeidet og stilistisk intervjuguide. Ved å være empirinær kunne jeg velge ut temaer de trakk fram og som jeg da ønsket å belyse i analysen. Imidlertid var det også viktig at jeg som forsker på dette tema gjorde det klart for meg selv hva jeg tenkte om det på forhånd. I tillegg måtte jeg også være klar over hva jeg egentlig ville studere og på den måten konstruere forskningsobjektet. Det har vært viktig for meg å beholde informantenes anonymitet hele veien i prosjektet. Dette har ført til flere valg underveis og er blant annet grunnen til at det i oppgaven ikke brukes fiktive navn. Jeg unngår da at leseren kan koble sammen ulike utsagn til bestemte personer.

4 Å bli far som homofil – etablering i normativ motvind?

Når homofile menn studeres i en familiesammenheng diskuteres ofte hva som er normalt og hva som er best for barnet. Tradisjonelt kobles familie sammen med en heteroseksuell familiemodell; og da med kjernefamilien som det normative idealet for familie (Mallon 2006, Dahl 2005, Andersen 2003, Stacey & Davenport 2002, Sullivan 2001). Opphavsmannen til kjernefamiliebegrepet er George P. Murdock (Andersen 2003). Begrepet innebærer at to foreldre av forskjellig kjønn skal dele et livslangt kjærlighetsforhold, bo under samme tak og oppdra barn som biologisk tilhører begge. Andre måter å forme familie på framstår ofte som mindreverdige (Mallon 2006).

Homofile som ønsker seg barn og familie i en homoseksuell kontekst bryter med det normative idealet. De lever i samkjønnede forhold. En reproduksjon må da skje på siden av et eventuelt parforhold. Den tradisjonelle bindingen mellom parforhold og reproduksjon splittes opp, og det oppstår et brudd mellom de to faktorene. Det impliserer at homofile ikke kan leve opp til forventningene om familieetablering (Andersen 2003). I dette kapitlet vil jeg se nærmere på hvordan bruddet med den normative heteroseksuelle betingelsen for å få barn forstås av informantene selv og deres egne forventninger. I tillegg vil jeg se på hvordan de har opplevd reaksjoner fra de rundt dem; foreldre, venner, skole, barnehage, helsetjenesten og så videre. Begrunnelsen for kapitlets tema er at informantene selv har fokus på dette og at foreldre, venner osv. er viktige referansepunkt for mennenes foreldreskap. Begge disse delene vil være med på å skape et innblikk i hvem fedrene er.

Hovedfunnene mine i analysen av dette tema viser at noen av fedrene har en sterk tilknytning til det normative idealet og dermed opplever det som svært problematisk å selv kunne skape en familie. De ønsker å plassere seg i slekten gjennom egne barn, men den store fortellingen om den heteroseksuelle familien gjør det hele komplisert. Andre fedre i materialet bryr seg ikke om idealet i samme grad og har det mye lettere. For dem er egne ønsker, behov og farskapet i seg selv i sentrum. Imidlertid er de alle opptatt av foreldreskapet og ikke idealet når barnet først har kommet. Da er barnet og omsorg for ham eller henne det viktigste. I likhet er det også tilfelle for de som da blir besteforeldre, de homofile mennenes egne foreldre. De er veldig fornøyde når barnet har kommet, og alt det problematiske ved det homofile samlivet

og familieetablering forsvinner. Videre i kapitlet vil hovedfunnene beskrives nærmere og utdypes ved å presentere analysen av intervjumaterialet.

4.1 Familien – bruddet med det heterofile prosjektet

Det er først når vi har fått barn at vi i dag mener en familie oppstår. Selv om Statistisk Sentralbyrå har enpersonshusholdning inkludert i sin definisjon av familie (Statistisk Sentralbyrå (c)), har folks holdninger og forståelser endret seg de siste par hundre år mot at familien konstitueres i kraft av barnet (Gillis 1997, Andersen 2003). Informantene i min studie er i tråd med denne utviklingen. Flere av dem føler ikke at de er en familie kun med en partner eller alene. De mener de må få barn for å etablere seg. Imidlertid har ikke dette tidligere vært problemfritt for alle mennene. I datamaterialet er det to ulike fortellinger om hvilket syn de tidligere hadde på en familieetablering. For noen var det vanskelig å tenke seg at det kunne skje for deres forforståelse var tro mot normen. Resten av informantene beskriver det å få barn som et eget prosjekt uavhengig av norm eller idealer. Denne delen tar først for seg en mer inngående beskrivelse av mennene som før mente de ikke kunne få barn.

Homofil og far – en utenkelig kobling til familie

I løpet av intervjuene ønsket jeg at mennene skulle reflektere rundt hva de tidligere tenkte om det å bli far. Jeg spurte dem om de kunne gå tilbake og prøve å huske hvor lenge de hadde ønsket seg barn. Av 6 informanter er det 3 som eksplisitt sier at homofili og foreldreskap tidligere var en utenkelig kobling for dem. Et illustrerende eksempel er en informant som til tross for denne tidligere forståelsen nå er far til to. Han har en beskrivelse som gir et bilde av hva de andre også tenkte.

- (...) veldig lenge så var jo det en helt uaktuell problemstilling fordi man tenkte at det å være homo var ikke mulig i forhold til det å bli pappa. Og på det tidspunktet hvor dette var aktuelt for meg så var jo også dette veldig vanlig. Da dette ble lansert for meg så hadde jeg egentlig for så vidt ikke tenkt så mye på at jeg skulle bli far.

Homofilt farskap var rett og slett ikke aktuelt, og det var i følge denne mannen en vanlig tanke. Det kan forstås til at det heteroseksuelle normative idealet dominerte både hans og andres syn på en eventuell homofil familieetablering. En heteroseksuell orientering var det som måtte til for at barn ble tenkt til å være et mulig tilskudd til slekten. Pappa og homoseksuell var i følge denne mannen en helt uaktuell problemstilling.

Selv om det var uaktuelt var mennene dog ikke likegyldige til denne manglende koblingen. De syntes det var en av de vanskeligste tingene ved å være homofile. To av fedrene i materialet ser den seksuelle orienteringen som den eneste grunnen til at de tidligere mente de ikke kunne etablere en familie. Når jeg spurte dem om hvor lenge de hadde ønsket seg barn satte de det i sammenheng med deres seksuelle orientering. De tenkte tilbake og husket at de syntes det var trist at de ikke kunne skape en familie fordi de var homofile. Familie var dermed det som oppstod hvis barn kom til, og var du homofil ble det ingen barn og heller ingen familie. Begge gir den homoseksuelle orienteringen skylden for at de ikke kan skape seg en familie. De strevde begge med å prøve å finne sin plass innenfor normen. Den ene informanten opplevde det så sterkt at han beskriver det som "en av hovedgreiene" hans. Dette til tross for at han tidlig hadde et bevisst forhold til sin egen seksualitet og ikke hadde skamfølelse i forhold til denne.

- Hvis du går tilbake i tid, husker du sånn cirka hvor lenge du har ønsket å bli far? Jeg hadde alltid hatt veldig lyst på barn. Jeg tror kanskje jeg var veldig opptatt av at jeg på en eller annen måte hadde lyst til å skape meg en familie, det har jeg hatt litt lyst til. Det syntes jeg var litt kjipt med å være homse og ikke få barn. Det var en av hovedgreiene for meg.

Den andre informanten beskriver det som hans største sorg:

- Det var min største sorg som homo, det var at jeg ikke skulle bli far. Det var det som var absolutt det vanskeligste, i den prosessen. Det overskygget alt egentlig det. (...) Men akkurat det å få barn. Det å skape en familie er viktig...

Jeg tolker sitatene i første rekke som et uttrykk for hvor sterkt barn er knyttet sammen med tanken om familie. Motivasjonen til å få barn tolker jeg til å være ønsket om å skape en familie. De sier begge to at homofili og familie ikke kan kobles sammen. Informantene føler seg dermed ekskludert fra familie med en bestemt form.

I annen rekke handler det om viktigheten av barns plass i livsløpet og den sterke posisjonen den heteroseksuelle modellen har. En annen side ved det å få barn er å skape mening og plassere seg i et livsløp (Andersen 2003). Flere av informantene er opptatt av at det å få barn er en del av livet og framtiden. Foreldreskapet handler om å gi mening til hele deres livsløp, og de ønsker å føye seg inn i rekken av slekten hvor barn blir foreldre som igjen blir besteforeldre. Det er dette som blir vanskelig å gjennomføre når de ikke kan få barn. Flere av informantene opplevde at de hadde sterke sorgreaksjoner på grunn av manglende evner og muligheter til å få barn og etablere familie. Det var vanskelig for dem å ikke se seg selv som en del av et slikt prosjekt.

I norsk kultur har det å ha barn og familie en sentral plass og representerer en sentral verdi (Andersen 2003). Slik sett så er mine informanternes tanker om livsløp i tråd med annen forskning på dette feltet. Forventninger om en naturlig utvikling av livsløpet er knyttet til å reproducere seg (Lupton & Barclay 1997, Brandth & Kvande 2003). Gjennom å ikke få barn stenges man ute fra denne forestillingen om å tre inn i et livsløp, og det å være en del av en kjede hvor slekter følger slekters gang. Homofile møter ikke forventninger om familieetablering og møter heller ikke støtte fra andre om dette temaet (Bozett 1987, Weston 1991, Johansson 2002, Andersen 2003). Dette får igjen betydning for hvilke valg og beslutninger de ser for seg at de kan ta, og skaper en holdning hos homofile selv at det å få barn er umulig (Green & Bozett 1991). Ikke alle informantene mine har tidligere reagert på denne måten. Andre i materialet argumenterer for at de kan bli fedre uavhengig av familieidealer. Deres fokus ligger på barnet. Barnet som gjør at de kan realisere seg selv både som menn og fedre.

Homofil og far – en selvfølgelig kobling til farskapet

To av fedrene har aldri sett homofili som begrensende faktor for det å bli far, i hvert fall uttrykker de det nå i den situasjonen de befinner seg i. Det som kjennetegner disse fedrene er at de ikke snakker så mye om å skape en familie, men om å bli fedre. I motsetning til mennene i forrige del forholder de seg til foreldreskapet som modell. De tar utgangspunkt i egne evner og ønsker framfor en plassering innenfor en familie. Dermed unngår de vanskeligheten med å finne en plass innenfor den normative familiemodellen. Disse fedrene er ikke opptatt av hva som er normalt, men hvordan de selv kan gjøre farskapet. På den måten framstår det som mye lettere å argumentere for at man selv kan bli far enn å argumentere for et brudd med en dominerende norm.

En av informantene som er typisk for dette synet, var en singel mann da han ble far. Han er en person som er særlig opptatt av at det å få barn hele tiden har vært en del av hans liv. Jeg forstår det som at barn er hans individuelle prosjekt. Han ønsker ikke etter hvordan jeg forstår det å plassere seg innenfor en forventning om livsløp, men ha kontakt med egne ønsker og behov.

- Hvis du går tilbake i tid, husker du hvor lenge du ønsket å få barn? Jeg kan tenke tilbake. Jeg har lenge ønsket meg barn, men kan ikke si hvor lenge. Kan huske det at barn alltid har vært en del av livet, mitt. Ikke en del av livet, men en del av livet mitt.

Denne informanten understreker at han ikke ser på barn som en del av livet på generell basis, men at det er han selv som ønsker det som en del av sitt liv. Hans liv er i sentrum. Ut fra sitatet framstår ikke etableringen av familie som det viktigste, men det å få barn. Ved å ikke velge parforholdet som ramme for foreldreskapet, men satse på seg selv, understreker han det individuelle prosjektet. Slik jeg forstår ham er han ikke opptatt av å skape en familie, men å bli far. Det er dette som er hans drivkraft for å få barn. Når han da tar utgangspunkt i det individuelle prosjektet forsvinner også en eventuell manglende kobling mellom homofili og barn knyttet til våre normative forståelser av familie. Noe den samme informanten understreker ved følgende sitat:

- Jeg har aldri tenkt at det... Den tanken har aldri slått meg, at det å være homo betyr at jeg ikke skal ha barn.

I sitatet trekker han fram en mulig problematikk mellom homofili og foreldreskap, men i følge denne faren kan homofile få barn. Det er ingen manglende kobling der. Han framhever det jeg forstår som det selvfølgelige ved et homofilt farskap. Fokuset hans ligger på evnen til å være forelder når man er homofil, og at denne ikke blir svekket av en slik seksuell orientering. Begrunnelsen for denne innsikten legger han på erfaringen han hadde med en kjæreste og hans barn fra et tidligere forhold. Den samme informanten sier da følgende:

- Men det handler vel også om at jeg var tidlig i et forhold også da, jeg var 23, hvor vi hadde barn da, at det på en måte var en naturlig ting.

Gjennom tidligere erfaringer har det blitt naturlig for ham at det ikke er noen sperre mellom det å være homofil og far. Jeg forstår det som han selv gjennom den erfaringen har sett at det ikke er et misforhold mellom det å være homofil og å kunne ta vare på barn. Hans tidligere erfaringer har bidratt til å avvise den tette koblingen mellom det normative idealet til familie og den posisjonen han som homofil mann befinner seg i. For ham er barnet en naturlig del av livet og da særlig hans liv.

Den andre informanten som skal nevnes i denne delen har også en tilsvarende innfallsvinkel. Han har nå to barn som han har fått mens han har vært i et parforhold med en annen mann. Men også før han inngikk i denne relasjonen var barn noe han både ønsket seg og som han så som en selvfølgelig del av sitt liv.

- Jeg har egentlig alltid tatt det som en selvfølge at jeg skulle bli far. Når jeg stod fram som homse i begynnelsen av 20-årene, så var ikke det noen motsetning, (...). For meg er det masse gode grunner til å ikke å få barn, men det å være homse er ikke det, tenkte jeg. Det kan jeg huske at jeg tenkte allerede den gangen.

Han bringer i likhet med forrige informant inn problematikken ved homofili og farskap, men ser selv ikke det som en begrensning. En pluralisering av familieformer siden 1960-tallet gjør det mulig for ham å argumentere for dette. Familieformer som tidligere var stigmatiserende og samfunnsmessig uakseptable, eksempelvis aleneforeldre og familier med homofile foreldre, er i dag godtatt i større grad. Mangfoldet har dermed gjort det mulig for informanten å ha et valg om å kunne velge barn som homofil. I følge Beck og Beck-Gernsheim (1995) har refleksjonene rundt barn og deres oppvekst gjort at det som tidligere var det mest naturlige i verden nå framstår som komplisert og et valg som må tas. Imidlertid så ikke denne faren sin seksuelle orientering som kompliserende, men da mange andre grunner. Mennene i denne delen så ikke parforhold eller familierammer som hinder for det individuelle prosjektet. Valget om barnet var for dem ikke umulig på grunn av den seksuelle orienteringen.

De to ulike tankesettene mennene i materialet hadde ga ulikt utgangspunkt for hvor lett det var å etablere seg som forelder. Var man opptatt av normative rammer for hva som var en vanlig familieetablering, bidro dette til å skape et hinder i forhold til å se for seg muligheter til å få barn. Hadde man derimot en forståelse av foreldreskapet som et mer individuelt prosjekt gikk prosessen enklere. Fram til nå har jeg fokusert på fedrene selv. Imidlertid legger mennenes egne foreldre, venner, nærmiljø og så videre også føringer på mennenes forståelse av temaet. Den resterende delen av kapitlet vil beskrive nærmere deres reaksjoner.

4.2 Reaksjoner fra omgivelsene

Reaksjoner før de ble fedre

Som tidligere nevnt mente flere av mennene at de ikke kunne få barn og familie fordi de var homofile. Et trekk ved materialet er at foreldrene til flere av dem også så det som en umulighet at deres sønner skulle bli fedre og gi dem barnebarn. Holdningene deres var imidlertid ikke negative, men handlet om at de ikke så noen kobling mellom homofili og farskap. Et resultat som understøttes av Weston (1991) og det tradisjonelle synet på homofili og familie som to uforenlige størrelser. Når mennene ønsket seg barn ble det et arbeid i motstrøm hvor andre så det homofile samlivet som problematisk i denne sammenhengen.

Det er i materialet ulike måter informantenes foreldre har taklet skuffelsen over manglende barnebarn. En far, som også er enebarn, merket nok særlig reaksjonene fordi han da var den

eneste som kunne videreføre slekten. Han erfarte at farskap ikke var et tema for foreldrene fordi de så det som lite sannsynlig.

- *Merket du, når du kom ut av skapet, om farskap var et tema for foreldrene dine?* Nei, jeg tror de tenkte at det aldri kom til å skje. De har ikke noe forhold til det å være homofil i det hele tatt, og hvert fall ikke det å kunne bli far da, de hadde det da ikke. Nå har de jo det selvfølgelig. Så de så nok det som lite sannsynlig at de kom til å få barnebarn.

Foreldrene anså den seksuelle orienteringen som et umulig utgangspunkt for foreldreskap.

Slik som informanten sier vurderte de ikke muligheten eller så det som et tema. Foreldrenes reaksjon kan tolkes til å være et resultat av en tradisjonell forståelse av det å få barn.

Reproduksjon forstås da som et heteroseksuelt prosjekt (Johansson 2002, Andersen 2003).

Foreldrene kobler barn intuitivt til en tenkning om en heterofil kjernefamiliemodell og trekker dermed slutningen om at deres sønn er utelukket fra å få barn. Ved at mennene og deres foreldre ikke snakker om det eller bringer det inn som et tema blir det heller ikke mulig å bearbeide foreldrenes horisont. Deres forforståelse blir opprettholdt og vurdert som den riktige måten å gjøre en familieetablering på.

For noen av de andre mennene var det særlig tydelig hva foreldrene ønsket seg. En av fedrene har et nært forhold til moren sin. Lenge fikk han små drypp fra henne hvor hun tydelig fortalte at hun syntes det var trist at hun ikke skulle få barnebarn.

- Moren min hadde nok veldig lyst på barnebarn, og var veldig opptatt av det. Hun syntes det var fryktelig trist at jeg var homse og ikke skulle få barn.

Moren til denne faren tok det som en selvfølge at homser ikke får barn. Hun legger imidlertid ikke skjul på hva hun ønsker seg. Det triste knyttes til, etter hvordan jeg forstår det, at slekten ikke videreføres gjennom barnebarna. Foreldre har en forventning til sine barn om barnebarn, og at de på den måten utvider slekten og viderefører prosjektet familie som foreldrene har vært med å skape. Uten barn får ikke mennene og deres foreldre plassert seg på samme måte i slekten og dens utvikling. Gjennom foreldrene sine får de da også bekreftet at de befinner seg utenfor rammene og at homofili, barn og familie ikke er mulig.

Imidlertid var ikke alle foreldrenes syn kun knyttet til eget ønske om barnebarn. Noen foreldre ønsket for mennene selv at de skulle oppleve å være fedre. Til tross for at en av informantene tidlig viste potensial for å bli en god forelder gjennom omsorg for andre barn, så ble det utelukket da han ”kom ut av skapet” at han ville bli far. Foreldrene trakk umiddelbart

slutningen om at den seksuelle orienteringen bidro til å utelukke at han kunne få barn. Han forteller selv om opplevelsen:

- Men da denne komme-ut-samtalen som alle har med foreldrene sine på et eller annet tidspunkt så var det også en ting de fremholdt, det første de sa, de hadde skjont det liksom, og det var greit, og endelig sier du det, men det som er så synd er at du ikke skal bli far. Det var noe av det første de sa.

At det var synd han ikke skulle bli far forstår jeg som at de mente at det var trist han som person ikke skulle oppleve å få barn. Informantens foreldre tenker med utgangspunkt i sin erfaring om familieetablering. De bidrar da ikke til trekke fram andre måter å tenke om foreldreskap på. Å få barn blir da ikke knyttet til det som et individuelt prosjekt, men som en del av et kollektivt anliggende hvor den heteroseksuelle familiemodellen har makten til å definere hvordan det skal gjøres. De har dermed en utelukkende heterofil forforståelse av hvordan et familiefellesskap skal etableres. Hans foreldre tar det som en selvfølge at homofile ikke får barn og forsterker dermed implisitt den heteroseksuelle familien som ideal. Når det er en av de første tingene de sier forteller de dog også hvor viktig del av livet barn er og samtidig hvilken selvfølgelig posisjon reproduksjon har.

Mitt intervjumateriale sier ikke mye om reaksjoner fra andre nettverk. Imidlertid viser det at venner ikke alltid har støttet mennene. En av informantene mente at han skulle kunne bli far som alle andre menn. Det gjorde derimot ikke vennene hans. Han hadde mange diskusjoner med dem.

- Jeg opplevde at mange av vennene mine betraktet det som en motsetning. At man nå stod fram som homse, da ville man ikke få barn. Jeg husker vi diskuterte det allerede den gangen.

Jeg forstår det som hans eget syn på manglende motsetning mellom homofili og farskap var det som fikk fram diskusjonene blant vennene. De stilte spørsmål ved det han opplevde som en selvfølgelighet, at han også kunne bli far. Det var ikke ham de så på som det problematiske ved farskapet, men hvordan omgivelsene rundt ville reagere på at en homofil mann ønsket å etablere seg med barn. Han beskriver diskusjonene slik:

- Men reaksjonene var jo negative husker jeg. *Husker du hva de begrunnet det med?* At man kunne ikke utsette barnet for noe sånt. Selv om du ville være en fin far må du jo tenke på barnet, på hva de ville oppleve og slike ting. De var opptatt av hva ville barnet oppleve utover kjernefamilien. Det kan jeg huske, sånne store diskusjoner på det der, sånn da jeg var i midten av tjuårene. *Opplevde du det som sårt?* Jeg ble forbanna. Ja, jeg reagerte mer med sinne.

I følge ham var det hvilken respons barnet ville få på den måten foreldrene hadde valgt å organisere foreldreskapet som gjorde at vennene var skeptiske til hans farskap. Reaksjonene deres kan tolkes som et forsøk på å beskytte barna mer enn hindre ham et farskap. Vennene

var redde for hvordan omgivelsene til barnet ville reagere. De inntok dermed meningene de mente barna ville møte. På den måten forstår jeg som de ønsket å gjøre mannen klar over at andre tenkte annerledes om saken enn ham. Jeg forstår det som de anså det som nødvendig å nyansere det selvfølgelig ved mannens egen forståelse. De inntok dermed en posisjon hvor homofili og farskap ikke var sammenfallende. I følge Dahl (2005), Sullivan (2001) og Stacey og Davenport (2002) er den samfunnsmessige forståelsen av en familie tilstedeværelsen av en kvinne, en mann og barn. Vennene til faren mente den forståelsen ville komplisere livet til et eventuelt barn i en homofil familie. Det er tydelig at de anså det som mulig at en homofil kunne få barn, men at den normative familiemodellen kunne skape et vanskelig oppvekstmiljø for barnet. Imidlertid virker det som diskusjonene ikke hadde noen innvirkning på hans eget syn, og de fikk dermed ikke konsekvenser.

Reaksjoner etter at de ble fedre

Det interessante i dette materialet er endringer i holdninger fra før og etter mennene fikk barn. Det gjelder da holdninger hos mennene selv og omgivelsene deres. Etter at mennene har fått barn kommer farskapet i fokus og idealet om hvordan og hva som er de normative betingelsene for foreldreskapet mister sin innflytelse. Det problematiske med familieformen er skjøvet vekk til fordel for en glede over å se at livet har utviklet seg og slekten har fått et nytt tilskudd. I datamaterialet er det mange beskrivelser av positive holdninger fedrene har møtt etter at de fikk barn. Jeg vil nå presentere noen av dem.

En av fedrene mener selv det har vært en lang og litt vanskelig prosess mot farskapet. Han har gått gjennom flere runder med sin partner og eventuelle løsninger i forhold til å få barn. Når barna har kommet opplever de å ha to støttende familier i ryggen.

- Familien er kjempefornøyd. Begge våre familier har vært veldig positive og vi har fått mye støtte derfra.

Valget de har tatt møter etter hvordan jeg forstår det en trygghet i at både hans og mannens familie støtter det de har gjort. Når farskapet er et faktum er da begge familiene svært fornøyde og ikke skeptiske til prosjektet. Borte er betenkeligheter med å få barn. Dette er et gjennomgående trekk ved materialet. Som et annet eksempel har en av de andre fedrene også fått samme positive tilbakemeldingen fra foreldrene. Mannen er selv enebarn. Han har derfor vært den eneste som kunne gi foreldrene barnebarn.

- Foreldrene mine er veldig positive til meg som far. *Siden du er enebarn?* Spesielt på grunn av det. *Hvordan reagerte de da du fortalte at du skulle bli far?* De ble veldig glad da, kjempelykkelige. De ønsket seg det.

Foreldrene hans har etter hvordan jeg forstår det ønsket at denne mannen skulle bli far slik at han kunne videreføre slekten. På den måten fyller han med farskapet de forventningene de har hatt til et eget liv hvor barn og barnebarn har en sentral plass. At de tidligere så det som helt usannsynlig at han skulle bli far fordi han ikke inngår i en heteroseksuell parrelasjon overskygges. De gleder seg over at ønsket de hadde om at han skulle få barn er oppfylt. Barnet og deres egen plassering i slekten som besteforeldre er det de nå er opptatt av. Gjennom de erfaringene de nå har fått blir tidligere forståelser nyansert. Besteforeldrene revurderer sitt bilde av eget besteforeldreskap og sønnens måte å etablere familie på.

Imidlertid var det en far som under graviditeten møtte motstand og skepsis mot farskapet sitt fra sin egen bror. Broren er etablert med kone og barn. Han hadde i utgangspunktet problemer med å godta at denne mannen skulle gjennomføre noe som var på siden at det normative idealet. Reaksjonen var forventet, og ikke fryktet. På samme tid regnet faren med at broren ville endre syn senere.

- Den eldste broren min var skeptisk i utgangspunktet, og sa vel det at dette her var litt mer enn det han syntes var ålreit. Men det har ikke blitt noe problem, og det var en sånn første reaksjon. Og han og hans familie er helt aksepterende. Jeg var ikke noe redd for disse familiereaksjonene, de var jeg ikke noe redd for, jeg regnet med at han broren min ville reagere sånn, men jeg var ikke noe redd for det likevel.

Endringen tolker jeg til at barnets ankomst har fått tankene til broren bort fra det problematiske og bruddet med idealet. Nå er det barnet og foreldreskapet som har kommet i sentrum av oppmerksomheten. Broren har fått ny erfaring gjennom de handlingene og praksiser den homofile mannen har etablert som far. Dog var ikke denne faren redd for reaksjonene og det forstår jeg som tegn på at faren var trygg på situasjonen. Mannen kjente broren så godt at han visste broren senere ville akseptere farskapet. Det denne informanten derimot var mer spent på var andre omgivelseres reaksjoner. Det er et gjennomgående trekk i materialet at alle fedrene hadde betenkeligheter knyttet til dette før de fikk barn. Hvordan ville det gå når barnet begynte i barnehage eller på skolen? Hvordan ville venner og deres familier stiller seg til barnet? Hvilke holdninger ville barnet møte? En av informantene forteller om erfaringen av det på følgende måte.

- Det som jo var spennende var barnehage, skole, lekekamerater, foreldre av lekekamerater, helsevesenet, fødeavdelingen og alle sanne ting. Det var spennende. *Hvordan har det gått?* Det er bare solskinnshistorie fra ende til annen. Det har ikke vært noe problem å være avvikende foreldre. Det har det ikke, ikke møtt noe problem, i noen sammenheng, fra noe hold. Det er helt utrolig egentlig.

For ham er det en meget positiv overraskelse at han ikke har møtt noen negative reaksjoner. Sitatet viser at han ikke har opplevd noe negativt fra noe sted. Det må forstås som et manglende samsvar mellom spenningen på forhånd og den faktiske opplevelsen av farskapet. At han bruker "solskinshistorie" for å beskrive situasjonen tolker jeg som en glede over at de ikke har møtt noen problemer noe sted. Det understreker også hvor bra han mener det har gått å være det han kaller "avvikende foreldre". At han ser på seg selv som avvikende og forventer reaksjon på dette beskriver idealet som en heteroseksuell modell og dets sterke posisjon i samfunnet. Han forholdt seg dermed selv til idealet, problematiserte sitt eget farskap i forhold til dette og forventet at andre også gjorde det. Til hans glede har ikke andre reagert som han forventet. Det er også et gjennomgående tema i materialet at fedrene ikke har opplevd å møte negative reaksjoner.

Sosiologen Monika Dybdahl Jakobsen hevder i sin masteroppgave at "... homofile familier møter negative holdninger" (Jakobsen 2006: 2). Hun hevder videre at dette skyldes befolkningens holdninger til homofile foreldre. Ulik forskning kan gi ulike resultater. I min studie er det imidlertid ingen av mennene som forteller at de har opplevd det som problematisk å være fedre i den situasjonen de har blitt fedre i. Et spørsmål jeg dessverre ikke har anledning til å følge er om dette skyldes den posisjonen informantene har i samfunnet. De tilhører alle et velutdannet sjikt, og det kan være mer aksept der for alternative måter å gjøre familie på. Imidlertid mener jeg at det uansett er viktig å legge merke til at de selv ikke har negative opplevelser slik Jakobsen hevder. På forhånd var alle mennene skeptiske, men virkeligheten har vist seg å være langt bedre enn forventet. Her er sitater fra tre ulike fedre om hvordan de opplever at omgivelsene har stilt seg til familiesituasjonen.

- Og ble møtt veldig positivt både fra de som jobber i barnehagen og de andre foreldrene for så vidt.

- Jeg vet ikke egentlig helt hva folk mener, men det har gått veldig greit. Vi har aldri opplevd noe negativt. Og så vidt jeg vet har ungene aldri blitt mobbet heller.

- Aldri vært noen spørsmål, aldri vært at han ikke har vært invitert i bursdager, at han ikke får vært med noen hjem, ikke få lov til å ha noen med hjem... *Ikke opplevd noen sånne problemer i forhold til det?* Nei, nei, ikke i det hele tatt. Han har jo heller ikke opplevd noe som vi har hørt da. Sånn i barnehagen da.

Sitatene viser at fedrene har blitt møtt av andre med aksept og positive innstillinger. Likeledes har de også en oppfatning av at barna deres heller ikke har møtt negative reaksjoner. At fedrene på forhånd har vært skeptiske er tydelig særlig i det siste sitatet. Han trekker fram det som mulig at sønnen ikke skulle bli invitert i bursdager og så videre. At han i det hele tatt trekker fram dette tolker jeg til å være en bekymring han har hatt. Ut fra det forstår jeg det

som han har trodd at andre foreldre kom til å relatere seg til barnet på en spesiell måte. Han har da regnet med at andre har en familieforståelse knyttet til den normative modellen, og at de skulle på grunn av det ikke akseptere en annen måte å gjøre familie på.

Ut fra mitt materiale er det ikke et entydig bilde når det gjelder homofile og familieetablering. Som vist er det forskjell mellom før barna kom og etter. Det er i første rekke når barnet er født at reaksjonene fra omgivelsene blir støttende og alle ser koblingen mellom homofili, barn og familieetablering. Da har ingen av informantene møtt negative holdninger blant de som er rundt dem og barna.

4.3 Sammenfatning av kapitlet

Jeg har med dette kapitlet ønsket å framheve to ting ved familieetablering som er synlig i datamaterialet til denne studien. Det første jeg vil trekke fram er hvordan forholdet til normen er avgjørende for hvordan det oppleves å være homofil og ønske seg barn. De informantene som har minst problemer knyttet til å se for seg en eventuell familieetablering er de som har det å få barn som et individuelt prosjekt og ikke et familieprosjekt. Som det andre momentet vil jeg trekke fram erfaringer kontra norm. Når vi ikke har praktisk erfaring med et fenomen er det normen som vinner. Det var tilfelle når mennene og omgivelsene deres ikke så for seg at et homofilt foreldreskap var mulig. Imidlertid finner man praktiske løsninger på de normative problemene når barnet er født. Da nyanserer og revurderer de forforståelsen de hadde om familieetablering. Det er da man begynner å gjøre arbeidet med ”doing families”.

5 **Utfordringene ved en homofil familiemodell**

De fleste barn vokser opp med begge sine biologiske foreldre i samme hushold (Brandth & Moxnes 1996). Da er deres biologiske foreldre og sosiale foreldre de samme, og hjemmet - foreldreskapet og slektskapet er en enhet. Homofile får barn utenfor dette normative idealet og som en del av et utvidet foreldreskap (Halldén et al. 2003). Samkjønnede parforhold innebærer at bare en av partene i parforholdet er barnets *biologiske* forelder, mens den andre er barnets *sosiale* forelder. Parrelasjonen er derfor definerende for foreldreskapet til den i relasjonen som ikke har bidratt med biologisk arvemateriale. Når de biologiske foreldrene ikke bor sammen og ikke er et par skaper dette utfordringer i utformingen av det de definerer som sin familie. Blant de familiene jeg har studert er det både de biologiske og sosiale foreldre som på ulike måter skaper rammene rundt familien.

Dette kapitlet handler om hvordan seks homofile fedre løser de utfordringene de får når familiemodellen deres er på siden av det normative idealet. Bakgrunnen for valget av tema for kapitlet er at mennene selv har fokus på livssituasjonen, partnere og hvordan de mener familien bør se ut. For å beskrive hvordan de skaper sin familie vil kapitlet handle om hvordan de organiserer og skaper praksiser som bidrar til å tegne ramme rundt det de oppfatter som sin familie.

Analysen av datamaterialet viser at homofile menn har ulike tilknytninger til en normativ familiemodell og hvordan de kan forme familien i tråd med deres seksuelle orientering. Hovedfunnene viser at noen av fedrene har parforholdet og dets betydning som den styrende fortellingen de former livet sitt ut fra. De har barna som et felles prosjekt med partnerne sine, og de anvender også barna til å bekrefte parforholdet. Andre synes det å ha barn er et individuelt prosjekt hvor foreldreskapet i seg selv er utgangspunktet. De vil realisere seg selv, egne behov og ønsker, og på den måten føre slekten videre. Imidlertid er flertallet enige om at de biologiske mødrene ikke tilhører *familien*, men inngår i familiesituasjonen, familiekonstellasjonen og så videre. De begrenser da *familien* til å være dem selv, en eventuell partner og barna. Videre i kapitlet vil hovedfunnene beskrives nærmere og utdypes ved å presentere analysen av intervjumaterialet.

5.1 Ulike utgangspunkt for familien

Tidligere var parforholdet den sentrale byggesteinen for familien (Moxnes 1996). Med et økt antall oppløste parforhold og mer varierte familiekonstellasjoner er barnet kommet i sentrum og blitt den sentrale byggesteinen for familien (Andersen 2003). Parforhold er ikke lenger en nødvendig betingelse for å få barn. Flere velger å ikke få barn også innenfor parforholdet samt flere velger å få barn som enslige foreldre. Å få barn er nå et valg og er ikke lenger sett som en selvfølgelig konsekvens av at man er et par. Barnet og foreldrenes evner til å ta vare på det, står bak valget. Tid er også et annet viktig aspekt. Man vurderer om barnet passer inn i det livet man allerede lever og om man har tid til et slikt ansvar. Eventuelle barnefødsler blir utsatt som følge av lang utdanning, og noen velger det bort til fordel for egen karriere. De ulike faktorene har ført til at automatikken mellom parforhold og graviditet har fått redusert betydning (Beck & Beck-Gernsheim 1995). I tillegg har det i de siste tiårene funnet sted en pluralisering i måter å gjøre familie på. Ulike samlivsrelasjoner er i større grad sidestilt og har ført til at det er større aksept for ulike måter å organisere sitt liv (Noack 1996). Dette bidrar til at nye familieformer også kan finne sin plass i forhold til en allerede etablert pluralisme. Fedrene i denne studien er i ulike livssituasjoner når valget om å få barn tas. Dataene viser at noen var i parforhold og noen var single da de fikk barn, og de ulike utgangspunktene vil nå beskrives i to deler. Mennene er skilt fra hverandre fordi jeg ønsker å vise at man både kan planlegge et farskap hvor parforholdet er sterkt knyttet til tanken om barnet og at man kan planlegge det som et eget, selvstendig prosjekt.

Med parforholdet som utgangspunkt

Parforholdet var tradisjonelt utgangspunktet for å få barn og etablere en familie. Flere av informantene til denne studien opprettholder denne tanken gjennom hvordan de gjør sin familie. I denne delen vil parforholdet knyttet til tanken om barnet stå sentralt. Fire av fedrene i materialet hadde kjærester da de fikk barn. Å få barn sammen for to menn handler ikke om en biologisk sammensmeltning mellom arvemateriale. De to mennene har sammen tatt beslutningen om å formere seg ved hjelp av noen *utenfor* parforholdet.

Ut fra materialet er det to dimensjoner hvor parrelasjonen er knyttet til tanken om å få barn. Den første handler om hvordan barna inngår i gjøren av parforholdet. Barna utgjør en stor del av hvordan disse informantene gjør sitt forhold på og på hvilken måte de da velger å etablere seg. Innholdet i parforholdet skapes i stor grad av prosessen det er å få barn. Beskrivende for

dette synet er en mann som har hatt et forhold til partneren sin i ni år. De diskuterte allerede i starten av forholdet om de kunne tenke seg barn.

- *Du har ønsket å få barn, men var det også noe som du og kjæresten din...?* Ja, vi var ganske tidlig med å diskutere det, det var jo helt klart jo, og det var en mer sånn, hvordan skal vi gjøre det.

Det kan tolkes som de tidlig har ønsket å bygge en plattform sammen. Å få barn er for dem et felles prosjekt som knytter dem sammen som par. Barna blir da en viktig dimensjon for å utvikle parforholdet videre, og når de bestemte seg tidlig for at det var noe de ønsket ble barna i stor grad basisen for kjærlighetsforholdet. Informanten mener han har skapt forholdet til mannen gjennom å ha barna som et felles prosjekt. Hvordan beskriver han her:

- Fordi det er en veldig viktig del av vårt parforhold, det at vi har disse ungene her. Det har vært veldig mye sånn fokus for hva vi har gjort, og hva vi har planlagt og hvordan vi har lagt opp ting og slike ting. *Det har vært deres felles prosjekt?* Ja, mye av det som vi har bygget vårt parforhold på har vært dette her.

Slik jeg ser det representerer barna deres et felles referansepunkt. Barna har vært den sentrale faktoren som har holdt dem sammen som par, også i planleggingsfasen. Å gjøre det har vært mulig fordi de begge ønsket seg barn, og de diskuterte mulighetene allerede tidlig i forholdet. Fokuset er barna som har lagt premissene for hva mennene har gjort og planlagt. De forstår også hverandre som par ut fra det fellesskapet barna representerer for dem.

En annen informant har tilsvarende innfallsvinkel. Denne faren har hatt en relasjon til mannen i tjue år. De har holdt sammen lenge, og han mener det kan skyldes de to barna de har.

Forholdet deres er ikke perfekt, men han mener de må holde sammen når de nå har valgt å få barn i denne situasjonen.

- Vi er ikke noe ideelt par. Vi har nå holdt sammen i tjue år. Det må bli oss da, det har vi vel i grunnen bare innsett, at her nytter ikke noe annet. Det er ikke konfliktfritt, og det er fullt av... Så det er mye som ikke er bra i vårt forhold. Vil ikke fremsette oss som noe idealpar, verken som par eller som foreldre. Men, vi er veldig enige om, at vi må bare, når vi har disse barna må vi var bare stå dette løpet ut.

Barna blir etter hvordan jeg forstår det limet i forholdet som gjør at de har vært sammen så lenge som de har vært. På tross av konflikter har de blitt enige om at det er de to på grunn av barna. Et trekk ved homofile parforhold er at de varer kortere enn hos heterofile par (Weston 1991). Imidlertid er det ulike oppfatninger om dette, og det foreligger ikke data som er godt nok til å gjøre sammenligninger mellom heterofile og homofile par og deres samlivslengde. Som kjent ble partnerskapsloven innført først i 1993 i Norge (Lov om registrert partnerskap 1993). Datamaterialet til denne studien viser at homofile selv også har ulike syn på saken. For en som vil beskrives nærmere i delen om single fedre er det trygt å få barn uten en kjæreste

fordi han mener homofile forhold ikke varer. Andre i materialet har derimot sett parforholdet som en nødvendig ramme for foreldreskapet og uttrykker ikke noen usikkerhet i forhold til varighet. Flere av dem som har fått barn som et prosjekt sammen med en partner har også holdt sammen lenge. De fire informantene har henholdsvis vært kjærester med partnerne sine i 9, 14, 15 og 20 år. Varigheten kan skyldes ulike faktorer. I denne sammenhengen vil jeg trekke fram barnas betydning. John Gillis (1997) mener barn kan bidra til å skape en trygghet i forholdet. Å velge å få barn sammen er et signal til partneren om at man ønsker og håper at dette forholdet skal vare. Valget knytter dem sammen, og barna er da en bekreftelse på parforholdet og kjærligheten mellom partene (Gillis 1997). Barna kan for informantene i denne studien være tryggheten på at de to i parforholdet har valgt hverandre og at de ønsker å etablere noe som varer. På den måten blir barna holdepunktet som binder dem sammen. I tillegg kan barna og den situasjonen de har kommet i ha bidratt til at fedrene ikke ønsker å utsette barna for brudd og påfølgende smerter. De holder sammen for ikke å skape nye og mer kompliserte situasjoner.

En annen dimensjon ved det å få barn er at fedrene ser det som en naturlig konsekvens av et parforhold at man også får barn sammen. Dette er i tråd med tradisjonell tenkning om familie og familieetablering (Brandth & Moxnes 1996, Beck & Beck-Gernsheim 1995). Imidlertid er det i denne sammenhengen forskjell da det her dreier seg om to menn. Hvordan ser en homofil far likevel de to aspektene knyttet sammen? Et illustrerende eksempel er en informant som har vært sammen med partneren i 14 år. De har to barn sammen. Han sier det ikke var aktuelt for ham å få barn før han var i et stabilt forhold til en annen mann. Det er to forhold ved det å få barn som er viktig for ham. Man må i første rekke ønske det. I tillegg må parforholdet være rammen, og det er innenfor denne rammen det å få barn gir mening til informanten. Han forteller selv hvilke tanker han har gjort seg om det å ville ha barn:

- Når merket du at du hadde lyst på barn? Det blir på en måte to deler. (...) Det har jo vært et ønske. Men så er det jo da det her med å få barn etter at jeg på en måte hadde etablert, at jeg var homofil og levde sammen med en mann. Det var noe jeg begynte å tenke på, for det hadde jeg kanskje lagt litt vekk i en periode, jeg var sånn 26-27 eller noe...

På samme tid er informanten særlig opptatt av å inkludere partneren i fortellingen om barna og veien mot å få dem. Når partneren ikke kan være barnets biologiske opphav så er det viktig at han til tross for dette har vært med på prosessen fram mot å få et barn. Slik jeg forstår informanten er dette en måte å skape det de oppfatter som et fellesskap rundt foreldrerollen og det å være og å bli far. De har med andre ord et behov for å skape et rom for partneren i en

setting hvor han tradisjonelt ikke har noen plass. Dette kommer fram når han beskriver hvordan han og partneren sammen brukte langt tid før de klarte å bestemme seg for at de ville gå gjennom en prosess for å få barn. På samme måte når han forteller hvordan de lette sammen etter de passende *mødrene*. Hele veien var informanten og partneren sammen om valg de måtte ta. Likeledes mener informanten at partneren har samme ansvar som han selv som biologisk far har:

- *Du har vært sammen med mannen din mens du har fått barna?* Ja. Vi har jo gjort det sammen. Han er også en omsorgsperson for barna og var med i prosessen fram mot å få barna. *Ser du på det som en beslutning som dere tok felles?* Ja, ja, helt klart. Det var like mye ham som ønsket seg barn som det var meg som gjorde det.

Flere av informantene i materialet understreker at partnerne deres har vært med hele veien, og at det var vel så mye partnerne som dem selv som ønsket seg barn. De forteller om prosessen og planleggingen som noe de har gjort i fellesskap. Ved å bygge inn dette som en del av parforholdet får de bekreftet at de sosiale fedrene også er en del av fellesskapet. Når beslutninger er tatt er dette felles beslutninger. Gjennom relasjonen mellom ham og partneren samt den felles beslutningen og prosessen mot foreldreskapet blir den andre også far. Utfordringen takler de gjennom å styrke parrelasjonen gjennom inkludering og understreking av det felles prosjektet. Situasjonen fremmer et behov for å markere forholdet mellom mennene slik at partnerens foreldreskap framstår som gitt gjennom kjærestens biologiske tilknytning til barnet. Parforholdet står i sentrum for definisjonene. Som jeg forstår det skal ikke dette sidestilles med tilfeller hvor biologiske foreldre har gått fra hverandre, og partene har fått nye kjærester. I informantenes fortellinger har begge mennene vært med hele veien, og de har begge en rolle nær barna som omsorgspersoner fra starten av. Partneren er like mye med som forelder som den biologiske faren. Den sosiale farens rolle er gitt ut fra kjæresteforholdet og derfor vektlegging av denne relasjonen. Det tradisjonelle ved parforholdet som base for familien blir viktig for dem på grunn av dette.

Foreldreskap med utgangspunkt i å være single

I motsetning til andres tradisjonelle tenkning om familieetablering var det i materialet to fedre som var single og ønsket å få barn. De hadde dermed ikke en kjæreste de tok avgjørelsen om å bli far sammen med. Barna var et individuelt prosjekt mennene ønsket å realisere. De ville skape en familie bare med utgangspunkt i seg selv. Ønsket om å bli far var drivkraften og ikke at dette var en måte å bekrefte parforholdet på. Imidlertid gjorde de det ikke alene, men

sammen med kvinner de ikke inngikk i kjærlighetsrelasjon til. Ingen av de som fikk barn som single har dermed fått barn ved hjelp av donor og surrogat.

For den ene faren har det vært særlig viktig at han har noen å dele ansvaret med. Informanten beskriver situasjonen han ønsket seg barn i slik:

- Ikke alene, det var veldig viktig. Det vil si enten, ikke alene uten partner, eller ikke alene uten en mor. *Ikke hundre prosent pappa?* Ikke alene, ikke alenefar, ikke alenemor, nei alenefar uten en mor eller uten en pappa til, det orker jeg ikke. Det blir for mye. Fordi jeg vet hvordan det er å ha omsorg for barn alene og hvor slitsomt det er.

Sitatet kan tolkes til å være et behov for en voksen til. Jeg mener det ikke kan tolkes til at han har parrelasjonen som utgangspunkt eller som en begrunnelse for farskapet. Hans behov for en voksen til i relasjonen til barnet handler om deling av ansvar. Det handler ikke om å skape en treenighet med mann, mann og barn eller å bekrefte kjærligheten mellom partene.

Informanten mener han trenger avlastning når han skal bli far. Dette skyldes at han ser ting utenfor foreldreskapet som han også vil prioritere. Andre viktige ting gjør at han vil ha noen å dele oppgavene med. Mindre viktig er det om det er en kjæreste eller en kvinnelig samarbeidspartner. Når jeg stiller samme informant spørsmål om han vil ha flere barn poengterer han igjen at han ikke ønsker å miste friheten.

- Jeg må ha noen å spille på lag med og, ikke stå... Det å være pappa for et barn alene, sånn heldøgns, det ønsker jeg å ha noen med på. Det handler om at jeg kjenner meg selv såpass godt og, jeg vet at jeg trenger litt luft og noen friperioder sånn hvor jeg ikke er pappa også. Hvis jeg skulle hatt, fått et barn alene, la oss si i USA med surrogat helt alene, det der med å ikke, et helt år gå hjemme alene, ikke kunne, ha friheten til å gå på trening, uten at jeg må ha en eller annen barnevakt eller...

Denne faren erkjenner egne behov. For ham handler det om å også ha muligheten til å gjøre ting utenfor det å ha barn. Forventningene om familie er ikke det eneste og ikke nødvendigvis det viktigste, men å etablere seg som forelder. Jeg oppfatter ordningen mer som en nødvendighet enn oppfyllelse av en forventning. For ham er ikke barn en nødvendig del av et parforhold, men en del av livet han ønsker å ha en erfaring med. Av den grunn ønsker han seg barn for egen del.

Den andre informanten har en litt annen innfallsvinkel. Han ser ikke på de homofile parforholdene som stabile nok. Derfor ønsker han å satse mer på seg selv som en ansvarlig person. Han mener at homofile parforhold ikke er garanti for en orden. For ham har det vært trygt å ha gått gjennom prosjektet alene.

- Jeg visste liksom ikke... jeg var jo singel når jeg fikk barna mine, og så tenkte jeg vel kanskje at det hadde vært smart og hatt en kjæreste, men så syntes jeg samtidig kanskje det er greit å ikke ha det. Altså, det er på

en måte litt sånn trygt, jeg har jo sett rundt meg på mye av mine venners parforhold, ikke alltid disse homseforholdene varer så innmari lenge.

Han opplever det som tryggere og mer stabilt uten en kjæreste. Når han sier det har vært trygt å ikke få barn sammen med en mann forstår jeg det som han ser stabilitet som krav i et forhold hvis barn skal involveres. Det kan tolkes dit hen at trygghet er det som må være der når man skal få barn sammen. Som tidligere nevnt mener Gillis (1997) at barn kan være med å skape en trygghet i et parforhold om at begge partene ønsker å etablere noe varig. Denne informanten mener i motsetning at trygghet på forholdet ikke oppstår med barna, men at det skal være utgangspunktet før barna kommer. Derfor har det vært trygt for ham å ikke være i en kjæsterelasjon hvor barna er et felles prosjekt. I den uttalelsen forstår jeg at han ser på relasjonen til *mødrene* med stabilitet. Han vurderer derfor vennskapsrelasjonen han har til dem med en større grad av stabilitet enn en eventuell homofil kjæsterelasjon. Den etablerte relasjonen til *mødrene* ønsker han å ivareta for å gi barna sine en stabil oppvekst og eventuelle kjæresteforhold er ikke prioritert.

De single fedrene har likt utgangspunkt. Familien de har skapt er ikke bygd på en parrelasjon. Imidlertid uttaler den ene et sterkt behov for å få barn sammen med noen, mens den andre ser det som trygt å ikke ha fått barn sammen med en mann. Han er skeptisk til holdbarheten ved homofile kjæresteforhold. Der er de to informantene ulike. Likevel ser begge relasjonen de har til *mødrene* som stabilt. Slektskapet informantene deler med *mødrene* gjennom barna deres er da kilden til det stabile. Det viktigste for fedrene er farskapet, og det er barnet som er i sentrum. Barnet bygger farskapet og ut fra ønsket om barn har de tatt et valg om å reproducere seg. Parforholdet er på siden av et slikt ønske og kommer i annen rekke. De har dermed ikke sett det som nødvendig å ha en partner å gjennomføre denne prosessen med.

5.2 Hvem inkluderes i familien?

Biologi og sosiale bånd er grunnlaget for ulike definisjoner av familie for informantene i denne studien. Familien har som beskrevet i kapittel 2 endret seg en del de siste tiårene. Tidligere var tradisjoner bestemmende for relasjoner, sammensetning og funksjoner. Nåtidens familier har på mange måter brutt med dette. Vi lever i dag i en kultur hvor spørsmålet om hvem som hører med i familien er mer variert og sammensatt. Spørsmålet blir hvem som skal inkluderes og hvem som ikke skal det. Både biologiske og sosiale foreldre kan være en del av

familien (Moxnes 1990). Hvilken plass har *mødrene* i de homofile fedrenes familier? Hvem er det som er med i informantenes familier?

En familie er en prosess som skapes av de involverte. Det er ikke en fastlåst definisjon. Ulike praksiser hos den enkelte viser hvem som er med og hvem som ikke er det. Familie er dermed ikke noe entydig. Familien er med dette ikke noe som er, men noe som gjøres (Morgan 1999). I de neste to delene vil det vises eksempler på hvordan informantene i materialet forstår sin familie, og hvordan de gjør dette tydelig ved ulike familiepraksiser. Fedrenes subjektiv oppfatning av hvem som skal inkluderes vil nå beskrives.

Biologiske foreldre og familien

Det er et gjennomgangstema i materialet at det er helt tydelig at *mødrene* i en eller grad er med i fedrenes familier. De feirer jul og bursdager sammen, og flere av dem reiser også jevnlig på ferier med *mødrene* og barna. Dette er vanlig for familier å gjøre sammen og kan da beskrives som en tradisjonell familiepraksis. Ut fra de nevnte og andre situasjoner definerer de da familien ut fra hvem som er med og hvem som ikke er det. På den annen side er ikke ordet *familie* i seg selv det flesteparten av informantene bruker om den relasjonen de har til *mødrene*. For å beskrive relasjonene bruker de ord som storfamilie, familiekonstellasjonen, familiesettingen og så videre. Begrepet *familie* er dermed modifisert for å passe til den relasjonen fedrene mener de har til *mødrene*. For å romme mer er begrepet gjort vagere på den måten. Jeg vil sitere noen eksempler hentet fra materialet:

- ... det går jo litt på det her med synliggjøring i forhold til familieformen vi har da.
- ... at det var den familiesettingen vi har.
- ... og selve familiekonstruksjonen vår har jeg også snakket om.
- ... sagt litt om hvordan familiesituasjonen vår er.

Alle begrepene er brukt i sammenhenger hvor det har vært naturlig å beskrive den relasjonen fedrene har til *mødrene* sammen med barna. Det finnes dermed ikke en enhetlig definisjon av relasjonene mellom lesbiske og homofile som får barn sammen. *Mødrene* inkluderes i flere ulike beskrivelser av en utvidet forståelse av familie. Etter hvordan jeg tolker det, ser fedrene at de har en familiær binding til *mødrene* gjennom barna de har fått sammen. Barna skaper da det utvidede familiebegrepet og gir rammen for den relasjonen de har. I tillegg kan også egenskaper ved foreldreskapet være en medvirkende faktor. Innholdet de legger i

foreldreskapet gjør at de former praksiser som igjen definerer familien. Ulike eksempler fra materialet vil videre beskrive praksisene og hvordan familiene gjøres.

Julehøytiden er en tradisjonell familiepraksis. Dataene viser at flere feirer denne sammen med *mødrene*. Da er familien og slekten samlet og feiringen definerer relasjonene mellom dem. Barnet er i sentrum for hvordan man former praksisene og det skaper fellesskapet. For å beskrive dette er det hentet et sitat fra en av informantene hvor både han og *mødrene* er enige om at det er viktig å skape en fast og trygg ramme rundt barna. Denne rammen opprettholdes gjennom felles aktiviteter, og hvordan de gjør dette fører dem sammen.

- Vi prøver å gjøre en del ting sammen. Vi feirer jul og påske sammen, prøver å reise bort i hvert fall en gang i året på en eller annen ferietur, både voksne og barn. Det var derfor vi var på skiferie i fjor, vi gjør sånne ting sammen da. Vi er opptatt av at barna skal se oss sammen alle mann.

To ulike hjem forenes gjennom handlinger som kan knyttes opp til familiepraksiser. Barna opplever da at det finnes et fellesskap mellom *mødrene* og fedrene. Dette har vært viktig for de voksne å gjennomføre. Etter hvordan jeg forstår det ønsker de å vise for barna at foreldrene er en del av et hele og ikke to separate deler. Det samme kan sies for neste informant. Imidlertid deler han opp julefeiringen i to deler. Den ene er storfamilien hvor barna vises at foreldrene er sammen om prosjektet, og den andre er selve familiefesten hvor *mødrene* ikke er velkomne. Denne faren har sammen med mannen fått barn med to lesbiske kvinner. Han, partneren og *mødrene* har i utgangspunktet delt ferier og høytider mellom seg. Jeg spurte ham hva han syntes om det.

- Du synes det er greit at de ikke er hos deg annenhver jul? Ja, det er det jo. Det fungerer utmerket. Vi har jo samvær i jula, vi er jo på en måte fire foreldre. Sånn at på julaften så har vi jo gjerne en samling på formiddagen, sånn at vi ser ungene, og er sammen med dem... Men det er på selve julefesten, familiefesten på kvelden så har vi annen hvert, og i lengre tid da, sånn fra bittelille julaften og til femte juledag blir det vel annen hvert år, og det andre året så er det mammaen som har ungene, men vi treffer de jo i jula på en måte.

På julaften er det først felles foreldreskap med fire voksne. Barna er i sentrum og gjør at de fire møtes. På julefesten, som han kaller familiefesten, er det kun han, partneren og barna som deltar. Han beskriver på den måten det jeg forstår som et skille mellom *mødrene* og seg selv. Storfamilien kan i følge ham gjerne møtes i en praksis de selv har utviklet slik at barna ser dem sammen. Imidlertid får ikke andre enn partneren og barna innpass på selve den tradisjonelle praksisen en julefeiring er. Da er ikke *mødrene* inkludert i det han forstår som sin familie.

Det er imidlertid en av informantene som har en annen bruk av begrepet. Når han snakker om relasjonene til *mødrene* er de inkludert i *familien*. Denne informanten bruker *familien* som en beskrivelse av sin posisjon til mødrene og bruker ikke en vagere versjon av begrepet. For ham er imidlertid familie så mangt. Han sier selv at den defineres ut fra hvem han er sammen med. Ved første refleksjon om temaet grublet han rundt julehøytiden og om hvilke føringer han mente det ga for innholdet i begrepet. Han har både vennsrelasjoner, som *mødrene*, og blodsband, som broren, inkludert i sin familieforståelse.

- *Hvem definerer du som innenfor din familie?* Min familie er sønnen min og... Hvem var det jeg feiret jul sammen med da? Det var sønnen min og mammaen og dem, også var det kjæresten min, også var det min mor, og min bror, og min søster, svoger og nevø. Du kan si at det var den familien som var den dagen, men dagen før var jeg sammen med... Altså, det er noe med hvem som er familie da.

Etter hvordan jeg forstår det kan familien ha en mengde ulike definisjoner i følge denne informanten. Hvordan han vil beskrive den avhenger av hvilke situasjoner han og barnet befinner seg i. Det ble enda tydeligere under intervjuet når han reflekterte videre om temaet. Da ble *familien* både snevret inn til å gjelde sønnen og ham, og den ble utvidet igjen til å inkludere kjæresten hans. Utgangspunktet er hele veien ulike situasjoner han befinner seg i. Viktig for sammenhengen er at han fikk barn som singel mann og kjæresten senere. I neste sitat beskriver han noen hverdagspraksiser:

- Du kan si at jeg og sønnen min her hjemme er en familie. Og så kan du kan si når kjæresten min er her og sønnen min er her, så er jo vi også en familie. Vi har vært på ferie sammen, vi tre, og da er vi jo en familie som er på tur. Når vi går tur i skogen så kommer jo vi to med et barn imellom oss. Så det blir jo en familie.

Samværet i felles rom skaper samhørighet og en familieforståelse. Det gjelder da både hjemme og når de gjør en aktiviteten som "å gå tur i skogen". Referansepunktet hans er praksiser som han knytter til en familieforståelse. Eksempel er turen hvor han og kjæresten har barnet mellom seg. De to voksne passer da sammen på barnet. Handlingen skaper en treenighet som denne informanten knytter til en familiepraksis. Det de gjør sammen er det som skaper familien for ham.

Sentralt for de fedrene som er beskrevet til nå er at de har barnet i sentrum av sine definisjoner. De tar utgangspunkt i barnet og de rundt blir inkludert som et tillegg. Barnet knyttes til resten av relasjonene, og det skaper den subjektive oppfatningen av hvem som skal inkluderes. I følge Smedal (2001) og Gillis (1997) har det vært et skifte i hvordan man har sett på familie fra sosial definisjon mot en biologisk. Fokus på biologiske relasjoner har gjort at det i dag er det biologiske båndet som er det viktigste og da kommer barnet i sentrum av familien. Imidlertid finnes det også andre måter å gjøre sin familie på. I materialet er det en

informant som bringer inn venner i sin definisjon. Situasjonene de møtes i, hva de gjør og hvordan de forholder seg til hverandre er i følge ham også avgjørende for hvem som skal inkluderes i familien. Særlig en venn har han et nært forhold til.

- Jeg ser på noen av vennene mine som familie, det gjør jeg. Jeg kaller jo min bestevenninne for søster, jeg er onkel til hennes barn, altså de kaller meg for onkel. Og sønnen min kaller henne for tante, og derfor blir hun, hun er nær da. Ikke bare sånn rent følelsesmessig, men også fysisk og, fordi de har en sånn rolle som familiemedlem da.

Dette bryter da med et ensidig fokus på barnet i sentrum. Denne informanten ønsker at vennene også skal være en del av hans og en del av barnets familie. Det kom fram i intervjuet at vennene var en del av hans familie også før barnet ble født. Vennskap og familie hører da sammen for denne mannen.

Informantene i denne studien vektlegger vennskapet som en viktig del av relasjonene til *mødrene*. Som beskrivende for dette er en informant som kaller praksisen hvor lesbiske og homofile går sammen og er foreldre til felles barn for en *vennefamilie*. Det kom fram når han beskrev betenkelighetene han og partneren hadde når de tidligere var i en diskusjonsfase med noen lesbiske kvinner.

- Det ble litt sånn, det viste seg at vi kanskje hadde litt ulike holdninger til en del ting, og det kom etter hvert fram at kanskje har dette, vil dette her bli vanskelig for oss, å få til en sånn vennefamilie til å fungere med to biologiske foreldre med hver sine partnere. 4 voksne mennesker som skulle koordinere hverdagene sine.

Når fire foreldre får barn i en felles prosess er det ikke bare høytider og ferier som er viktige aspekter. Hverdagen og dens rutiner er enda viktigere å få til å fungere. For denne faren er det vennskapet som står sentralt i relasjonen mellom både de biologiske og de sosiale foreldrene. Vennefamilien representerer arbeidsfellesskapet. De fire må sammen bli enige om hvilke rutiner de skal ha for at hverdagen skal fungere. Barna står i sentrum og er dem som skal ivaretas gjennom alle foreldrenes deltagelse. Selv om de eventuelle praksisene da definerer en vennefamilie er *familien* i seg selv begrenset til partneren og barna. De biologiske foreldrene skaper da egne familier på hver sin side hvor parforholdet og barna er kjernen.

Sosiale foreldre og familien

Tidligere i dette kapitlet har jeg drøftet hvordan informantene ser parforholdet knyttet til tanken om barnet. I denne delen vil informantenes tanker om parforholdet knyttet til familien beskrives. Det handler da om de av informantene som er biologiske fedre og som har en

partner. En utfordring for informantene er å gi plass til de sosiale fedrene innenfor rammen av foreldreskapet og familien. Hvordan reflekterer informantene rundt de sosiale fedrenes plass?

Materialet viser at fedrene vektlegger parforholdet, felles beslutninger og prosessen de sammen har gått gjennom for å inkludere partnerne sine i familien. De argumenterer fram partnerens foreldreskap gjennom parforholdet. De skaper dermed begrunnelser for at det skal være et bånd mellom den sosiale faren og barna. På direkte spørsmål om hvem de definerte innenfor sin familie var det flertallet som avgrenset det til å gjelde kjæresten og barna. Som beskrivende for dette har jeg hentet fram to sitater:

- Da definerer jeg ungene og mannen min.

- Familien er jo mannen min og ungene da. Og så har du mer slekta, men det blir noe annet. Det er mannen min og ungene som er familien min.

Begge to definerer seg selv innenfor en familie som består av en voksen i tillegg til dem selv, og barna. Etter hvordan jeg forstår det blir da far, far og barn rammen for hvordan de definerer seg og sine nærmeste. *Familien* blir da sett i lys av parforholdet og ikke et samarbeid. Dermed utdefinerer de *mødrene* fra den familien de nå beskriver. Ut fra hvordan jeg forstår det kan dette tolkes til å være en beskrivelse av en form for kjernefamilie. To voksne bor under samme tak, lever i et kjærlighetsforhold og oppdrar barn (Mallon 2006). Det er her en formmessig likhet med den normative kjernefamilien som gjør at homofile i følge Johansson (2002) danner moderne kjernefamilier når selv de gifter seg og får barn innenfor parforholdet. Men da Johansson mener homofile danner moderne kjernefamilier, ser både Sullivan (2001) og Stacey og Davenport (2002) begrepet kjernefamilie kun forstått i et heterofilt perspektiv. Samkjønnede parrelasjoner med barn bryter med normen fordi de er to voksne av samme kjønn og begge kan ikke være biologisk opphav til et og samme barn.

Informantene har dermed to prosjekter gående. For det første er det storfamilien med *mødrene* hvor det er samarbeid og fellesskapet som står i fokus. Som en av informantene sier det er denne formen for familie til glede for mange.

- Vi har hatt fire sett av besteforeldre, alle har riktignok ikke vært i livet, men det har vært fire hjørner, og masse onkler og tanter og søskenbarn. Jeg synes det er en stor glede å kunne glede den storfamilien med disse barna, og det er det enda.

Det andre prosjektet er familien hvor kun parforholdet og barnet er med. Som beskrivende for dette vil jeg sitere samme informant. Selv om *mødrene* er en del av hans storfamilie, mener

denne informanten at han likevel ikke er i *familie* med dem. Dette har blitt tydelig for ham når han og *mødrene* har vært uenige og han må finne ut hvordan han skal løse konfliktene.

- Men når du da ikke er morens nærmeste, så er det vanskeligere også å ta opp ting, for det må på en måte bestilles time. Når man ikke er et par, så kan du ikke slenge ut noe. For en ting er at man oppfører seg ikke sånn ovenfor hverandre, det gjør man kanskje i en familie, altså i en tett relasjon. Det er vanskeligere å komme på banen med konfliktstoffet da, du får ikke den spontaniteten i det, som jeg tror du ellers inne i en vanlig familiesetting, i hvert fall som vi har hjemme hos oss.

Praksisen det er å løse konflikter blir av denne informanten annerledes når man ikke er et par. Det delte foreldreskapet har da ikke gitt ham et løsningssett på konfliktene. Fordi de ikke er et par synes han det er vanskelig fordi hans erfaringer tilsier at det blir annerledes da. Det informanten beskriver som ”en vanlig familiesetting” er da når parforholdet er kjernen i en familiedefinisjon. Samarbeidet han og *mødrene* jobber for å få til er ikke definerende for denne familieforståelsen.

5.3 Sammenfatning av kapitlet

Oppsummert er det to ting som er viktig å trekke fram fra dette kapitlet. For det første er barnet i sentrum av både parforhold og av en familieforståelse. Flere av informantene mener at barna er en viktig byggestein i hvordan de gjør sitt parforhold. I tillegg mener også noen av dem at barna ikke kunne komme før de var en del av et etablert samkjønnet samliv. De som var single da de fikk barn har imidlertid mer fokus på samarbeidet med *mødrene* enn eventuelle parforhold. For dem er samarbeidet viktig for det skaper en stabilitet for barna. Barna er da også i sentrum for de fedrene. Felles for dem alle er at barna i stor grad utgjør basisen for hvordan de forstår og skaper familien. Barna knytter relasjoner sammen og skaper en subjektiv forståelse av hvordan familien bør se ut.

For det andre finnes det en todelt familieforståelse i datamaterialet. Flere av informantene har to prosjekter gående når det gjelder familien. Det ene er storfamilien hvor det er mange ulike relasjoner som er representert. Det andre er *familien* som består av informanten, barnet og et eventuelt parforhold som en viktig byggestein. Fedrene veksler mellom de to prosjektene ved å inkludere og ekskludere i forhold til hvilke situasjoner de befinner seg i. Flertallet av fedrene i dette materialet ser relasjonene til *mødrene* innenfor en litt vagere form av familie og de kaller den da storfamilien, familiekonstellasjon, familiesituasjon og så videre. *Familien* blir kun brukt om en eventuell partner og barna. Unntaksvis er det en informant som inkluderer *mødrene* i *familien*.

6 Fedre – hvem er de?

Det biologiske båndet mellom mor og barn har gjennom tidene blitt vurdert til å være sterkere enn båndet mellom far og barn. I følge Parsons hadde kvinnene den ekspressive rollen som skulle ta seg av sosialiseringen og det reproduktive. Biologiske forskjeller og kvinnes graviditet og fødsel var det som gjorde at kvinnene var forstått som nærmere knyttet til barnet (Roman 2004). På 60- og 70-tallet satte imidlertid feminister og forskere spørsmålsteget ved det naturgitte og selvfølgelige ved kvinnens rolle som omsorgspersoner. Når de gjorde det trakk de samtidig fram menns evne til å ta omsorg og oppdra barn (Mallon 2004). Som følge av dette har forståelsen av farskapet endret seg de siste tiårene. Far skal ikke lenger være den patriarkalske beskytter, men en som er til stede og har et nært forhold til sine barn (Lupton & Barclay 1997). I dag er hans rolle som omsorgsperson i økende grad kommet i forskernes søkelys (Brandth & Kvande 1996).

Dette kapitlet tar for seg spørsmål som kretser rundt idealer og verdier som informantene har rundt det å være far. Hvilke verdier mener fedrene i denne studien farskapet skal bygge på? Mener de det er noen forskjell på fedre før og nå? Er homofile fedre i følge dem selv annerledes enn andre fedre? Kapitlet søker å beskrive hvordan de gjennom sine handlinger utformer sin rolle som far. Hva er det informantene legger vekt på? Hva er innholdet i samværet de skaper sammen med barna? Gjennom å beskrive praksisene er det mulig å vise hvordan et farskap gjøres. Denne gjøren har for alle informantene det mål at de skal skape en best mulig oppvekst for sine barn.

Funnene viser at informantene i stor grad vektlegger å være tilstede og møte barna gjennom forståelse, oppmerksomhet og nærhet. Slik sett er informantenes tanker om farskapet sammenfallende med annen forskning på feltet. I tillegg ønsker de i stor grad å være omsorgspersoner og setter det i kontrast til egen fedre. Imidlertid har ikke alle fedrene like stort samvær med sine barn. Materialet deler seg i mange ulike fortellinger om hvordan de mener samvær skal reguleres og i hvilken grad de er fornøyd med dagens situasjon. Dataene viser at informantene mener de i en viss grad er annerledes enn andre fedre. De føler det er viktig å fortelle om livssituasjonen, og fordi de har dette behovet for åpenhet markerer de også forskjellene mellom den måten de og hvordan andre velger å utforme foreldrerollen.

Videre i kapitlet vil hovedfunnene beskrives nærmere og utdypes ved å presentere analysen av intervjumaterialet.

6.1 Et farskap i kontrast med tidligere tider

Dagens fedre ønsker ikke å være som sine egne fedre. De ser sitt foreldreskap i kontrast til dem fordi de i liten grad var nærværende i deres oppvekst. Mennenes egne fedre står fram som negative rollemodeller. På grunnlag av dem vet dagens fedre hvordan de ikke ønsker å være. Det skaper en plattform for menns foreldreskap bygget på at de ser seg selv og sin praksis som forskjellig fra tidligere tiders farsidealer. På den måten former en mann som får barn sitt farskap bevisst eller ubevisst i lys av hans erfaring med egen far når de står fram som negative rollemodeller (Brandth & Kvande 2003). Informantene i denne studien bekrefter denne trenden. De har fedre som levde på en tid hvor idealet for en far var å være forsørger. Makt, autoritet og status var her viktige nøkkelord. Maskulinitet var da koblet til arbeidslivet og evnen til å bringe hjem penger til familien (Brandth & Kvande 1996, 2003). Informantene utvikler farskapet i kontrast med deres egen fars fjerne forsørgerrolle. I første rekke argumenterer fedrene for sin rolle som forelder med utgangspunkt i nye idealer om det å være nærværende far. Videre vil denne delen være en mer detaljert beskrivelse av hvordan de begrunner sitt foreldreskap.

Åpenhet og nærhet

Noen av informantene framhever nettopp det at de er homofile som et positivt for å kunne bli gode fedre. En av informantene i materialet forteller om to ting han mener skaper forskjell mellom ham selv og faren hans. For det første handler det om den seksuelle orienteringen. Informanten mener han tør være mer åpen i forhold til ulike måter å leve livet på fordi han er homofil og farens hans er heterofil.

- Jeg har to utgangspunkt som kanskje er annerledes enn faren min sitt. Som er den beste referanserammen jeg har da, min egen far. Det ene er at jeg er homo og det har lært meg å være veldig åpen ovenfor at jeg kan få barn som er veldig ulike og som kan ha veldig ulike liv. (...) Fordi jeg er homo er jeg veldig opptatt at de skal leve et liv de vil ha.

Mannens homoseksualitet har i følge ham bidratt til at han er åpen for alternative måter å leve livet på i større grad enn det hans egen far var. Gjennom de erfaringene han har gjort seg som homofil har han lært at det ikke kun er en måte å gjøre livet på. Slik jeg tolker ham gir hans bakgrunn en større åpenhet i forhold til barn gjennom at de lettere blir godtatt slik de er. Han

er selv ikke møtt med åpenhet fra sin far og muligens blitt møtt med skepsis til sitt liv og seksuelle orientering. Videre sier samme informant at faren også hadde andre sider han ikke vil videreføre gjennom sitt farskap.

- Det andre er at jeg selvfølgelig også bærer på noen erfaringer fra faren min. Jeg har hatt en veldig klassisk far da, som var mye borte og jobbet mye og sånn, og som kanskje ikke var så flink til å vise nærhet og fysisk nærhet. Særlig ikke til sønnene sine. Jeg er opptatt av at jeg ikke skal være en sånn far. Jeg er opptatt av at jeg skal være fysisk nære, og jeg skal kunne snakke med dem på kanskje en annen måte enn faren min klarte. Han klarte det etter hvert når han ble litt eldre, da klarte han til og med å gi folk klem. Men han er nok en veldig typisk far fra den tiden tror jeg.

Igjen er det erfaringene han har gjort seg som gjør han bevisst på hvordan han selv vil være. Fordi faren ikke klarte å vise fysisk nærhet eller kommunisere med barna sine, og da særlig sønnene, har denne informanten vektlagt dette i sin måte å være mot sine to sønner. Jeg tolker det til at hans egen oppvekst ikke var slik denne mannen kunne ha tenkt seg det, og at han da har savnet involvering fra faren sin, både fysisk og psykisk. Dette savnet har gjort at han selv er far på en annen måte mot sine barn. Hans valg av handlinger mot sønnene er annerledes enn de han selv opplevde å få som barn fra egen far.

Involvering

Kravet til involvering fra menns side i forhold til barn har blitt økende de senere årene. En av informantene vektlegger da også dette som forskjellen mellom fedre før og nå. Mannen mener en øket grad av involvering er den generelle egenskapen som fedre av i dag kan beskrives ut fra. Han begrunner i sitatet under hvorfor det er slik. Slik jeg forstår det tar han utgangspunkt i erfaring fra egen oppvekst.

- Det er liksom en generasjonsforskjell tror jeg da. Det var det mer vanlig at unger det var noe man bare hadde og de bare var der. Og så var det ofte mor som hadde omsorgen på det praktiske. Barn og babyer var ikke fedrene så mye involvert i. *Du tenker at du er mer involvert enn det fedre var før?* Ja, det synes jeg. Jeg tror det er mer vanlig nå da. Ikke bare jeg, men fedre flest er jo det. *At det er et slags ideal?* Det er på en måte noe som, ikke bare et ideal, jeg tror det er en verdi, et behov som kanskje har kommet mer fram da. At det på en måte kanskje er mer tillatt, jeg vet ikke. Før så var kjønnsrollene sterkere og det var kanskje ikke så velsett å være opptatt av unger for tøffe menn da.

Informanten mener da at det var samfunnets forståelse av farskap som gjorde at menn tidligere ikke var involverte fedre. Slik var det også tidligere. Arbeidsdeling i hjemmet og i arbeidslivet var klart mer tilstedeværende. Når Parsons blant annet mente at det lå i kjønnes natur at menn skulle ha en instrumentell rolle og kvinner en ekspressiv, så avdekker dette også en annen tid i forhold til organiseringen av omsorg og arbeid (Roman 2004).

Informantene i denne studien vokste opp i denne tiden hvor barn ble sett på som kvinners ansvar. Deres erfaringer er sammenfallende med hvordan datidens familie er beskrevet i familiesosiologien. Fra den tiden og fram til i dag har det imidlertid vært en stor utvikling. Krav om likestilling i familien har ført til at synet på kjønnsdeling har blitt revurdert. Resultatet er at menn blir trukket fram som mulige omsorgspersoner (Mallon 2004). Det er denne utviklingen informantene kommenterer og legger til grunn for at det er mer tillatt å være involvert i barna sine som fedre. Likeledes er det i følge ham et behov for menns tilstedeværelse i større grad i dag enn tidligere slik at ansvaret da blir fordelt mellom foreldrene.

Ansvar

For flere av informantene er nettopp deres ansvar og hva det betyr å ta ansvar for barn som er endringen ved farsrollen før og nå. Når foreldregenerasjonen tok ansvar la de vekt på forsørgelsen, mens når informantene forteller om ansvar snakker de om omsorg. Betydningen av å ta ansvar er derfor endret. Den neste informantene er et illustrerende eksempel på dette. Han vokste opp med en distansert far. Informanten mener derfor at faren hans ikke tok ansvar fordi han ikke var en omsorgsperson. Denne erfaringen kontrasterer han med hvordan han opplever at fedre av i dag skal være.

- Men jeg ser jo det at en far i dag skal selvfølgelig være mye mer omsorgsperson i forhold til barn enn det i hvert fall min far var. I den generasjonen vår tar vi et helt annet ansvar i forhold til barna våre. Det merker man, og det er jo positivt det, å være med på det. (...) Nei, jeg ser jo det at en far skal være en stor grad av omsorg, altså omsorgsperson, det er viktig, og selvfølgelig ta dem med på de tingene far er opptatt av.

Han mener dermed at hans egen far ikke tok det samme ansvaret for barna sine som han gjør med sine barn. Han sier at evnen til å ta ansvar er et trekk ved hans generasjon, og positivt å være med på. Med det forstår jeg at han mener fedre av i dag har en bedre relasjon til barna sine enn det de hadde da han vokste opp. Imidlertid hadde informantene en i sin oppvekst som representerer omsorg på den måten han gjerne vil være som far. Hans egen måte å gjøre farskapet på relateres til bestefaren. Videre beskriver informantene sin relasjon til ham:

- Jeg hadde nok en veldig traust bestefar da, som var veldig trygg og traust og forutsigbar og, en god omsorgsperson, han tror jeg kanskje er idealet mitt. *Hadde du mye kontakt med ham?* Masse. Vi bodde jo på gård sammen, vi bodde liksom i hvert vårt hus der. *Så det var et generasjonstun?* Ja. Så han var en klippe. Hadde ikke noe særlig forhold eller noe særlig kontakt med faren min egentlig, eller sånn helt greit, når man må.

For informantene er omsorgspersonen en som tar ansvar og som er trygg og god. Slik ønsker han selv også å være som far. Informanten mener at mye kontakt er viktig for å oppnå den

relasjonen mellom voksne og barn som er ønskelig. Han velger derfor dette som et ideal for sin måte å være på overfor egne barn.

Omsorgsperson

Det er et gjennomgående tema i materialet at fedrene ønsker å være omsorgspersoner for sine barn. Selv om mindretallet av fedrene i utvalget har mye samvær med barna, vektlegger alle evnene til å vise omsorg som viktig i farskapet. Her er to eksempler fra intervjuene:

- Det viktigste for meg er jo på en måte å være en god omsorgsperson for barna...
- ... jeg ser jo det at en far skal være en stor grad av omsorg, altså omsorgsperson, det er viktig,...

Omsorg er dermed verdien de mener er viktig å ha som fedre. Hva vil omsorg si? I følge fedrene står det i motsetning til deres opplevelser av egne fedre. Som vist fram til nå handler omsorg i følge informantene om å være nær fysisk og psykisk, være involvert, ta ansvar og være trygge og forutsigbare. Skillet mellom farskapsidealet før og nå kan beskrives som et skille mellom forsørging og omsørging. Forsørging har informantene erfaring med fra deres egne fedre. Omsørging derimot er deres eget ideal, og er evnen til å vise omsorg og til å være nær barna.

Den fjerne forsørgermodellen av en far tilfredsstiller ikke nåtidens krav til fedrene (Brandth & Kvande 1996: 173).

Det nye farskapsidealet er en sammenblanding av maskuline og feminine elementer til en maskulin omsorgsperson (Brandth & Kvande 1996). Fedrene i materialet ønsker ikke å være fjerne farsfigurer. Flere av dem sier de har evnen til å vise omsorg.

- Altså, jeg har alltid vært en sånn omsorgsperson.
- Liker å se på meg selv som en omsorgsperson.

En av informantene i denne studien poengterer likeledes likheten mellom homofile og heterofile fedre. Han sier de har den samme egenskapen som andre.

- Vi er bare helt vanlige mennesker som også har omsorgsevne, ikke sant?

Han mener dermed at homoseksualitet ikke er begrensende i forhold til å vise omsorg. Den seksuelle orienteringen skaper i følge ham ikke forskjell i evnen til å leve opp til nåtidens farskapsideal. Ordet vanlig beskriver forventningen om omsørgeridealet, og det er i følge ham likhet mellom ham selv og andre fedre på det punktet.

6.2 Spesielle utfordringer homofile står overfor som foreldre

Åpenhet

Ut fra egen erfaring har jeg aldri opplevd at skilte foreldre eller aleneforeldre har hatt et behov for å fortelle om familiesituasjon når det arrangeres foreldremøter i barnehager eller på skolen eller i nærmiljøet. Å være utenfor den normative rammen av en kjernefamilie ansees dermed ikke som viktig å informere andre om når man er heterofil. Informantene i denne studien ser seg derimot nødt for å gå gjennom en prosess hvor de er åpne om familiesituasjonen overfor institusjoner og nærmiljø. Åpenhet ansees av informantene til å være en av de viktigste foreldrestrategiene for homofile foreldre for å unngå mobbing og negative reaksjoner. Gjennom åpenhet som homofil forelder kan man avvæpne homofobi i møtet med andre (Halldén et al. 2003). Ingen av de seks mennene som har blitt intervjuet til denne studien har valgt å skjule hvordan de har blitt fedre overfor sine barn eller omverdenen.

Det er et gjennomgående tema i datamaterialet at det i følge fedrene har blitt informert om i barnehagen, på skolen og i nærmiljøet hvilken familiesituasjon barna har. De sier alle at det har vært en heldig strategi å ikke holde det skjult, og det gjelder både i forhold til mobbing og i forhold til usikkerhet hos andre. Løsningen deres er å reise seg på første foreldremøte og fortelle hvordan situasjonene er. Som en av informantene sier var det et bevisst valg han og *mødrene* tok tidlig.

- Vi fant vel ut i fellesskap at den beste måten vi kunne gjøre det var på, i og med at vi hadde lagt opp låvedøra, var bare å være dønn åpen. Vi har vært veldig tydelige, alltid markert oss tydelig. Både i nærmiljøet, barnehagen og på skolen. Vi viser oss fram i forhold til alle for å si det sann, og det er jo en måte å redusere all mulig sann mobbing og spekulering på. Det har gått veldig bra, vi var jo klart skeptisk til det. *Men så dere reiser dere opp på foreldremøte og forteller?* Når det er en sann presentasjon av foreldrene, ikke sant, så pleier vi å legge på noen ord og fortelle om historien.

De ser på åpenhet som en nødvendighet for at barna skal få det best mulig. De ser sin egen situasjon som særegen og definerer selv sin posisjon som nødvendig å forklare. Fedrene og *mødrene* har valgt å beskrive familiesituasjonen fordi de mener selv at det minsker mobbing og spekulering. Med det forstår jeg at de har en forståelse og kanskje en erfaring med at homofile er i en utsatt posisjon i samfunnet. De ser selv behovet for en forklaring, og mener åpenheten har ført til at de ikke har hatt negative opplevelser etter at de fikk barn. De tror selv at det er et behov for åpenhet, tydelighet og markering fordi de har en annen seksuell orientering. Det viser ut fra hvordan jeg forstår det den særegne posisjonen homofile fedre

føler at de har og som de mener de er nødt for å forklare. Dette kan begrunnes ut fra deres opplevelse av seg selv utenfor det normative idealet. Idealet har en sterk posisjon, og det blir særlig tydelig når noen som befinner seg utenfor idealet føler behovet for å informere om situasjonen for å minske negative opplevelser.

Selv om de reiser seg på foreldremøtene og beskriver situasjonene sine for å minske fordommer og negative reaksjoner, er det ikke en udelt positiv erfaring for fedrene personlig. En av informantene opplever den stadige forklaringen som slitsom. Åpenheten har gitt gode resultater i følge ham, men er en del av en prosess han egentlig ser seg ferdig med.

- Du merker på det, at du må markere deg? Nja, vi har liksom valgt og gjort det, vi har sett gode resultater av det. Men det er klart at for meg var det så fjernt den der komme-ut-prosessen. Jeg kom ut av skapet så tidlig, så jeg hadde litt glemt bort hvordan det var å komme ut av skapet. Jeg måtte det litt på nytt i mange miljøer når jeg fikk barn.

”Å komme ut av skapet” har for flere av informantene i denne studien vært en vanskelig prosess, blant annet når de tenkte på det å få barn. Denne informanten hadde imidlertid lagt erfaringen av dette langt bak seg når han så seg nødt til å stå fram igjen, overfor nye mennesker. Etter hvordan jeg forstår det knytter han det til den psykiske påkjenningen det i sin tid var å avdekke sin seksuelle orientering. Slik jeg forstår det opplever han det som slitsom å stadig komme ut av skapet, men har likevel en betraktning som forklarer hvorfor han ser på det som en bra løsning for å unngå misforståelser. Informanten forteller at han på denne måten unngår spørsmål om kona si:

- Det er klart, det ble viktig for meg å fortelle om bakgrunnen sånn for liksom unngå å få altfor mye spørsmål om åssen går det med kona di og alt det der. Det er klart, jeg ser ikke spesielt homsete ut, og når du har barn og snakker om barna dine, det er ingen som klarer å forestille seg at her er det en homse med to barn. Tegningen stemmer liksom ikke med kartet.

Han forteller at det er viktig for ham å fortelle om situasjonen sin for å unngå de stereotypiske spørsmålene. Det han beskriver som kartet er det jeg forstår som den normative forståelsen av familie, mens tegningen er da den situasjonen han selv befinner seg i. Få har erfaring med homofile foreldre fordi det ikke er mange av dem i Norge. Når man ikke har erfaring med et fenomen er det normen som vinner, og det er koblingen mellom ham og den heteroseksuelle modellen denne informanten ønsker å unngå. Hans markeringsbehov har grunnlag i ønsket om å unngå ubehagelighetene ved å stadig måtte repetere en forklaring av hvordan situasjonen hans er. For informanten har det vært enklere å stå fram i større sammenhenger som foreldremøte og lignende. Selv om han da også synes det kan være en påkjenning, er det for ham den beste måten å løse det på.

6.3 Samvær – den praktiske organiseringen

Mannen er i følge Johansson (2002) den andre forelderen når moren og faren til barna ikke bor sammen. I begrepet ”den andre forelderen” legger Johansson at mannen er marginalisert, skjøvet til side, og at fedrene er fratatt en stor del av sitt ansvar for sine barn. I denne studien har fedrene aldri levd sammen med *mødrene* de har fått barn med. Ut fra Johansson skal de da som foreldre komme i annen rekke i forhold til barna. Hvordan opplever informantene i denne studien sin posisjon i forhold til *mødrene* og barna? Føler de seg likestilt eller marginalisert som fedre? Hvilke erfaringer har de? Informantene har ulike opplevelser av hvordan samarbeidet med kvinnene fungerer. I tillegg har fedrene i datamaterialet ulike tanker om hvilken andel av samværet de skal ha. Dataene viser at det er ulike oppfattelser av hvor mye ansvar den enkelte faren og moren har i forhold til barna.

Flere av fedrene sier de har møtt en forståelse av at det er mødre som er nærmest barna. En av informantene snakker om spenningen mellom mødre og fedre ut fra et likestillingsperspektiv. Han har selv barna hos seg på heltid, og forteller at han har erfart at det er moren som automatisk blir sett som den primære omsorgspersonen. Informanten mener andre stiller spørsmålstegn ved fedre som hovedomsørgeren. Det sammenfaller med hvordan mødre tidligere har blitt ansett som den naturlige omsorgspersonen. Denne faren mener automatikken i synet på barn som kvinner hoveddomene ikke er i tråd med dagens fokus på likestilling.

- Man ser hvor kvinnedominert spedbarnsverden er, det må jeg si har overrasket meg. Jeg relaterer for eksempel det til arbeidslivet (...) hvor man på en måte har et veldig fokus på det med likestilling. Men det er aldri noe spørsmål om at man skal ha likestilling, man stiller ikke spørsmålstegn ved det. Men når man kommer til spedbarnsverden så stiller man faktisk spørsmålstegn ved far som den primære omsorgspersonen, hva er verdien av det? I forhold til mor som den primære omsorgspersonen. Og det har faktisk overrasket meg.

Overraskelsen hans over spedbarnsverden kan tolkes som at han i utgangspunktet hadde en forventning om at mor og far var mer likestilt enn det han nå opplever at de er. Jeg forstår det som han før han ble far overførte erfaringer fra arbeidslivet om likestilling til barneverden. Nå som han selv er far har han derimot andre erfaringer som han forteller om her:

- Det ligger litt underforstått her, at det er mor som er den primære og far er den sekundære. Og når du da kommer og på en måte brøyter deg vei som primær omsorgsperson som mann, så vil du oppleve å få, at folk må på en måte skru litt om i hodene sine. Og det har jeg merket.

Denne faren beskriver her det jeg forstår som en generell forståelse av ansvarsfordeling mellom mor og far. Erfaringen hans sammenfaller med hvordan Johansson (2002) ser mannen som den andre forelderen. I følge Arnfinn Andersen oppstår denne ulikheten fordi mødrene har kulturen på sin side (Andersen 2003). Kulturen legitimerer både at mor har den daglige omsorgen for barna, og at hun har større innflytelse angående barnas oppvekst. Ulikheten er da med på å skape en spenning når mennene ønsker en likeverdig posisjon i oppdragerrelasjonen (Andersen 2003). Materialet er delt i to når det kommer til dette spørsmålet. Noen er ikke opptatt av at barna skal fylle livet fullt ut, og de ser ikke det å ha redusert samvær som et problem. De føler seg likeverdig med *mødrene* i den grad de ønsker å være det. Andre har foreldreprosjektet og det å være nær barna som den viktigste siden i livet sitt. For dem blir det særdeles problematisk når de ikke føler seg likeverdige og det oppstår da konflikter rundt tid for samvær. De sistnevnte kjemper for en plass nær barna. Informantene vil nå presenteres i denne todelingen.

De som er fornøyd

Tre av informantene har ikke vært nødt for å kjempe for sin posisjon som far. De mener at forventningene de har og hadde til farskapet blir oppfylt. Fedrene synes samarbeidet med *mødrene* fungerer. De sier at de har sitt å si som fedre og at de blir hørt. Beslutningen om samvær har de tatt sammen med *mødrene*, og denne fordelingen er for informantene ønskelig. Som beskrivende for dette synet vil jeg trekke fram en informant som har barna en dag i uka og hver tredje helg. Han bor et lite stykke unna *mødrene* og denne avstanden gjør at de sammen ser det som best for barna at de ikke skal være nødt til å flytte på seg så ofte.

- Hvor ofte er de hos deg? De er her fordelt på hver onsdag, og så tredje hver helg har vi valgt, og så har vi heller gjort den lenger. Så totalt så er de hos meg 30 prosent av tiden. *Så de er her fra onsdag til mandag?* Ja, litt sånn lengre helg. Vi valgte det. *Men det har vært en gjensidig beslutning akkurat det?* At de skal være her hver tredje helg? Vi hadde i utgangspunktet tenkt annenhver helg, men så fant vi ut at det var bedre å heller bygge på den tredje hver. Så er det noe med at det skjer jo så veldig mye i barns liv da, sånn at hvis man plutselig skal rykkes vekk fra venner og alt sånt annenhver helg så er det ganske mye.

Ut fra sitatet forstår jeg det som det eksisterer et ”vi” her som tar beslutninger hvor denne faren da er med. Hans meninger og ønsker blir hørt etter hvordan jeg forstår det. Jeg tolker det til at han ikke føler seg marginalisert og satt på sidelinjen. Selv om han da har mindre tid sammen med barna enn *mødrene*, forstår jeg det som denne situasjonen er noe faren ønsker seg og trives med.

Hvorfor er det i følge fedrene greit å ha barna kun 30 prosent? Informantene som ikke ser redusert samvær som et problem begrunner dette ut fra andre sider av livet de ønsker å ta del i. De ser dermed ikke barna som et altoppslukende prosjekt. Noen synes det er godt å ha voksentid. Andre mener det er positivt ikke bare med voksentid, men at man kan ta del i homsekulturen. En av informantene mener det går et skille mellom småbarnskulturen og homsekulturen. Når barna er hos *mødrene* får han levd ut sider av seg selv som han vektlegger og som gjør at barna ikke blir framstilt som den eneste meningen med livet. Informanten sier han er heldig som får ta del i begge kulturene. Hvorfor beskriver han her:

- Jeg får lov til å være medlem av småbarnskulturen. Jeg opplever sånn i forhold til å oppleve seg selv som en del av samfunnet, så opplever jeg at jeg får lov til å være med på forskjellige arenaer i kraft av det at jeg har barn. Men også det at jeg ikke har de barna hele tiden gjør at jeg også kan opprettholde andre ting i livet mitt. Det er jo litt sånn, noen ganger så oppleves det som luksusfølelse, jeg opplever det skaper rom og dimensjoner i å forstå ting i hvert fall. Jeg forstår liksom tidsklemma, jeg forstår omsorg, jeg forstår ansvar, men jeg forstår også gleden barn gir, men samtidig kan jeg få lov til, hvis jeg har lyst, stadig vekk gå på byen eller, reise et sted eller, dyrke hobbyer eller gjøre ting da som mange av mine heterofile kompiser ikke har mulighet til for de sitter liksom stuck med unger og kjerring.

Ut fra sitatet forstår jeg at hans måte å gjøre farskap på har en stor grad av frihet ved seg. I følge denne informanten har han som far muligheten til å dyrke seg selv, noe han mener heterofile ikke har. Han plasserer dem ut fra egen erfaring inn i fortellingen om kjernefamilien hvor mor, far og barn er sammen og mener at de fedrene ikke har frihet. Informanten har dermed et positivt syn på delt samvær og mener det ikke er problematisk. Mulighetene hans er i følge informanten mange flere enn ved andre situasjoner. Dette gjør at han både kan forstå alt rundt et farskap, og at han også lever et annet liv som er viktig for ham. Ved å også være uten barn kan han dyrke seg selv og egne interesser og ta del i homsekulturen. Jeg ønsket i intervjuet at han skulle beskrive denne kulturen nærmere:

- Veldig mye av homselivet representerer også ganske mye spennende liv på mange måter. Det er litt annerledes valg, annerledes mennesker, man gjør andre ting, man føler seg, man er kanskje ikke, men føler seg kanskje friere da på mange måter. Jeg får ta del i den kulturen.

Homsekulturen representerer et friere liv for denne informanten. Det handler om reiser, uteliv samt å ta andre valg i livet enn det som er vanlig. Etter hvordan jeg forstår det mener informanten at homsekulturen ikke inkluderer barn fordi det er ulike prioriteringer. De to aspektene er derfor atskilte. På mange måter tolker jeg ham dit hen at han gjennom å ikke se barna som sitt hoveddomene, men overlate det til *mødrene* og bare ha barna en dag i uken og hver tredje helg, gir seg selv muligheten til å dyrke flere sider av seg selv. Barna er ikke etter hvordan jeg forstår det eneste i sentrum av hans liv. Dermed bryter han med hvordan andre familier plasserer barn i midten og kanaliserer all energi mot dem (Beck & Beck-Gernsheim

1995). Hans farskap er ikke altoppslukende, men en del av flere dimensjoner i livet hans. Den biologiske tilknytningen til barna skyver ikke alt annet unna.

De som ønsker mer samvær

Halvparten av informantene har barna som den viktigste delen av livet sitt. På grunn av dette opplever de redusert samvær som en problematisk løsning. I tre av intervjuene i materialet er det tydelig at *mødrene* bestemmer eller har prøvd å bestemme hvordan ting skal gjøres.

Informantene forteller at de ser seg rammet av denne forventningen om at mor er nærmest barna. Av de tre er det to av informantene som nå har barna en dag i uken og hver tredje helg. Den tredje informanten har kjempet i to år for å få delt samvær, og har nå en deling hvor barnet er halve tiden hos ham og halve hos *mødrene*. I denne delen beskrives de tre mennene hver for seg. Grunnen er at de har svært forskjellig måter å håndtere problemene med samvær på. Den første informanten som beskrives er han som klager over manglende samvær, den neste han som har kjempet for å løse problematikken og til sist han som føyer seg for tanken om at moren er nærmest barna.

Første informant som beskrives i denne delen er han som klager og ser på seg selv som marginalisert og satt på sidelinjen. Barna er hos ham en dag i uka og hver tredje helg, og dette mener han er en dårlig løsning hvor han ikke får bidratt med det han kan overfor barna. Han beskriver en situasjon hvor han ikke har mye han skal ha sagt. *Mødrene* er de som i følge ham har kontrollen, og det er de som for eksempel regulerer samværet. Han beskriver det slik:

-Du kunne ønske å være mer til stede? Ja. Men, jeg ønsker veldig å være det da, men er det jo ikke. I og med en gang i uken og hver tredje helg. Kunne du tenke deg mer samvær? Ja. Her er det mødrene som har full kontroll. Jeg er helt sikker på at jeg kunne tilført veldig mye mer til disse barna hvis jeg slapp til mer.

Far er her ikke mye til stede, men sier at han gjerne skulle hatt mer samvær. Tilknytningen mellom *mødrene* og barna er regulerende for samværet denne faren har. Han beskriver seg selv som et offer for at mor vet best. Farens ønsker om mer tid med barna blir ikke hørt. Som far står han i følge ham selv stadig overfor utfordringer hvor det er *mødrene* som setter dagsorden. Han sier selv at han opplever at de helt klart har det siste ordet:

- Jeg føler vel at mødrene har kontrollen, de har det hele veien. Det gjelder også i mer vanskelige oppdragerspørsmål på den måten at de har også kontroll på hva som er virkeligheten. De definerer virkeligheten. De definerer hvordan ting egentlig er. Så, det synes jeg er vanskelig.

Mødre er fortsatt de som tar mest ansvar for barna (Beck & Beck-Gernsheim 1995).

Erfaringene denne informanten har som far er knyttet til en skjevdeling av ansvar. Imidlertid ønsker ikke faren i dette tilfelle at *mødrene* skal ha mer ansvar enn ham. Det er derimot *mødrene* som bygger sin relasjon til ham på en forståelse av at det er de som vet best. Etter hvordan jeg forstår det er det de som har kontrollen og makten når de definerer virkeligheten. Denne faren ser dermed på seg selv som den andre forelderen under andres kontroll. I intervjuet spurte jeg derfor om han så sin situasjon spesiell for ham:

- Kvinner og menn har vel forskjellig tilnærming til barna sine, og da blir vel også virkelighetsoppfattelsen litt forskjellig. Vi ser vel barna likt på mange måter, mener ikke at det er veldig diskrepans i hvordan vi oppfatter dette. Men, jeg føler vel at jeg ser ting ved barna våre som jeg tolker annerledes enn mødrene. Vi tolker ting annerledes enn det mødrene gjør. Og de tolkningene må vi holde litt for oss selv rett og slett. De blir ikke tatt i mot. Så vår oppfattelse blir bare ikke oppfattet som riktig altså, blir bare helt avskrevet.

Han mener at kvinner og menn har ulike tilnærmingsmåter til barn, og at de dermed får ulike virkelighetsoppfatninger. Jeg forstår at det er det han mener er grunnen til at *mødrene* og han tolker ting annerledes. På samme tid mener han at de tolkningene han og mannen har ikke blir møtt, og at de rett og slett blir avskrevet. Når de blir avskrevet får han det jeg forstår som en bekreftelse på at han ikke har mye å si når det kommer til barna. Resultatet blir en negativ spiral hvor denne faren ikke slipper til, og samtidig også får bevist gang på gang at det han mener ikke har en verdi. Rammen rundt farskapet hans blir da bygd opp rundt forestillingen om barn som kvinners domene. Denne blir opprettholdt av *mødrene*, men også av faren selv. Langt på vei opplever denne informanten at han er maktesløs i forhold til å endre den måten samværet er organisert. I dette tilfelle blir han da med Johanssons (2002) begrep ”den andre forelderen.”

Den andre informanten som skal beskrives i denne delen har kjempet for sin plass nær barna, og er dermed et eksempel på at andre fedre som befinner seg i samme situasjon ikke opprettholder forståelsen av mødre nærmest barna. Han sier han erfarte at de forventningene han hadde før barnet ble født ikke automatisk ble innfridd. Likevel ga han seg ikke med dette, og nektet å bli plassert på sidelinjen som ”den andre forelderen”. Denne faren forteller om en kamp som varte i to år før han følte at han og *mødrene* var likestilte.

- Det går mye bedre nå, som han er litt større, hvor vi er mer sikre. Det var spesielt de to første årene hvor... (...) Det første året var det hun som visste best, da kommanderte hun meg. Og det tålte jeg jo dårlig. For det ble motsatt av hva jeg står for selv. Det å kommandere andre til å gjøre, fortelle andre hva de gjør feil. Det ble litt krasj med mine egne verdier og tanker på hvordan man behandler mennesker. *Da sa du i fra?* Da sa jeg i fra. De første 8 månedene så overnattet han vel kanskje hos meg tre netter eller noe sånt. Det var ikke så mye, mens han ammet. Da ble jeg mye hos henne, da ble det hennes område, og jeg ble prisgitt henne. Det var slitsomt rett og slett, og det tok ett år etter det for å stabilisere kontakten. Men fra han har vært to så har det fungert.

De brukte to år før de hadde den relasjonen og fordelingen som denne faren mener var den riktige. Jeg forstår det som han motsatte seg forsøk på kontroll fra *mødrenes* side. Han ser konflikten som en konsekvens av at *mødrene* og han tenkte forskjellig. Det kan tolkes dit hen at *mødrene* selv hadde en forventning av at de stod nærmest barna i tråd med den tradisjonelle forståelsen. Mye kan dette skyldes det faktum at barnet ble ammet og at det derfor var vanskelig å løse samværet på en annen måte. Imidlertid hadde denne faren en annen forståelse av hvordan han skulle være som far som han forteller om her:

- Hun har ikke noe mer rett på ham, for å si det sånn. Jeg er ikke noe mindre omsorgsperson for ham enn det hun er. Hun har ikke noe mer rett på ham. Det er liksom utgangspunktet da. Han er ikke mer mammagutt enn pappagutt.

Han hevder her sin rett til å være like mye far som *mødrene* er mor. Det forstår jeg som han kjemper for sine rettigheter til å bli likestilt. Tanken om likestilling mellom mødre og fedre dukket opp på 1960-tallet (Dahl 2005). I følge Johansson (2002) nærmer de seg i dag likestilte posisjoner. Imidlertid foreligger det ikke studier som viser at farskapsidealet, hvor menn også er omsorgspersoner, og fedres praksis sammenfaller (Plantin 2001, Hagström 1999, Lupton & Barclay 1997).

Den siste informanten som skal beskrives i denne delen er han som mener at mor og barn naturlig er nærmere enn det far og barn er. Etter hvordan jeg forstår det føyer denne informanten seg inn under forventningene om at han som far er ”den andre forelderen.” Hans første refleksjoner over livet som småbarnsfar er at han er i en positiv situasjon. Når jeg under intervjuet spør ham hvordan han opplever å ha små barn, kobler han dette sammen med spedbarnsstadiet og hans erfaring av å ha en liten baby.

- Det er jo fantastisk, jeg er veldig glad for det. Vi har de jo ikke hele tiden, så blir det veldig sånn, skummer litt fløten av det da i forhold til våkenetter og sånn. En natt hver tredje helg er liksom ikke så mye... Så det er ikke noe slit for vår del, for mammaene har mye mer av den biten da.

At han skummer fløten tolker jeg som en positiv uttalelse hvor han opplever at han får de gode sidene av et foreldreskap. Han kan her virke tilfreds med ordningen. Imidlertid sier han senere i løpet av intervjuet at forventningene han og mannen hadde før det første barnet ble født ikke samsvarte med *mødrenes* forventninger om samvær. Forventningene de hadde ble ikke innfridd. Han beskriver i neste sitat hvordan diskusjonene på forhånd artet seg, hva de tok som en selvfølge og ikke tok opp som tema.

- 4 mennesker involvert har en del oppfatninger og tanker om hvordan ting skal være og hvordan ting bør være, og kanskje ikke minst hva som er det naturlige. Det siste er vel kanskje det som er den største utfordringen for det er sånn man tar litt for gitt at sånn skal det bli. Vi erfarte at vi hadde en del forskjellige

tanker om det usagte, det som man tok nærmest som en selvfølge. *Har du noen eksempler på det?* Det gikk litt på det her med samvær under det første året spesielt, hvor kanskje vi hadde større forventninger enn det mammaene hadde da, hva som var naturlig også. Det er vel ingen fasit på det. Med nummer to var det mye enklere for da var jeg liksom forberedt på det og den der knytningen mamma og baby, den er ganske sterk og sånt så... Så det var nok noe som vi hadde forskjellige oppfatninger om da.

Det kan forstås til at han og mannen før barnet kom, hadde forventninger som de ut fra den erfaringen de hadde tok som en selvfølge. De trodde at de ville ha mer samvær det første året. Ut fra sitatet forstår jeg at de senere korrigerte forventningene ut fra hva *mødrene* og hva de mente var det han beskriver som naturlig samvær. Hva som framsettes som naturlig blir da *mødrenes* definisjon og forventninger. Jeg forstår det som han i utgangspunktet tenkte på dem som mer likestilt enn det som ble realiteten. Det usagte ble dermed et problem. Imidlertid har han løst det ved å innrette seg etter *mødrene* fordi han mener mødre og barn har et tett bånd og da særlig det første året. Likevel er det *mødrene* som for denne informanten har bestemt at samværet også nå som det eldste barnet er større skal være sjeldnere enn det som var den opprinnelige planen. Videre forteller han om hvordan det har endret seg:

- *Hadde dere en skriftlig avtale? Og den står fortsatt?* Ja, det hadde vi. Vi har gjort noen endringer på den, det har kommet et barn til og vi gjorde noen endringer, blant annet så hadde vi vel i utgangspunktet tenkt oss samvær annenhver helg, som vi da ganske fort har endret til hver tredje helg fra torsdag da. Det blir like mange dager, men ikke så ofte på en måte. *Hvorfor endret dere det?* I utgangspunktet var det mødre som syntes det ble ofte, og jeg kunne egentlig være enig i det.

Det er *mødrene* som her har syntes det har blitt for ofte med annenhver helg. Likevel oppstår det ingen konflikt. Faren sier han kunne være enig i hva mødre syntes. Igjen forstår jeg det som han har skrudd ned egne forventninger, og at han ilegger *mødrene* retten til å bestemme over barna. Det er de som tar initiativ til å regulere samværet, og han sier seg enig. Det sammenfaller med hvordan hans forventninger om samværet i det første året heller ikke ble innfridd, men hvor han og partneren tok det som en naturlig konsekvens av det nære båndet mellom mor og barn.

6.4 Sammenfatning av kapitlet

Flertallet av fedrene ønsker i stor grad å være omsorgspersoner og være nær sine barn gjennom deltagelse i deres liv. De setter det i kontrast til egne erfaringer de har fra da de selv var barn. Informantenes egne fedre var ikke like åpne, tilstede og bidro ikke i like stor grad i barnas oppvekst. Selv om flertallet av fedrene kun har barna tretti prosent mener de likevel at når de først er sammen er det på en annen måte, og at fedrene og barna knytter andre bånd enn det informantene gjorde med sine egne fedre. For å ta best mulig vare på barna er informantene også åpne overfor andre vedrørende situasjonen barna vokser opp i. På den

måten ønsker de å motkjempe eventuell mobbing og spekulering. Å ta ansvar er for dem ikke forsørging, men omsørging og passe på at barna har det bra. Evnen og viljen til å være omsorgspersoner framstår som styrken ved å være fedre i den tiden vi lever i.

Alle er opptatt av nærhet til barna, men når det kommer til omfanget av samvær har fedrene i dette materialet ulike opplevelser. For de som verdsetter andre sider av livet enn kun barna er ikke et redusert samvær på tretti prosent problematisk. De dyrker andre interesser som også er viktige for dem. Andre i materialet mener imidlertid at foreldreskapet og det å være nær barna er det mest viktige i livet. De opplever da reduisering av samvær eller forsøk på dette som handlinger fra *mødrenes* side som ikke samsvarer med egne forventninger til tid med barna. Dermed oppstår det konflikter rundt samværet og størrelsen på denne. Dataene viser at informantene i denne studien ikke har en entydig beskrivelse av seg selv som den andre forelderen. Flere av dem mener de har mye å si når det kommer til barna og størrelsen på ønsket samvær. Imidlertid er det noen som føler seg satt på sidelinjen. Det kan føles både vondt og som en oppfyllelse av forventningen av at *mødrene* er nærmest barna.

7 Avsluttende kommentarer

Jeg har i denne oppgaven studert menn som har fått barn i en homofil kontekst. Hensikten har vært å beskrive måter å gjøre familie og farskap på som befinner seg i brudd med normative forventninger. For å kunne beskrive dette har målet hele veien vært å ta utgangspunkt i fedrenes egne erfaringer og etablering av familiepraksiser. Intervjuer av seks homofile fedre har sammen med ulike teoretiske bidrag innenfor familiesosiologien skapt det materialet jeg har bygget oppgaven på.

Dette kapitlet er viet avsluttende kommentarer til hele studien, og er delt inn i to deler. Første del er en oppsummering av viktige funn i analysen av datamaterialet. Siste del tar for seg egne refleksjoner rundt valg av tema, litteratur og metode.

7.1 En summering av funnene

I kapittel 1 presenterte jeg denne oppgavens sentrale spørsmål til å være: *Hvordan gjør homofile menn familie og farskap?* Familie og farskap har i denne oppgaven blitt studert som en aktiv enhet og noe som gjøres. Utgangspunktet for dette har vært sosiologen David Morgans (1999) teorier om ”doing families”. Jeg har gjennom studien ønsket å se hvordan en utradisjonell familie fyller tomrommet mellom norm og handling med egen mening. Beskrivelsene handler derfor om utfordringer og familiepraksiser de har. For å konkretisere oppgavens sentrale spørsmål ble tre underspørsmål formulert. Underspørsmålene er inspirert av informantenes beretninger i datamaterialet. De skaper rammen for analysen og har delt denne inn i tre deler.

Familieetablering

I første kapittel av analysen tar jeg opp hvordan informantene i denne studien har sett på familieetablering. Flertallet av fedrene sier det er barn som gjør at en familie oppstår. Som singel eller med en kjæreste er man da i følge dem ikke en familie. Dette samsvarer med annen forskning hvor blant annet John Gillis (1997) mener at det i moderne tid er fødselen av et barn som skaper en familie. Kvinnen skaper gjennom fødselen av barnet både eget

morskap, menns farskap og familien i seg selv. Familien konstitueres i kraft av barnet (Gillis 1997, Andersen 2003).

Dataene viser imidlertid at informantene i denne studien tidligere hadde ulike forståelser av muligheten de hadde for å etablere en familie. For noen var tanken om barn knyttet så sterkt til en heterofil norm om foreldreskap at de mente det var en utenkelig kobling mellom dem selv og et farskap. For de som vektla den normative rammen var dette et hinder for eget farskap. Deres seksuelle orientering ble overskyggende for ønsket om å skape en familie. De så en manglende kobling mellom det å være homoseksuell og å få barn, og dette var problematisk for dem. Sorgen over et manglende farskap grunnes i barnet som en sentral verdi for informantene. De ønsker sterkt å ta del i en forventet utvikling av livsløpet hvor reproduksjon er en naturlig del. Dette er i tråd med annen forskning om meningen barn har i forhold til et livsløp. Barn skaper mening og plasserer foreldrene inn i slekten på en forventet måte (Lupton & Barclay 1997, Andersen 2003, Brandth & Kvande 2003). Når mennene så de ikke kunne være en del av dette, fikk de sterke sorgreaksjoner.

For andre var barn hele tiden et eget prosjekt de så på siden av normen om familieetablering. De tok utgangspunkt i egne ønsker og behov og argumenterte for at de selv skulle bli fedre. Foreldreskapet var modellen de knyttet seg til, og de prøvde ikke å finne en plass innenfor den normative familiemodellen. Informantene med foreldreskapet som et individuelt prosjekt hadde det lettere enn de andre. For dem var det ikke viktig om det var en manglende kobling mellom homofili og barn basert på våre normative forståelser av familie. De var ikke opptatt av hva som var normalt, men hvordan de kunne være med å gjøre et farskap.

I forkant av informantenes farskap var det flere rundt dem som også så et eventuelt farskap som umulig. Foreldrene til informantene hadde helt til sønnene stod fram som homofile hatt forventninger til at de kunne gjøre dem til besteforeldre og plassere dem innenfor slekten på en ny måte. Som homofile menn mente foreldrene at barn ikke lenger var noe alternativ for dem. Reproduksjon ble i stor grad utelukkende forstått som et heteroseksuelt prosjekt. Flere av informantenes foreldre tok det som en selvfølge at sønnene ikke kunne få barn når de stod fram som homofile. På den måten forsterket de den heteroseksuelle modellen både overfor seg selv og overfor informantene. Imidlertid blir deres forforståelse revurdert når farskapet er et faktum. Når barna er født taper normen terreng, og erfaringenes deres fremmer revurdering av tidligere problematiseringer av et homofilt farskap. Erfaring med fenomenet, både for

informantene selv og de rundt dem, gjør at normen taper posisjonen som eneste måte å løse en familieetablering på.

Familieforståelse

Tema for det andre analysekapitlet er plassering av barnet i midten av en familieforståelse samt de to ulike familieprosjektene informantene har gående. Parforholdet er for flere av informantene det som må være utgangspunktet for en eventuell familieetablering. Rammen av et kjæresteforhold har vært nødt til å være på plass for at informantene har villet gjennomføre et ønske om barn. På samme tid har barna på mange måter blitt det holdepunktet som har holdt dem sammen som par. Holdbarheten på parforholdet blir begrunnet i barna; den situasjonen de har kommet i og den plasseringen de har som familiens viktigste byggestein. Informantene bygger og utvikler relasjonen til partneren med barnet i sentrum. Barna representerer et fellesskap som skaper den måten de forstår hverandre som par på. Gjennom parforholdet blir også den sosiale farens rolle manifestert. Ved å inkludere den sosiale faren i alle steg i prosessen blir hans foreldreskap begrunnet. Parforholdet gjør en foreldrerelasjon mellom den sosiale faren og barna mulig.

Informantene som var single da de fikk barn vektlegger farskapet framfor parforholdet. Å skape en familie er for disse mennene et individuelt prosjekt. De ønsker seg barn og vil realisere dette for egen del. Barnet er drivkraften bak foreldreskapet og blir det som står i sentrum av det. I stor grad satser disse informantene på seg selv som ansvarlig personer hvor en eventuell manglende stabilitet i homseforhold ikke ødelegger en familieetablering. Ingen av dem ser nødvendigheten av å bygge en familie med et parforhold som en del av det. Imidlertid vektlegger de samarbeidet med *mødrene*. Gjennom dette samarbeidet oppnår de en stabilitet. For flertallet av informantene er nettopp samarbeidet det som er med på å skape en familierelasjon til *mødrene*. Gjennom ulike praksiser de etablerer for å ivareta barna har de sammen med *mødrene* og barna dannet det de beskriver som familiekonstellasjoner, storfamilier, familiesituasjoner og så videre. Denne vage formen for familie beskriver den relasjonen de mener at de har til *mødrene* og rommer mer enn kun en eventuell partner og barna.

Informantene har dermed to familieprosjekter; det ene hvor partneren og barna er inkludert og det andre hvor *mødrene* også har en plass. De skiller mellom dem ved å bruke *familien* om

den første og eksempelvis *familiekonstellasjonen* om den andre. Begge formene blir av informantene definert ut fra ulike situasjoner og på bakgrunn av hvem som inkluderes og hvem som ekskluderes i de ulike familiepraksisene. Familie blir et empirisk spørsmål som avhenger av de involverte; hvordan de definerer seg, hvem som deltar og hvilke roller de påtar seg (Moxnes 1990).

Farskapspraksiser

Det tredje og siste analysekapitlet handler om informantenes utviklede farskapspraksiser. I intervjuene kommer det klart fram at de setter sine egne handlinger i kontrast til egen oppvekst. Informantenes fedre beskrives som mindre åpne, mer distanserte, mindre involverte og ikke villige til å ta det ansvaret som kreves av en far i dag. Fedrene til informantene fungerer som negative rollemodeller. Den fjerne forsørgermodellen er ikke det idealet dagens fedre ønsker å leve etter (Brandth & Kvande 1996). Informantene ønsker å være omsorgspersoner overfor barna sine hvor nærhet og trygghet er to viktige aspekter. På tross av dette ønsket har flertallet av fedrene i denne studien ikke samvær med barna sine mer enn rundt tretti prosent. De ser dermed ikke tid som et krav for omsørgeridealet.

Samværet de har med barna er regulert ut fra skriftlige avtaler informantene har gjort med *mødrene*. Kontraktene er av privat og ikke rettslig karakter. Like fullt er de nødvendige for å definere relasjonene til barna og hva som forventes av de involverte foreldrene. Avtalene informantene har med *mødrene* har vært gjenstand for reforhandlinger etter at barna ble født. De har blant annet diskutert størrelsen på samvær. For en av informantene ble dette initiert av *mødrene* fordi de mente det var for ofte at barna skulle være hos fedrene annenhver helg. Informanten svarer ved å føye seg inn under tankegangen at *mødrene* er de nærmest barna og de som vet best. Han begrunner det i at han har gjennom erfaring sett det han mener er et sterkere bånd mellom mor og barn. Kvinnerens ønsker om samvær blir dermed styrende. En annen informant har gjennom erfaring sett at hans meninger om samvær og oppdragelse ikke blir hørt. Istedenfor dialog er det *mødrene* som bestemmer, og informanten klager. Imidlertid formidler han ikke det videre og gjør noe med situasjonen. Informanten holder tankene for seg selv da han merker at de ikke blir godt mottatt. På den måten opprettholder både han og *mødrene* tanken om at mor er nærmest barna og at det er hun som har mest å si. Den siste av fedrene i materialet som har merket at hans forventninger til samvær ikke sammenfalt med *mødrenes* tanker har imidlertid kjempet i to år for å få en femti-femti deling av samvær. Han

hevder sønnen ikke er mer hennes enn hans og argumenterer for at fedre er like gode omsorgspersoner som mødre. Informanten ønsker en deling av foreldreskapet basert på likestilling. Han nekter å være noe annet enn sidestilt med *mødrene* når det kommer til samvær og sier også at han ikke forstår at fedre kan ønske noe annet enn det.

Det er imidlertid to fedre i materialet som er godt fornøyd med samvær hver tredje helg og en dag i uka. De mener det er andre viktige sider ved livet som ikke handler om det å ha barn og dette er noe de ønsker å leve ut. Når de har en del voksentid får de både reist bort, vært ute samt deltatt på andre homofile arenaer som barn ikke er en del av. Den ene informanten setter dette i kontrast med erfaringen han har fra hvordan heterofile fedre har det. I følge informanten sitter de hjemme med barn og kone uten særlig frihet. Andre fedre i materialet hevder også det er en forskjell mellom heterofile og homofile foreldre. Den største forskjellen er behovet de har for åpenhet rundt familiesituasjonen. De informerer andre om den fordi de vil minske mobbing og spekulering. På den måten ønsker de å avmystifisere familien barna vokser opp, men samtidig markerer de at de ikke er som andre foreldre. De framhever en forskjell samtidig som de gjennom dette ønsker å være lik dem gjennom å bli godtatt på samme måte.

Har informantene radikale løsninger for familie og farskap?

Halldén et al. (2003) hevder at homofile foreldre utfordrer den gjengse forestillingen om familien, og at det er mulig for dem å utforme radikalt annerledes løsninger for sitt foreldreskap. I hvilken grad stemmer dette ut fra det materialet jeg har analysert? Har de frihet fra kulturelle konvensjoner? Mangler de klare foreldreroller? Skaper de sitt farskap på nye måter? I hvilken grad kan de relateres til forventninger om farskap? Nå er ikke dette en komparativ studie mellom homofile og heterofile fedre. Først og fremst er dette en studie av et lite utvalg og hvordan de gjør familie og farskap. På den annen side kan dette lille utvalget likevel antyde noen tendenser som er interessante. Ut fra mitt materiale viser det seg at sammenlignet med annen forskning (Lupton & Barclay 1997, Brandth & Kvande 1996, Plantin 2001), er homofile fedre i like stor grad som heterofile opptatt av å være omsorgspersoner for sine barn og at de ikke ønsker å identifisere seg med en fjern forsørgermodell. I tillegg har flertallet av informantene i denne studien parforhold som utgangspunkt og ramme for familien. Det er en tradisjonell måte å forstå familie på.

Forskning viser også at de fleste barn vokser opp i hjem sammen med to voksne i et forhold (Jensen 1996). Videre ser informantene barn som en nødvendig betingelse for familieetablering og plasserer også barna i sentrum av familien. Igjen sammenfaller dette med annen forskning på familiefeltet. Så på hvilke punkter skiller informantene seg fra den gjengse forestillingen om familien?

Flere av dem har i motsetning til andre ikke sett barn, farskap og familie som en naturlig del av livsløpet sitt. De har dermed ikke tatt det for gitt at barn skulle være en del av livet deres. Sammenlignet med andre menn har de hatt en vanskelig og problematisk prosess fram til farskapet. Informantene har tanker om at de kanskje har ønsket seg barn enda mer enn det heterofile menn gjør. Måten de viser dette på er gjennom viljen til å gjennomføre prosjektet i normativ motvind. De informantene som har fått barn som et felles beslutning med partnere bruker også parforholdet på en annen måte enn vanlig. For dem er det viktig å bekrefte og begrunne den sosiale farens relasjon til barnet gjennom den relasjonen det er mellom biologisk far og partner.

Videre har informantene vært nødt til å involvere andre parter utenfor et eventuelt parforhold for å gjøre farskapet mulig. Det har igjen ført til at de i motsetning til mange andre har to familieprosjekter gående. Et hvor et eventuelt parforhold og barna er inkludert og et hvor *mødrene* får ta del. De har gjennom å utvikle praksiser inkludert *mødrene* i en videre form for familie i tillegg til å ha en familie med en eventuell partner og barna. I motsetning til familier hvor foreldrene er skilt og dannet nye familier på hver sin kant, er det her en storfamilietankegang hvor flere inkluderes enn kun de aller nærmeste. Å få til et samarbeid er for dem viktig og de utvikler praksiser for å få dette til å fungere. Det blir viktig for dem å signalisere overfor barna at alle er sammen om familien som et prosjekt. I tillegg blir det viktig at andre også vet om hvilken situasjon barna vokser opp i. Åpenhet er for informantene løsningen for å unngå ubehagelige situasjoner med mobbing og spekulering. I større grad enn andre familier informerer de om hjemmesituasjonen. Det viser at når foreldrene har en annen seksuell orientering enn den heteroseksuelle er det et behov for å klargjøre. Få har erfaring med fenomenet og det må til for at normen skal tape terreng som den eneste måten å gjøre familie på.

7.2 Ville jeg valgt det samme en gang til?

Jeg ville bruke masteroppgaven min som en mulighet til å forske på et tema som jeg selv fant interessant. Som person fascineres jeg av dem som ikke lever det jeg oppfatter som et A4-liv. Grunnen til at jeg ville studere fedre nærmere er fordi jeg i utgangspunktet stusser over mange av dem. Å studere fedre i seg selv ville blitt en altfor stor oppgave. Det måtte derfor avgrensning til. At valget falt på homofile fedre var fordi de ikke er synlige i min hverdag. Jeg ønsket å studere en liten gruppe som få hadde kjennskap til. Derfor ble de trukket fram i lyset.

Når det gjelder litteratur startet jeg prosessen under arbeidet med prosjektskissen. Tidlig fant jeg Arnfinn Andersens doktoravhandling fra 2003 om temaet. Underveis har det imidlertid vært en vekselvirkning mellom teori og empiri. Jeg har prøvd å være empirinær, men ser nok at jeg ubevisst kan ha blitt preget av litteratur jeg har lest. Imidlertid har jeg underveis lest mye mer enn jeg egentlig trengte. Det er mye av teorien jeg har lest gjennom som jeg ikke har fått bruk for fordi jeg i arbeidet med analysen ikke har funnet det relevant likevel. Midtveis hadde jeg kun fokus på identitet, men det ble forlatt da jeg i gjennomgangen av datamaterialet så at det var andre temaer som utpekte seg. Den teorien som er presentert i oppgaven ble i stor grad lest etter at jeg hadde jobbet lenge med analysen.

Sosiologisk sett er jeg like interessert i kvantitativ metode som kvalitativ. Valget av tema ble tatt ut fra interesse for et felt snarere enn interesse for en spesifikk metode. Begrunnelsen for kvalitativ metode ga seg selv ut fra temaområdet og tilhørende spørsmål. Det ble viktig for meg å høre fedrenes egne stemmer. Styrken ved intervju som metode er ord framfor antall og frekvens, det muliggjør tankespring og vektlegger informantens egen beretning. Svakheten ved intervju i dette prosjektet er min mangel på erfaring. Tryggheten jeg trengte for å klare en mer eksplorerende forskerrolle ble ikke etablert umiddelbart i det prosjektet startet. Som intervjuer mener jeg at jeg først i de siste intervjuene fikk til det jeg ønsket ved å både være lyttende og ved å stille utdypende spørsmål til det de sa.

Jeg sitter igjen med mange erfaringer. Det kan være vanskelig på dette tidspunktet å ha den store oversikten uten avstanden til prosjektet. Likevel vet jeg noen av styrkene og svakhetene. Først vil jeg trekke fram de positive erfaringene. Jeg har under prosessen hatt mulighet til å sette meg inn i flere fagfelt jeg ikke hadde kjennskap til. Queerstudies var bare et begrep uten innhold for meg før jeg gjennom temaet homofili og barn ble introdusert til feltet. Selv om jeg

til slutt endte opp med å ikke bruke mye av det materialet jeg har lest, har det åpnet opp et nytt felt for meg og en annen måte å tenke sosiologi på. Jeg vil for alltid huske artikkelen ”The Leather Daddy and the Femme” av Carol Queen. Tidligere hadde jeg begrenset kjennskap til både homofilt foreldreskap og familiesosiologi i seg selv. Det kan jeg ikke si at jeg har nå. I tillegg har jeg fått verdifull erfaring om gjennomføring av intervjuer og analysearbeid. Ingen av delene hadde jeg noen særlig kjennskap til på forhånd.

Svakhetene ved prosjektet ligger i at jeg ikke visste hva jeg bega meg ut på. Jeg har mange ganger manglet kontroll over prosjektet. På forhånd var jeg ikke klar over hvilket vanskelig felt jeg ville inn i. Gjennom flere samtaler med Arnfinn Andersen har jeg blitt klar over at jeg ikke ante omfanget av temaet jeg valgte. Han har gitt meg innspill og større oversikt over feltet. Nå skal det sies at jeg underveis selvfølgelig har gjort meg særdeles verdifulle erfaringer, men hadde jeg skulle valgt en gang til hadde jeg valgt et annet tema. Erfaringene jeg sitter igjen med har rett og slett blitt til gjennom en vanskelig prosess. Temaet var for meg ikke lett tilgjengelig.

Litteraturliste

- Allen, K. R. (1997) *Lesbian and Gay Families* i Arendell, T. (red.) Contemporary Parenting. Challenges and Issues. Thousand Oaks, London, New Delhi: SAGE Publications.
- Andersen, A. J. (2003) *Menn skaper rom for foreldreskap og familie. Farskapets betingelser i en heteronormativ kultur*. Trondheim: Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU.
- Barne – og likestillingsdepartementet hentet 11.01.08 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/Hoyringar/hoeringsdok/2007/Felles-ekteskapslov-pa-horing/-4.html?id=467531>
- Beck, U. & Beck-Gernsheim, E. (1995); *The Normal Chaos of Love*. Cambridge: Polity Press.
- Bioteknologiloven hentet 25.04.07 fra <http://www.lovdatab.no/all/tl-20031205-100-002.html>
- Bozett, F. W. (1987) *Gay Fathers* i Bozett, F. W. (red.) Gay and lesbian parents. New York: Praeger publishers.
- Brandth, B. og Kvande, E. (2003) *Fleksible fedre*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Brandth, B. og Kvande, E. (1996) *Nye fedre i likestilte familier* i Brandth, B. & Moxnes, K. (red.) Familie for tiden. Stabilitet og forandring. Oslo: Tano Aschehoug.
- Brandth, B. & Moxnes, K. (1996) (red.) *Familie for tiden. Stabilitet og forandring*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Dagbladet hentet 06.08.07 fra <http://www.dagbladet.no/magasinet/2007/07/16/506330.html>
- Dahl, U. (2005) *Scener ur ett äktenskap: Jämställdhet och heteronormativitet* i Kulick, D. (red.) Queersverige. Stockholm: Natur og Kultur.
- Douglas, J. D. (1985) *Creative Interviewing*. Beverly Hills: SAGE Publications.
- Fog, J. (2004) *Med samtalen som utgangspunkt: det kvalitative forskningsinterview*. København: Akademisk Forlag.
- Folgerø, T. (2001) <<Skeive>> barnefamilier? Ein etnologisk studie av homoseksualitet, kjønn og foreldreskap mellom normer og overskridingar. Hovedfagsoppgave i etnologi. Universitetet i Bergen.
- Forskrift om fosterhjem (2003) hentet 25.04.07 fra <http://www.lovdatab.no/cgi-wift/ldles?doc=/sf/sf/sf-20031218-1659.html>
- Gillis, J. P. (1997) *A world of their own making. A history of myth and ritual in family life*. New York: Oxford University Press.
- Green, G. D. & Bozett, F. W. (1991) *Lesbian Mothers and Gay Fathers* i Gonsiorek, J. C. & Weinrich, J. D. (red.) Homosexuality. Research implications for public policy. Newbury Park, London, New Delhi: SAGE Publications.
- Hagström, C. (1999) *Man blir pappa. Förelldskap och maskulinitet i förändring*. Lund: Nordic Academic Press.

- Halldén, G., Hydén, M. & Nelson, K. Z. (2003) *Familjeliv och homosexualitet* i Bäck-Wicklund, M. & Johansson, T. (red.) Nätverksfamiljen. Stockholm: Natur & kultur.
- Homofile og barn (Landsforeningen for Lesbisk og Homofil frigjøring) hentet 14.05.07 fra http://www.llh.no/LLH_der_du_bor/Oslo/Undergrupper/Homofile_og_barn/Har_homofile_og_lesbiske_barn+/
- Jakobsen, M. D. (2006) *Når Ada og Eva får barn. Hva mener vi om homofile foreldre?* Masteroppgave i sosiologi. Trondheim: NTNU.
- Jenkins, R. (2004) *Social identity*. London, New York: Routledge
- Jensen, A.-M. (1996) *Hva skjer med barns familier?* i Brandth, B. & Moxnes, K. (red.) Familie for tiden. Stabilitet og forandring. Oslo: Tano Aschehoug.
- Johansson, T. (2002) *Bilder av sjelvet. Vardagslivets förändring i det senmoderna samhället*. Stockholm: Natur & kultur.
- LLH hentet 20.11.07 fra <http://www.llh.no/?module=Articles;action=Article.publicShow;ID=164>
- Lov om adopsjon (1986), hentet 25.04.07 fra <http://www.lovdata.no/cgi-wift/wiztldles?doc=/usr/www/lovdata/all/nl-19860228-008.html&emne=lov+om+adopsjon&&>
- Lov om registrert partnerskap (1993) hentet 20.11.07 fra <http://www.lovdata.no/all/tl-19930430-040-0.html>
- Lupton, D. & Barclay, L. (1997) *Construction Fatherhood. Discourses and experiences*. London, California, New Delhi: SAGE Publications.
- Mallon, G. P. (2004) *Gay Men Choosing Parenthood*. New York: Columbia University Press.
- Mallon G. P. (2006) *Lesbian and Gay Foster and Adoptive Parents. Recruiting, Assessing, and Supporting an Untapped Resource for Children and Youth*. Washington, DC: Child Welfare League of America.
- Morgan, D. (1999) *Risk and family practices: accounting for change and fluidity in family life* i Elizabeth B. Silva & Carol Smart (red) "the new family" London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
- Moxnes, K. (1990) *Kjernesprengning i familien? Familieforandring ved samlivsbrudd og dannelsen av nye samliv*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Moxnes, K. (1996) *Samlivsbrudd* i Brandth, B. & Moxnes, K. (red.) Familie for tiden. Stabilitet og forandring. Oslo: Tano Aschehoug.
- Noack, T. (1996) *Familieutvikling i demografisk perspektiv* i Brandth, B. & Moxnes, K. (red.) Familie for tiden. Stabilitet og forandring. Oslo: Tano Aschehoug.
- Queen, C. (2005) *The Leather Daddy and the Femme* i Morland, I. & Willox, A. (red.) Queer theory. Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Plantin, L. (2001) *Mäns föräldraskap. Om mäns upplevelser och erfarenheter av faderskapet*. Göteborg: Göteborgs Universitet.

- Prieur, A. & Sestoft, C. (2006) *Pierre Bourdieu - en introduction*. København: Hans Reitzels Forlag
- Roman, C (2004) *Familjen i det moderna. Sociologiska sanningar och feministisk kritikk* Malmö: Liber.
- Rundskriv Q-9/00 hentet 08.05.07 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/rundskriv/2001/Endringer-av-krav-til-fosterhjem-besokshjem-og-avlastningshjem-med-hjemmel-i-barneverntjenesteloven.html?id=108806>
- Silverman, D. (2001) *Interpreting Qualitative Data. Methods for Analysing Talk, Text and Interaction*. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
- Smedal, O. H. (2001) *Innledning: Modeller, fenomener og realiteter* i Howell, S. & Melhuus, M. (red.) "Blod - tykkere enn vann? Betydninger av slektskap i Norge" Bergen: Fagbokforlaget.
- Smith, D. (1999) *Telling the Truth after Postmodernism* i Writing the Social Toronto. Critique, Theory, and Investigations, University of Toronto Press.
- Stacey, J. & Davenport, E. (2002) *Queer Families Quack Back* i Richardson, D. & Seidman, S. (red.) Handbook of Lesbian and Gay Studies. London, Thousand Oaks, New Delhi: SAGE Publications.
- Statistisk Sentralbyrå (a), Befolkningsstatistikk. Familier og husholdninger, 1.jan 2006 hentet 19.04.07 fra <http://www.ssb.no/familie/tab-2006-12-07-10.html>
- Statistisk Sentralbyrå (b), Befolkningsstatistikk, Barn, 1.jan 2006 hentet 19.04.07 fra <http://www.ssb.no/emner/02/01/20/barn/tab-2007-01-26-01.html>
- Statistisk Sentralbyrå (c), Familier, etter familietype, fylke, kommune og bydel. 1. jan 2006 hentet 19.04.07 fra <http://www.ssb.no/emner/02/01/20/familie/tab-2006-12-07-09.html>
- Stortingsmelding 25, 2000-2001 hentet 19.11.07 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/dok/regpubl/stmeld/2000-2001/Stmeld-nr-25-2000-2001-1.html?id=470717>
- Sullivan, M. (2001) *Alma Mater: Family "Outings" and the Making of the Modern Other Mother (MOM)* i Bernstein, M. & Reimann, R.(red.) Queer families, queer politics. Challenging Culture and the State. New York: Columbia University Press.
- Thagaard, T. (1998) *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget.
- Weston, K. (1991) *Families we choose. Lesbians, gays, kinship*. New York: Columbia University Press.
- Widerberg, K. (2001) *Historien om et kvalitativt forskningsprosjekt*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Østerberg, D & Engelstad, F (1995) *Samfunnsformasjonen. En innføring i sosiologi*. Oslo: Pax Forlag.

Alle kilder som er brukt i denne oppgaven er oppgitt.

Oppgaven er på 37504 ord.

Vedlegg 1 - Informasjonsskriv

Forespørsel om å delta i intervju

Jeg er mastergradsstudent i sosiologi ved Universitetet i Oslo og holder nå på med den avsluttende masteroppgaven. Temaet for oppgaven er homofile fedre og deres virkelighetsforståelse. Jeg vil undersøke hvilke sosiale og biologiske veier disse mennene må gå for å bli fedre samt hvilken forståelse de har av sitt farskap. For å finne ut av dette ønsker jeg å intervju ca 8 homofile fedre.

Spørsmålene vil dreie seg om tanker, motivasjon, beslutninger og opplevelser rundt det å ønske å bli far og faktisk bli det, hvilken del av virkeligheten deres det er. Jeg ønsker ikke å sammenligne med heterofile fedre, men se på homofile fedre alene. Nettopp for å se nærmere på alternative familieformer som jeg finner interessant og aktuelt.

Jeg ønsker å intervju, bruke båndopptaker og ta notater mens vi snakker sammen. Intervjuet vil ta omtrent en time, og vi blir sammen enige om tid og sted.

Det er frivillig å være med og du har mulighet til å trekke deg når som helst underveis, uten å måtte begrunne dette nærmere. Dersom du trekker deg vil alle innsamlede data om deg bli slettet. Opplysningene vil bli behandlet konfidensielt, og ingen enkeltpersoner vil kunne kjenne seg igjen i den ferdige oppgaven. Opplysningene anonymiseres og opptakene slettes når oppgaven er ferdig, innen utgangen av 2007.

Dersom du har lyst å være med på intervjuet, er det fint om du skriver under på den vedlagte samtykkeerklæringen og sender den til meg.

Hvis det er noe du lurer på kan du ringe meg på 90749977, eller sende en e-post til mgregusson@yahoo.com. Du kan også kontakte min veileder Ulla-Britt Lilleaas ved institutt for sosiologi på u.b.lilleaas@sosiologi.uio.no.

Studien er meldt til Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste A/S.

Med vennlig hilsen

Mette Gregusson

Nils Baysvei 55B

0855 Oslo

Samtykkeerklæring:

Jeg har mottatt informasjon om studien av homofile fedre og ønsker å stille på intervju.

Signatur Telefonnummer

Vedlegg 2 - Intervjuguiden

Tema: homofile fedres opplevelse av sin virkelighet.

- Noen personlige spørsmål som alder, hvor mange barn og alder på dem, hvor gamle de var da de fikk barn og hvor ofte barna bor hos fedrene
- Gå tilbake i tid, hvor lenge de har ønsket seg barn
- Om dette har vært et personlig ønske eller noe som har dukket opp sammen med partner
- Hvordan familien deres stiller seg til farskapet deres, reaksjonene rundt
- Om de kan fortelle litt om hvorfor det har vært viktig for dem å bli fedre
- Hvilke praktiske løsninger de har måttet komme fram til for å bli fedre
- Hvorfor de har valgt denne metoden
- Om de hadde noen betenkeligheter før de ble fedre, om de var skeptiske
- Og hvordan det har gått, om disse betenkelighetene har blitt virkelige
- Hvordan var graviditeten og hvor mye deltok de underveis
- Var de med på fødselen og hvordan opplevdes det
- Har de valgt å ha permisjon fra jobben, eller om det var mulig for dem å ha pappapermisjon
- Hvordan de har opplevd å være på helsestasjonen
- Hva slags forhold de har ønsket til kvinnen(e) og om de opplever et slikt forhold
- Hva de mener er det generelle farsidealet
- Hvilket ideal har de for sitt farskap
- Om de tror det er en egen homofil måte å være far på
- Hvem vil de si er familien deres, hvem tilhører familien hans?
- Sammenlignet med andre familier, hvordan ser du på din egen familie? Styrker og svakheter?
- Hvordan er en vanlig hverdag for dem? Hva pleier de å finne på?
- Hvilke verdier vil de videreformidle til barna, om de har et bevisst forhold til det
- Hvordan vil de at barna skal oppdras
- Følelsesmessig, hvordan de opplever å være fedre
- Om de har mange venner som har barn
- Om de synes det er viktig med kontakt med andre fedre, eller andre foreldre generelt, også i nærmiljøet

- Om de er åpne i forhold til deres seksuelle legning og situasjonen barna har kommet til i overfor barna, men også samfunnet rundt
- Om de kunne tenke seg flere barn; hvorfor/hvorfor ikke
- Hvordan de tenker seg at framtiden blir – for dem og barna?
- Om det er noe de synes er viktig som jeg ikke har spurt om